

Statlig förvaltning

Sammanfattning

I detta betänkande behandlas regeringens proposition 2002/03:62 Några förvaltningsrättsliga frågor. Vidare behandlas 31 motionsyrkanden från den allmänna motionstiden 2002.

I propositionen föreslås att det i förvaltningslagen (1986:223) införs en uttrycklig skyldighet för myndigheterna att se till att medborgarna kan kommunicera med dem med hjälp av telefax och elektronisk post. Vidare föreslås en del justeringar av teknisk art i dels lagen (1976:633) om kungörande av lagar och andra författningar, dels lagen (1988:205) om rättsprövning av vissa förvaltningsbeslut. I propositionen diskuteras även några andra förvaltningsrättsliga frågor, bl.a. införandet av utvidgad, generell skyldighet för myndigheterna att ompröva sina beslut. Diskussionen rör också myndigheternas användning av s.k. nummerpresentation.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2003.

Motionerna från den allmänna motionstiden gäller myndigheters service, m.m., öppenhet i förvaltningen, diarier på Internet, myndigheters årsredovisningar, tillsättning av högre statliga tjänster m.m., jämställdhet i förvaltningen, regionalt ansvar i förvaltningen, s.k. HBT-kompetens inom offentlig sektor, särskilda informationsinsatser, opinionsbildande myndigheter, myndigheters sponsring, alkoholfri representation, vegetarisk och vegansk mat samt skydd för kvinnor och barn.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Innehållsförteckning	2
Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	5
Redogörelse för ärendet.....	8
Ärendet och dess beredning.....	8
Bakgrund.....	9
Propositionens huvudsakliga innehåll	9
Utskottets överväganden.....	10
Några förvaltningsrättsliga frågor.....	10
Användning av fax och e-post hos myndigheterna.....	10
Förvaltningslagens omprövningsregler.....	13
Ett nytt rättsmedel benämnt ansökan om rättens prövning.....	14
Användning av nummerpresentation	15
Frågor av teknisk art	17
Utskottets ställningstagande.....	18
Myndigheters service, m.m.....	18
Motioner.....	18
Bakgrund.....	20
Utskottets ställningstagande.....	33
Öppenhet i förvaltningen	35
Motion.....	35
Bakgrund.....	35
Utskottets ställningstagande.....	38
Diarier på Internet.....	38
Motion.....	38
Bakgrund.....	38
Utskottets ställningstagande.....	41
Myndigheters årsredovisningar.....	41
Motion.....	41
Bakgrund.....	41
Utskottets ställningstagande.....	43
Tillsättning av högre statliga tjänster m.m.....	44
Motioner.....	44
Bakgrund.....	44
Utskottets ställningstagande.....	51
Jämställdhet i förvaltningen.....	51
Motion.....	52
Bakgrund.....	52
Utskottets ställningstagande.....	57
Regionalt ansvar i förvaltningen.....	58
Motion.....	58
Bakgrund.....	58

Utskottets ställningstagande	59
HBT-kompetens inom offentlig sektor	59
Motion	59
Bakgrund	59
Utskottets ställningstagande	63
Särskilda informationsinsatser	63
Motioner	63
Bakgrund	64
Utskottets ställningstagande	68
Opinionsbildande myndigheter	68
Motion	68
Bakgrund	69
Utskottets ställningstagande	70
Myndigheters sponsring	71
Motion	71
Bakgrund	71
Utskottets ställningstagande	72
Alkoholfri representation	73
Motion	73
Bakgrund	73
Utskottets ställningstagande	73
Vegetarisk och vegansk mat	74
Motioner	74
Bakgrund	74
Utskottets ställningstagande	76
Skydd för kvinnor och barn	76
Motion	76
Bakgrund	77
Utskottets ställningstagande	79
Reservationer	81
1. Bemötandefrågor (punkt 2)	81
2. Utvidgad skyldighet att meddela skriftligt beslut (punkt 3)	81
3. Dröjsmålstalan (punkt 4)	82
4. Regelförenkling (punkt 5)	83
5. Tillgänglig information och kommunikation (punkt 6)	83
6. Diarier på Internet (punkt 9)	84
7. Tillsättning av högre statliga tjänster (punkt 11)	84
8. Medborgarskapskrav vid tillsättning av tjänster (punkt 12)	84
9. Regionalt ansvar i förvaltningen (punkt 14)	85
10. HBT-kompetens inom offentlig sektor (punkt 15)	85
11. Opinionsbildande myndigheter (punkt 18)	86
12. Alkoholfri representation (punkt 20)	87
13. Vegetarisk och vegansk mat (punkt 21)	87
Bilaga I Förteckning över behandlade förslag	88
Propositionen	88

Motioner från allmänna motionstiden.....	88
Bilaga 2 Regeringens lagförslag	92
1. Förslag till lag om ändring i lagen (1976:633) om kungörande av lagar och andra författningar	92
2. Förslag till lag om ändring i förvaltningslagen (1986:223).....	94
3. Förslag till lag om ändring i lagen (1988:205) om rättsprövning av vissa förvaltningsbeslut.....	95

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Regeringens förslag

Riksdagen antar regeringens i bilaga 2 intagna förslag till

- a) lag om ändring i lagen (1976:633) om kungörande av lagar och andra författningar,
- b) lag om ändring i förvaltningslagen (1986:223),
- c) lag om ändring i lagen (1988:205) om rättsprövning av vissa förvaltningsbeslut.

2. Bemötandefrågor

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:K215 och 2002/03:So296 yrkande 3.

Reservation 1 (c)

3. Utvidgad skyldighet att meddela skriftligt beslut

Riksdagen avslår motion 2002/03:K269.

Reservation 2 (v, c, mp)

4. Dröjsmålstalan

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:K226, 2002/03:K241 yrkande 36 och 2002/03:K363.

Reservation 3 (m, fp, kd, c)

5. Regelförenkling

Riksdagen avslår motion 2002/03:K336.

Reservation 4 (m, fp, kd, c)

6. Tillgänglig information och kommunikation

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:K334 yrkande 2 och 2002/03:K359.

Reservation 5 (fp, c, mp)

7. Språkhjälp vid myndighetskontakt

Riksdagen avslår motion 2002/03:K299.

8. Öppenhet i förvaltningen

Riksdagen avslår motion 2002/03:K274 yrkande 1.

9. Diarier på Internet

Riksdagen avslår motion 2002/03:K241 yrkande 32.

Reservation 6 (fp, c)

10. Myndigheters årsredovisningar

Riksdagen avslår motion 2002/03:K250.

11. Tillsättning av högre statliga tjänster

Riksdagen avslår motion 2002/03:K379 yrkande 18.

Reservation 7 (m, fp, kd, mp)

12. Medborgarskapskrav vid tillsättning av tjänster

Riksdagen avslår motion 2002/03:Sf289 yrkande 16.

Reservation 8 (mp)

13. Jämställdhet i förvaltningen

Riksdagen avslår motion 2002/03:A242 yrkandena 1 och 21.

14. Regionalt ansvar i förvaltningen

Riksdagen avslår motion 2002/03:K332.

Reservation 9 (c)

15. HBT-kompetens inom offentlig sektor

Riksdagen avslår motion 2002/03:K310 yrkande 4.

Reservation 10 (fp, v, c, mp)

16. Tillgång till samhällsinformation

Riksdagen avslår motion 2002/03:K427.

17. Saklig och allsidig information om demokrati, EU m.m.

Riksdagen avslår motion 2002/03:K383 yrkandena 3 och 14.

18. Opinionsbildande myndigheter

Riksdagen avslår motion 2002/03:K242.

Reservation 11 (m, fp, kd, c)

19. Myndigheters sponsring

Riksdagen avslår motion 2002/03:K239 yrkandena 1 och 2.

20. Alkoholfri representation

Riksdagen avslår motion 2002/03:K240.

Reservation 12 (mp)

21. Vegetarisk och vegansk mat

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:K252, 2002/03:K307 yrkande 2, 2002/03:K330 och 2002/03:K349.

Reservation 13 (mp)

22. Skydd av personuppgifter

Riksdagen avslår motion 2002/03:K351.

Stockholm den 28 april 2003

På konstitutionsutskottets vägnar

Gunnar Hökmark

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Gunnar Hökmark (m), Göran Magnusson (s), Barbro Hietala Nordlund (s), Helena Bargholtz (fp), Pär Axel Sahlberg (s), Kenth Högström (s), Ingvar Svensson (kd), Mats Einarsson (v), Mats Berglind (s), Anders Bengtsson (s), Tobias Krantz (fp), Kerstin Lundgren (c), Helene Petersson (s), Nils Fredrik Aurelius (m), Billy Gustafsson (s), Gustav Fridolin (mp) och Bertil Kjellberg (m).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I departementspromemorian Fortsatt översyn av förvaltningsprocessen (Ds 1997:29) föreslås att det i förvaltningsrätten införs en allmän princip om domstolsprövning av förvaltningsbeslut och att denna princip kommer till uttryck genom en bestämmelse i förvaltningslagen (1986:223) om att talan mot beslut får föras i allmän förvaltningsdomstol genom en ansökan om rättens prövning. I promemorian lämnades också flera andra förslag, bl.a. om kompletterande regler för förfarandet i mål om resning, återställande av försutten tid och rättsprövning.

Promemorian har remissbehandlats. En remissammanställning är tillgänglig i Justitiedepartementet (dnr Ju1997/1333).

Förslaget att i förvaltningsrätten införa en allmän princip om domstolsprövning av förvaltningsbeslut behandlades i proposition 1997/98:101. Nya bestämmelser trädde i kraft den 1 oktober 1998 (bet. 1997/98:JuU17, rskr. 1997/98:226). Regeringen tog i det ärendet inte ställning till om rättsmedlet ansökan om rättens prövning borde införas i förvaltningsprocessen.

I departementspromemorian Effektivare omprövning av förvaltningsbeslut (Ds 1998:42) föreslås att bestämmelserna i förvaltningslagen om omprövning av beslut skall byggas ut. Syftet är att omprövningsförfarandet skall bli effektivare. Endast ett beslut som har omprövats skall få överklagas hos domstol.

Promemorian har remissbehandlats. En remissammanställning är tillgänglig i Justitiedepartementet (dnr Ju1998/2357).

I departementspromemorian Några frågor om myndigheternas service (Ds 2001:25) föreslås att det i förvaltningslagen förs in en uttrycklig skyldighet för myndigheter att vara tillgängliga för allmänheten per elektronisk post och telefax. Vidare diskuteras vissa frågor som har att göra med dels hanteringen av allmänna handlingar i IT-miljö, dels användningen inom förvaltningen av s.k. nummerpresentation.

Promemorian har remissbehandlats. En remissammanställning är tillgänglig i Justitiedepartementet (dnr Ju2001/4047).

I propositionen Några förvaltningsrättsliga frågor (prop. 2002/03:62) tar regeringen upp frågor som har behandlats i promemoriorna. Regeringen tar även upp några frågor om tekniska ändringar i dels lagen (1976:633) om kungörande av lagar och andra författningar, dels lagen (1988:205) om rättsprövning av vissa förvaltningsbeslut.

Under den allmänna motionstiden har det väckts ett antal motioner avseende den statliga förvaltningspolitiken. Dessa motionsyrkanden tas upp till behandling i detta betänkande.

Bakgrund

Regeringen har inlett ett flerårigt förvaltningspolitiskt handlingsprogram i syfte att ge förutsättningar för att de tre värdena demokrati, effektivitet och rättssäkerhet skall få genomslag i hela förvaltningen. I handlingsprogrammet redovisas insatser för att förbättra de statliga myndigheternas service till medborgare och företag. Ett vägledande begrepp i arbetet med att utveckla förvaltningens service har blivit 24-timmarsmyndigheten. Detta begrepp syftar på myndigheter som är elektroniskt tillgängliga för informationsinhämtande och ärendehantering. Ett mål är att medborgare och företag skall kunna få information, ställa frågor, lämna uppgifter samt uträtta andra ärenden när det passar dem oberoende av kontorstider och geografisk belägenhet.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att det i förvaltningslagen (1986:223) införs en uttrycklig skyldighet för myndigheterna att se till att medborgarna kan kommunicera med dem med hjälp av telefax och elektronisk post. Förslaget skall enligt regeringen ses mot bakgrund av att myndigheterna skall uppfylla högt ställda krav på tillgänglighet och tillmötesgående och att informationstekniken är ett centralt redskap när det gäller att utveckla servicen. Det framstår därför som angeläget att det införs en otvetydig skyldighet för myndigheterna att erbjuda medborgarna möjlighet att komma i kontakt med dem med hjälp av moderna kommunikationsmedel. Vidare föreslås en del justeringar av teknisk art i dels lagen (1976:633) om kungörande av lagar och andra författningar, dels lagen (1988:205) om rättsprövning av vissa förvaltningsbeslut.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2003.

I propositionen diskuteras även några andra förvaltningsrättsliga frågor. Regeringen anser att inget av dessa förslag bör genomföras. Diskussionen rör också myndigheternas användning av s.k. nummerpresentation. I denna del anser regeringen att det inte nu är påkallat med några lagstiftningsåtgärder.

Utskottets överväganden

Några förvaltningsrättsliga frågor

Utskottets förslag i korthet

Utskottet tillstyrker regeringens förslag om ändring i förvaltningslagen (1986:223), som innebär att det införs en uttrycklig skyldighet för myndigheterna att se till att medborgarna kan kommunicera med dem med hjälp av telefax och elektronisk post. Utskottet tillstyrker även regeringens förslag om ändringar av teknisk art i dels lagen (1976:633) om kungörande av lagar och andra författningar, dels lagen (1988:205) om rättsprövning av vissa förvaltningsbeslut.

Användning av fax och e-post hos myndigheterna

Bakgrund

Användning av fax och e-post

I 4 och 5 §§ förvaltningslagen (1986:223) finns grundläggande regler om serviceskyldighet i myndigheternas förvaltningsverksamhet. Enligt dessa föreskrifter gäller bl.a. följande.

Varje myndighet skall lämna upplysningar, vägledning, råd och annan sådan hjälp till enskilda i frågor som rör myndighetens verksamhetsområde. Frågor från enskilda skall besvaras så snart som möjligt (4 §). Myndigheterna skall ta emot besök och telefonsamtal från enskilda. Om särskilda tider för detta är bestämda, skall allmänheten underrättas om dem på lämpligt sätt (5 §).

Justitieombudsmannen (JO) har i ett beslut den 31 maj 2000 framhållit att det inte finns några författningsregler som innebär en skyldighet för myndigheter att ta emot e-post (JO 2000/01 s. 510).

I regeringens förvaltningspolitiska program *En förvaltning i demokratins tjänst* (Justitiedepartementet 2000) framhålls att det är ett grundläggande krav att förvaltningen anpassar sig till de förändringar som sker i samhället. Det sägs också att myndigheterna skall uppfylla höga krav på tillgänglighet och tillmötesgående och ge medborgarna tillfälle till dialog. Vidare betonas att informationstekniken är det främsta redskapet för att utveckla servicen i förvaltningen.

I departementspromemorian *Några frågor om myndigheternas service* (Ds 2001:25) föreslås att det i förvaltningslagen förs in en uttrycklig skyldighet för myndigheter att vara tillgängliga för allmänheten per elektronisk post (e-post) och telefax (fax).

Enligt Statskontorets rapport *Staten i omvandling 2000* (Statskontoret 2000:15) är förutsättningarna för den framtida utvecklingen mot en elektro-

nisk förvaltning i Sverige goda. Nästan alla statliga myndigheter har numera e-post i någon form. I juli 2000 uppgick andelen till 98 %. Det finns anledning att anta att denna andel därefter har ökat ytterligare. I vilken mån myndigheterna har endast en central e-postadress och i vilken utsträckning det är möjligt för allmänheten att sända e-post direkt till enskilda tjänstemän framgår inte av rapporten. Eftersom rapporten belyser endast den statliga förvaltningen framgår det inte heller hur e-postanvändningen hos kommunala myndigheter ser ut.

I rapporten *Staten i omvandling 2001* (Statskontoret 2001:15) ger Statskontoret olika exempel på den ökande användningen av Internet i de statliga myndigheternas verksamhet. Det har skett en kraftig uppgång när det gäller antal medborgare som använder offentliga tjänster som tillhandahålls via Internet. I september 2000 använde 1,4 miljoner personer i arbetsför ålder, vilket motsvarar 30 %, Internet för att ta kontakt med eller uträtta ärenden hos statliga myndigheter, kommuner eller landsting. Det är en uppgång med 800 000 personer sedan maj 1998. På drygt två år har användningen av förvaltningens Internettjänster således ökat med 145 %.

E-post och krav på skriftlighet

Det finns bestämmelser i flera författningar om att åtgärder i vissa fall skall företas skriftligt. Som några exempel kan nämnas 21 och 23 §§ förvaltningslagen, 7 c § lagen (1994:260) om offentlig anställning, 5 kap. 4 och 14 §§ vallagen (1997:157) samt 11 och 26 §§ personuppgiftslagen (1998:20).

I en kommentar till förvaltningslagen uttalas att det vid krav på skriftlighet inte gärna kan godtas att en åtgärd vidtas genom ett elektroniskt meddelande (Trygve Hellners och Bo Malmqvist, *Nya förvaltningslagen med kommentarer*, 5 uppl., 1999, s. 100).

Mot bakgrund av att det i dag saknas en samlad bild av hur olika formkrav påverkar förutsättningarna för ökad elektronisk kommunikation, har regeringen beslutat att det inom Regeringskansliet skall inrättas en arbetsgrupp för att göra en översyn i syfte att dels kartlägga och analysera befintliga formkrav, dels bedöma och lämna förslag om vilka regeländringar som är motiverade (regeringsbeslut den 24 januari 2002, dnr Ju2002/462).

Arbetsgruppen skall redovisa resultatet av sitt arbete i en rapport till regeringen senast den 15 april 2003 (regeringsbeslut den 12 december 2002, dnr Ju2002/8760).

Propositionen

Användning av fax och e-post

Regeringen föreslår att det skall införas en uttrycklig skyldighet för myndigheterna att se till att medborgarna kan kommunicera med dem med hjälp av fax och e-post.

Regeringen anför att fax och e-post i dag används av ett mycket stort antal människor i vårt land. Särskilt när det gäller e-post har antalet användare ökat kraftigt under senare år.

Det är enligt regeringens mening ett grundläggande villkor att förvaltningsmyndigheter anpassar sig till de förändringar som sker i samhället. Myndigheterna skall uppfylla högt ställda krav på tillgänglighet och tillmötesgående. Informationstekniken är ett centralt redskap när det gäller att utveckla servicen i förvaltningen. Enligt regeringen framstår det därför som angeläget att det införs en otvetydig skyldighet för myndigheterna att erbjuda medborgarna möjlighet att komma i kontakt med dem med hjälp av moderna kommunikationsmedel. Utgångspunkten är att det alltid skall vara möjligt för en enskild att kontakta en myndighet med hjälp av e-post i stället för att t.ex. använda telefon eller brev. En hänvisning bör göras inte bara till e-post utan även till fax. Detta utgör, menar regeringen, i praktiken ett bekräftande av en kontaktmöjlighet som redan i dag existerar hos myndigheterna.

Förslaget innebär att 5 § förvaltningslagen tillfogas ett nytt andra stycke.

I propositionen diskuterar regeringen också om den nya bestämmelsen skall omfatta även andra nya kommunikationssätt än fax och e-post. Regeringen anser därvid att en skyldighet av det slag som nu är i fråga endast bör avse ändamålsenliga, väl definierade och etablerade medel för kommunikation, såsom fax och e-post. Andra i dag förekommande vägar att kommunicera, t.ex. genom s.k. SMS-meddelanden, kan – i den mån de är att betrakta som ändamålsenliga – inte anses vara så etablerade att det finns anledning att nu föra in dem i förvaltningslagens serviceregler. I anslutning till detta framhåller regeringen att förvaltningslagens serviceregler, i anslutning till detta framhåller regeringen att förvaltningslagen inte är någon statisk författning, utan justeras i takt med att omvärlden förändras och det ställs nya krav på myndigheternas service.

E-post och krav på skriftlighet

Med anledning av den föreslagna bestämmelsen behandlar regeringen i propositionen även frågan om e-post och krav på skriftlighet. Den föreslagna bestämmelsen avser enligt regeringen i första hand att träffa sådana aktiviteter som brukar benämnas faktisk förvaltningsverksamhet, t.ex. rådgivning eller tillhandahållande av allmän information. Huruvida ett e-postmeddelande uppfyller särskilda krav på skriftlighet saknar i de sammanhangen betydelse.

I andra sammanhang föreligger ett författningsreglerat krav på skriftlighet. Enligt regeringens bedömning är det inte helt klarlagt om e-post uppfyller ett författningsreglerat krav på skriftlighet. Regeringens förslag tar inte heller ställning till den frågan. Det har varit en uppgift för den inom Regeringskansliet inrättade arbetsgruppen (se ovan) att genomföra det analysarbete som regeringen har beslutat om. När arbetsgruppens bedömningar och förslag till åtgärder föreligger avser regeringen att ta ställning till den fortsatta hanteringen av ärendet.

Förvaltningslagens omprövningsregler

Bakgrund

I 27 § förvaltningslagen finns regler om omprövning av förvaltningsbeslut. De innebär i huvudsak att en myndighet är skyldig att ändra ett beslut, som den har meddelat som första instans, endast om myndigheten finner att beslutet är uppenbart oriktigt på grund av nya omständigheter eller av någon annan anledning och ändringen kan ske snabbt och enkelt och utan att det blir till nackdel för enskild part.

Förvaltningslagens bestämmelser innebär inte att myndigheterna är förhindrade att ompröva sina beslut även i andra fall. Möjligheterna till omprövning i dessa fall är dock oreglerade. Ledning får i stället sökas i de allmänna principer om förvaltningsbesluts rättskraft som har utbildats i praxis. Vidare kan man i speciallagstiftningen finna omprövningsbestämmelser som är mera heltäckande än förvaltningslagens bestämmelser.

I departementspromemorian Effektivare omprövning av förvaltningsbeslut (Ds 1998:42) föreslås att mera utvecklade omprövningsregler skall införas i förvaltningslagen. Enligt förslaget ges myndigheterna ökade möjligheter att ompröva och ändra sina beslut. Endast ett beslut som har omprövats skall få överklagas hos domstol. Syftet är enligt promemorian att effektivisera omprövningsförfarandet med bibehållen rättssäkerhet. Faktorer som enligt promemorian talar för en utvidgad reglering av omprövningsförfarandet är bl.a. arbetsläget i de allmänna förvaltningsdomstolarna med långa handläggningstider som följd, bättre underlag såväl för den enskildes ställningstaganden om huruvida denne skall föra sin sak vidare till förvaltningsdomstol som för domstolarnas prövning, förvaltningens självkontroll, särskilt inom den kommunala sektorn, och att avståndet mellan den enskilde och beslutsfattaren minskar till följd av en enklare och mindre formaliebunden beslutsprocess och ett decentraliserat beslutsfattande.

Propositionen

Regeringen gör bedömningen att det inte skall införas några regler i förvaltningslagen om ett generellt, utvidgat omprövningsförfarande.

Regeringen anför att förvaltningsförfarandet skall vara så effektivt som möjligt med beaktande av rättssäkerhetens krav, och tyngdpunkten i förfarandet skall ligga i första instans. Detta åstadkoms bl.a. genom ändamålsenliga rättelse- och omprövningsregler. Grundläggande sådana regler finns i förvaltningslagen. I en del specialförfattningar finns kompletterande bestämmelser för specifika rättsområden. Härutöver har myndigheterna möjlighet att i vissa fall ändra fattade beslut enligt principer som har utbildats i rättspraxis.

Mot förslaget att införa regler i förvaltningslagen om ett generellt, utvidgat omprövningsförfarande finns enligt regeringen flera skäl, som har framförts av remissinstanser som motsatt sig ovan nämnda departementspromemorias (Ds 1998:42) förslag. En generell omprövningsskyldighet skulle skapa ett

tungrott system med långa handläggningstider. Det skulle leda till ökade kostnader hos myndigheter utan motsvarande vinst hos domstolarna. Vidare finns en risk att kvaliteten hos ”grundbesluten” skulle försämrats. Reglerna för omprövning skulle bli ännu mer komplicerade än i dag. Förslaget innebär också att en beslutsmyndighet, till skillnad från i dag, skall ta ställning även till talerätsfrågor.

Mot denna bakgrund talar enligt regeringens mening övervägande skäl för att departementspromemorians förslag om ett generellt, utvidgat omprövningsförfarande inte bör genomföras. I den mån det är lämpligt bör enligt regeringen regler om omprövning som avviker från vad som föreskrivs i förvaltningslagen i stället tas in i specialförfattningar med förfaranderegler för särskilda sektorer av förvaltningen.

Ett nytt rättsmedel benämnt ansökan om rättens prövning

Bakgrund

Sedan länge har i svensk rätt som en oskriven princip ansetts gälla att ett förvaltningsbeslut får överklagas till närmast högre myndighet och i sista hand till regeringen. Rättsutvecklingen har emellertid lett till att denna princip fått allt mindre praktisk betydelse.

Genom en 1998 beslutad reform har i 22 a § förvaltningslagen som huvudregel fastslagits att ett förvaltningsbeslut får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol, varmed avses länsrätt. Dennas avgörande kan sedan, eventuellt efter prövningstillstånd, överklagas hos kammarrätt och i sista instans hos Regeringsrätten. Enligt 3 § förvaltningslagen gäller emellertid avvikande bestämmelser i lag eller förordning.

Det finns flera andra slag av prövningsinstanser än ovan nämnda, men dessas behörighet kräver således alltid uttryckligt stöd i lag eller förordning.

I departementspromemorian Fortsatt översyn av förvaltningsprocessen (Ds 1997:29) föreslås att en paragraf införs som ger uttryck för en allmän princip att talan mot ett beslut i ett förvaltningsärende får göras i allmän förvaltningsdomstol, som innebär att huvudregeln att förvaltningsbeslut skall överklagas till närmast högre myndighet och ytterst till regeringen överges. Som huvudregel föreslås i stället att talan hos en allmän förvaltningsdomstol mot ett beslut av en förvaltningsmyndighet skall väckas genom ett nytt rättsmedel benämnt ansökan om rättens prövning. Överklagande skall dock även fortsättningsvis vara rättsmedlet i ledet förvaltningsmyndighet–förvaltningsmyndighet och i ledet förvaltningsdomstol–förvaltningsdomstol. Det skall även gälla i ledet förvaltningsmyndighet–förvaltningsdomstol i de fall detta följer av föreskrifter i specialförfattningar. Syftet med att införa rättsmedlet ansökan om rättens prövning är enligt promemorian att betona den skillnad som bör finnas mellan å ena sidan den överprövning som sker hos domstolarna och å andra sidan den omprövning som sker hos myndigheterna.

Den del av förslaget som avser en allmän princip om domstolsprövning av förvaltningsbeslut har, som framgått ovan, sedermera införts i förvaltningslagen (prop. 1997/98:101, bet. 1997/98:JuU17, rskr. 1997/98:226). Regeringen tog därvid i propositionen inte ställning till om rättsmedlet ansökan om rättsprövning borde införas i förvaltningsprocessen.

Propositionen

Regeringen gör bedömningen att det inte skall införas ett nytt rättsmedel benämnt ansökan om rättsprövning.

Regeringen anför att förslaget kan betecknas som kosmetiskt. Utan några förändringar i övrigt innebär det att ett led i överklagningskedjan ges en ny benämning. Regeringen finner att de fördelar som en sådan förändring eventuellt skulle medföra inte på något sätt skulle uppväga nackdelarna. Resultatet skulle närmast bli en terminologisk förvirring, som kan antas lägga hinder i vägen för enskildas möjlighet att ta till vara sin rätt genom att klaga på förvaltningsbeslut hos en högre instans. En betydande majoritet av de remissinstanser som yttrat sig över departementspromemorians (Ds 1997:29) förslag i denna del motsätter sig eller kan inte tillstyrka att förslaget genomförs.

Användning av nummerpresentation

Bakgrund

JO konstaterar i ett beslut den 19 december 1995 (1996/97 s. 458) i frågan huruvida nummerregistrering av inkommande samtal till en myndighet är förenlig med grundlagen att det inte finns någon författningsbestämmelse som positivt tillerkänner alla rätt att vara anonyma i sin kontakt med myndighet. Däremot finns i tryckfrihetsförordningen (TF) och yttrandefrihetsgrundlagen (YGL) vissa regler om anonymitetsskydd. I TF och YGL finns bestämmelser om rätt till anonymitet för den som med stöd av 1 kap. 1 § tredje stycket TF eller 1 kap. 2 § YGL lämnar uppgifter för offentliggörande i tryckt skrift respektive i radioprogram, filmer och ljudupptagningar. Vidare får enligt 2 kap. 14 § tredje stycket TF en myndighet inte på grund av att någon begär att få ta del av allmän handling efterforska vem sökanden är eller vilket syfte han har med sin begäran i större utsträckning än vad som behövs för att myndigheten skall kunna pröva om handlingen kan lämnas ut. JO förutsatte som en självklarhet att nummerregistreringen inom den aktuella myndigheten inte begagnas för efterforskning i strid med reglerna i TF och YGL.

Enligt 52 § telelagen (1993:597) får regeringen eller, efter regeringens be- myndigande, tillsynsmyndigheten meddela närmare föreskrifter, bl.a. om de krav som skall ställas på teletjänster som medger identifiering av det anropande eller uppringda telefonnumret eller vidarekoppling.

Teleförordningen (1997:399) innehåller bestämmelser som bl.a. reglerar nummerpresentation m.m. Enligt 24 § avses med nummerpresentation en teletjänst i ett allmänt tillgängligt telenät som medger presentation av det

anropande telefonnumret. En anropande abonnent skall enligt 25 § ha möjlighet att enkelt och kostnadsfritt varaktigt skyddas mot nummerpresentation. En anropande användare skall ha möjlighet att på motsvarande sätt förhindra nummerpresentation vid enstaka samtal.

Konstitutionsutskottet behandlade i betänkande 1999/2000:KU7 en motion i vilken föreslogs att riksdagen som sin mening skulle ge regeringen till känna vad som anförts i motionen om vikten av att kunna ringa till myndigheter utan att den använda telefonens nummer presenteras. Utskottet ansåg att det är angeläget att enskilda även telefonledes kan kontakta myndigheter anonymt för att lämna uppgifter och begära upplysningar samt att det inte är självklart att det är den enskilde som skall bära ansvaret för att anonymiteten upprätthålls. Utskottet menade att regeringen bör låta frågan om hur anonymiteten skall kunna upprätthållas för enskilda som kontaktar myndigheter per telefon, utan att den enskilde själv skall behöva vara aktiv, bli föremål för överväganden i något lämpligt sammanhang. Med anledning av motionen föreslog utskottet att riksdagen som sin mening skulle ge regeringen till känna vad utskottet anförde. Riksdagen följde utskottet (rskr. 1999/2000:51).

Frågan om nummerpresentation har därefter behandlats i departementspromemorian Några frågor om myndigheternas service (Ds 2001:25). Enligt promemorian finns det generellt sett inget påtagligt behov hos myndigheterna av tillgång till tjänsten nummerpresentation. Med hänsyn till de tveksamheter som tjänsten kan ge upphov till när det gäller allmänhetens möjligheter till förtroliga kontakter med myndigheterna, t.ex. vid utövandet av rätten att få del av innehållet i allmänna handlingar, bör myndigheterna därför inte använda sig av tjänsten för externa telefonsamtal annat än om den är av väsentlig betydelse för att verksamheten skall kunna bedrivas på ett ändamålsenligt och effektivt sätt, t.ex. inom räddningstjänsten och polisen. Någon författningsreglering av saken är, enligt promemorian, dock inte påkallad i nuläget. Myndigheterna förutsätts självmant iaktta erforderlig återhållsamhet på detta område.

Propositionen

Regeringen förutsätter att myndigheterna självmant iakttar den försiktighet som är påkallad när det gäller användning av nummerpresentation och anser att det i varje fall i nuläget inte är påkallat med en författningsreglering av saken.

Det torde enligt regeringens mening kunna konstateras att det inte föreligger något mera påtagligt behov hos myndigheterna av tillgång till nummerpresentation för externa telefonsamtal. I varje fall väger de skäl tyngre som talar emot en generell användning av tjänsten. Regeringen uttalar att myndigheterna därför bör, om det är tekniskt möjligt, avstå från att använda sig av denna tjänst annat än om den är av väsentlig betydelse för att verksamheten skall kunna bedrivas på ett ändamålsenligt och effektivt sätt. Som exempel på verksamhet inom vilken nummerpresentation fyller ett sakligt och välmotiverat behov nämner regeringen räddningstjänsten. Ett annat exempel enligt

regeringen kan vara s.k. servicetelefoner, där uppgifter om den uppringde med ledning av det telefonnummer som uppringningen görs från presenteras på en kundmottagares datorskärm i samband med att denne tar emot samtalet.

Regeringens bedömning överensstämmer i princip med bedömningen i den ovan nämnda departementspromemorian (Ds 2001:25). I stort sett samtliga remissinstanser som har yttrat sig ansluter sig till eller har inte något att invända mot denna bedömning.

Frågor av teknisk art

Bakgrund

I samband med att stat-kyrka-reformen trädde i kraft den 1 januari 2000 upphävdes den dåvarande bestämmelsen i 5 § lagen (1976:633) om kungörande av lagar och andra författningar (prop. 1998/99:124, bet. 1999/2000:KU5, rskr. 1999/2000:45). Bestämmelsen avsåg kungörande av kyrkliga författningar. Ändringen innebar att Svenska kyrkans författningssamling inte längre omfattas av föreskrifterna. I det nämnda lagstiftningsärendet togs inte hänvisningarna i 6, 9 och 10 §§ till den upphävda bestämmelsen bort.

I 12 § samma lag används ordet ”besvär”.

För att göra lagtext lättbegripligare används numera ordet ”överklagande” i stället för ”besvär”. Någon saklig ändring avses inte därmed.

Bestämmelsen i 2 § andra stycket punkterna 4 och 5 lagen (1988:205) om rättsprövning av vissa förvaltningsbeslut överensstämmer inte med den terminologi som används i andra författningar.

Propositionen

Regeringen föreslår att det görs en del justeringar i lagen (1976:633) om kungörande av lagar och andra författningar med anledning av dels det tidigare förbiseendet vad gäller hänvisningarna i 6, 9 och 10 §§ till den numera upphävda bestämmelsen om kungörande av kyrkliga författningar, dels att ordet ”överklagande” numera används i stället för ”besvär” (12 §).

Regeringen föreslår även att punkterna 4 och 5 i 2 § andra stycket lagen (1988:205) om rättsprövning förs samman. Ändringen innebär att bestämmelsen anpassas till den terminologi som används i andra författningar. Ändringen medför inte att bestämmelsens innebörd förändras i sak. Regeringen föreslår även en rent språklig ändring i punkt 8 (tidigare punkt 9) i samma paragraf.

Utskottets ställningstagande

Utskottet tillstyrker regeringens förslag om ändringar i förvaltningslagen (1986:223), lagen (1976:633) om kungörande av lagar och andra författningar och lagen (1988:205) om rättsprövning av vissa förvaltningsbeslut. Utskottet delar även regeringens bedömningar i propositionen.

Myndigheters service, m.m.

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker med hänvisning till tidigare ställningstaganden motioner om riktlinjer i förvaltningslagen för bemötandet av medborgare, utvidgad skyldighet för myndigheter att meddela skriftliga beslut och införande av rätt till dröjsmålstalan. Vidare avstyrker utskottet en motion gällande regelförenklingsarbete. Med hänvisning till pågående arbete för en tillgängligare statsförvaltning avstyrker utskottet även motioner om utvidgad skyldighet för myndigheter avseende tillgänglig information och kommunikation. Utskottet avstyrker också en motion om rätt till utvidgad språkhjälp vid kontakt med myndigheter. Jämför reservationerna 1 (c), 2 (v, c, mp), 3 (m, fp, kd, c), 4 (m, fp, kd, c) och 5 (fp, c, mp).

Motioner

I motion *2002/03:K215* av Rigmor Stenmark (c) föreslås att riksdagen som sin mening tillkännager för regeringen att en översyn bör göras av myndigheternas servicepolicy. Myndigheternas personal bör utbildas för att bättre kunna bemöta alla medborgare på ett positivt och respektfullt sätt. Enligt motionären upplever människor alltför ofta att de blir nonchalant bemötta vid myndighetskontakter. Oklarheterna beträffande tidpunkten för myndigheternas svar eller beslut, och formerna under vilka de meddelas, är i dag sådana att de skapar oro bland de sökande.

I motion *2002/03:K269* av Mats Einarsson m.fl. (v) anförs att det är viktigt att den enskilde alltid får ett skriftligt besked liksom skriftlig upplysning om hur beslut överklagas. Därför föreslås i motionen att förvaltningslagen bör ändras så att myndigheten åläggs att underrätta den sökande skriftligen om det beslut som fattats med anledning av hans eller hennes ansökan. Motionärerna föreslår att riksdagen begär att regeringen återkommer till riksdagen med förslag till sådan ändring av förvaltningslagen.

I motion *2002/03:K363* av Ingvar Svensson m.fl. (kd) föreslås att riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till lag om dröjsmålstalan. I en rättsstat är det viktigt att medel står till buds som garanterar den enskilde medborgarens rätt till en säker och snabb handläggning av ett ärende. Detta är enligt motionärerna särskilt angeläget vad gäller fall av myndighetsutövning mot den enskilde. En förstärkning av den enskildes ställning gentemot den offentliga förvaltningen föreslås därför genom införandet av en s.k. dröjsmålstalan. En sådan talan ger den enskilde en möjlighet att i domstol få prövat om ett förvaltningsärende onödigt uppehålls hos den myndighet som har att fatta beslut i ärendet. Möjlighet till dröjsmålstalan bör enligt motionärerna finnas avseende förvaltningsärenden som omfattar myndighetsutövning mot den enskilde.

I motion 2002/03:K226 av Maria Larsson (kd) begärs en översyn av förvaltningslagen i syfte att sätta en tydlig tidsgräns för myndigheters svar till medborgare. Därvid anför att en ”rimlig” tidsgräns är att medborgare skall få svar från statlig myndighet inom tre månader. Ett svar kan då i vissa fall innehålla besked om att svar i sakfrågan dröjer ytterligare en tid samt om orsak till detta. Motionären anser att samma regel bör omfatta alla myndigheter på såväl nationell som regional och lokal nivå.

I motion 2002/03:K241 av Maud Olofsson m.fl. (c) föreslås att riksdagen som sin mening tillkännager för regeringen att det gentemot statliga myndigheter och förvaltning bör inrättas en medborgarnas rättighetslista. En sådan rättighetslista bör innehålla krav på att dröjsmål inte får förekomma utan giltiga skäl samt en längsta tid innan medborgaren får svar från myndigheten eller verkställigheten genomförs. Den bör också innehålla krav på vänligt och korrekt bemötande från myndigheters företrädare (*yrkande 36*).

I motion 2002/03:So296 av Kenneth Johansson m.fl. (c) föreslås att riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring i förvaltningslagen som innebär att lagen förses med riktlinjer för bemötandet av medborgare (*yrkande 3*).

I motion 2002/03:K336 av Anna Grönlund (fp) föreslås att riksdagen som sin mening tillkännager för regeringen att en förenklingskommission bör tillsättas med uppgift att se över och förenkla hela samhällsbyråkratin. Mångfalden av lagar och regler blir enligt motionären allt större. Många människor känner inte till lagstiftningen och vet inte heller vart man skall vända sig för att få svar på sina frågor. Som exempel nämner motionären plan- och bygglagen och regler för att starta eget. Utgångspunkten för kommissionens arbete bör vara att göra Sverige mindre byråkratiskt och svenskarnas vardag enklare.

I motion 2002/03:K334 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m) föreslås att riksdagen som sin mening tillkännager för regeringen att det bör framgå av lagstiftningen att synskadade som kan läsa och skriva punktskrift har rätt att kommunicera med myndigheterna med hjälp av sitt skriftspråk (*yrkande 2*).

I motion 2002/03:K359 av Inger Lundberg (s) föreslås att riksdagen som sin mening tillkännager för regeringen att regeringen bör ta initiativ till att utveckla information på myndigheternas hemsidor på lätt svenska och att behoven hos språkstörda och andra grupper med funktionshinder tas på stort allvar i det fortsatta utvecklingsarbetet för myndigheters information på Internet.

I motion 2002/03:K299 av Carina Hägg (s) föreslås att riksdagen som sin mening tillkännager för regeringen att myndighetsstrukturen skall inkludera även tjänster som i dag utförs av den svarta tjänstemarknaden och som vänder sig till invandrare med bristande kunskaper i svenska språket. Som exempel nämner motionären hjälp med att få en blankett ifylld. I stället borde konsumentsekreterarnas uppgifter kunna vidgas till att omfatta sådan service.

Bakgrund

Bemötande och serviceskyldighet

Enligt 1 kap. 2 § regeringsformen skall den offentliga makten utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet. Enligt 1 kap. 9 § regeringsformen skall domstolar samt förvaltningsmyndigheter och andra som fullgör uppgifter inom den offentliga förvaltningen i sin verksamhet beakta allas likhet inför lagen samt iaktta saklighet och opartiskhet.

Enligt 4 § förvaltningslagen skall varje myndighet lämna upplysningar, vägledning, råd och annan sådan hjälp till enskilda i frågor som rör myndighetens verksamhetsområde. Hjälpen skall lämnas i den utsträckning som är lämplig med hänsyn till frågans art, den enskildes behov av hjälp och myndighetens verksamhet. Frågor från enskilda skall besvaras så snart som möjligt.

Bestämmelsen innebär att myndigheterna skall hjälpa enskilda, varmed inte bara menas enskilda individer utan också företag, organisationer och andra privaträttsliga subjekt (prop. 1985/86:80 s. 59), att ta till vara sin rätt i förvaltningsärenden. Det kan gälla exempelvis upplysningar om hur man gör en ansökan, råd om vilka handlingar som bör bifogas och hjälp med att fylla i blanketter. Bestämmelsen ger uttryck för principen att myndigheter har ett ansvar för att deras ärenden blir tillräckligt utredda. Samtidigt innebär den att myndigheten kan och bör anpassa sin service till den aktuella arbets- och resurssituationen. Försåvitt skäl föreligger som talar emot att en myndighet hjälper en enskild skall dessa vägas mot den enskildes behov av hjälp (prop. 1985/86:80 s. 60).

Myndigheterna skall enligt 5 § förvaltningslagen ta emot besök och telefonsamtal från enskilda. Om särskilda tider för detta är bestämda skall allmänheten underrättas om dem på ett lämpligt sätt. En myndighet skall ha öppet under minst två timmar varje helgfri måndag–fredag för att kunna ta emot och registrera allmänna handlingar och för att kunna ta emot framställningar om att få ta del av allmänna handlingar som förvaras hos myndigheten. Detta gäller dock inte om en sådan dag samtidigt är midsommarafton, julafton eller nyårsafton.

Bestämmelsen innebär att myndigheterna skall vara tillgängliga för allmänheten i så stor utsträckning som möjligt (prop. 1985/86:80 s. 61), men den hindrar inte att de begränsar sitt öppethållande, t.ex. sin telefonservice till vissa timmar på dagen, när det är nödvändigt. Frågan hur långtgående begränsningar som kan göras är inte bara en resursfråga utan skall bedömas med hänsyn till också verksamhetens art.

I en kommentar till förvaltningslagen uttalas att omfattningen av myndigheternas serviceskyldighet är en avvägningsfråga (Trygve Hellners och Bo Malmqvist, *Nya förvaltningslagen med kommentarer*, 5 uppl., 1999, s. 57). Det ligger i sakens natur att delade meningar kan uppkomma om hur avvägningen bör göras och att den enskilde i viss mån blir beroende av myndighet-

ens uppfattning. Myndigheten får dock inte handla godtyckligt utan måste här som annars iaktta saklighet och opartiskhet och beakta allas likhet inför lagen (1 kap. 9 § RF).

Justitieombudsmannen (JO) skall enligt 12 kap. 6 § regeringsformen utöva tillsyn över tillämpningen i offentlig verksamhet av lagar och andra författningar. Exempel på hur långt serviceskyldigheten sträcker sig ges av JO i ett uttalande rörande omfattningen av allmänhetens möjligheter att per telefon komma i kontakt med en myndighets tjänsteman (2000/01 s. 529). I en anmälan riktad mot en vårdcentral ifrågasattes ett telefonkösystem som innebär att telefonisten tar emot telefonsamtalet och att sedan personalen ringer upp den som ringt samt att telefonisten (som tar emot samtalet) sitter på en annan myndighet (ett kommundelskontor). Vidare uppgavs i anmälan att begäran om att få ta del av en tjänstemans direkttelefonnummer inte hade efterkomits. Med beaktande av att mätningar som genomförts hade visat att en stor majoritet av patienterna var nöjda med det sätt på vilket telefonkösystemet fungerar fann JO inte skäl att ifrågasätta själva telefonkösystemet. Inte heller systemet med den myndighetsgemensamma telefonväxeln ansågs av JO medföra att serviceskyldigheten åsidosätts. Med anledning av icke efterlevd begäran om att få ut direkttelefonnummer anförde JO följande. Av bestämmelserna i 4 och 5 §§ förvaltningslagen beträffande myndigheternas serviceskyldigheten följer att tjänstemän vid myndigheter skall vara tillgängliga för allmänheten på så sätt att varje tjänsteman skall kunna nås personligen eller genom en annan tjänsteman, t.ex. en sekreterare. Med det avses dock inte att varje enskild tjänstemans telefonnummer måste vara tillgängligt. Avgörande härvidlag är hur myndighetens direktnummer är dokumenterade inom myndigheten. Ifall direktnummer endast är upptagna i interna telefonlistor och inte tas om hand för arkivering utgör dessa arbetsmaterial. Det föreligger då ingen skyldighet enligt bestämmelserna i tryckfrihetsförordningen och sekretesslagen att lämna ut listorna eller uppgifter därur. Är direktnumren däremot intagna i en allmän handling föreligger skyldighet att lämna ut dem.

Regeringen redovisade i propositionen Statlig förvaltning i medborgarnas tjänst (prop. 1997/98:136) riktlinjer för och kraven på den framtida statliga förvaltningen. Propositionen antogs av en enig riksdag (bet. 1997/98:KU:31, rskr. 1997/98:294–296).

Utifrån de riktlinjer som angavs i propositionen har regeringen inlett ett flerårigt förvaltningspolitiskt handlingsprogram, *En förvaltning i demokratins tjänst – ett handlingsprogram* (Justitiedepartementet 2000). I programmet presenteras dels de grundläggande värden och förutsättningar som enligt propositionen är vägledande, dels regeringens åtgärder för en långsiktig utveckling av förvaltningen. Allt arbete i statsförvaltningen skall göras med utgångspunkt i de grundläggande värdena demokrati, rättssäkerhet och effektivitet (s. 9). I programmet betonas att det sätt på vilket förvaltningen fungerar, hur den styrs, leds, organiseras och arbetar har avgörande betydelse för människors förtroende för det demokratiska samhällets funktionsduglighet, men också för välfärd och ekonomisk tillväxt. Förvaltningen måste tillhanda-

hålla tjänster på ett sådant sätt att den ger den största möjliga nytta för medborgare, företag, kommuner, organisationer m.fl. inom givna ekonomiska ramar. Ett mål beträffande myndigheternas service till medborgare och företag är att medborgare och företag skall kunna få information, ställa frågor, lämna uppgifter samt uträtta andra ärenden när det passar dem, oberoende av kontorstider och geografisk belägenhet (s. 19). Ett annat viktigt mål härvidlag är att få medborgare och företag mer delaktiga i förvaltningens arbete med att utforma och erbjuda sina tjänster. Bland regeringens åtgärder för bättre service till medborgare och företag ingår bl.a. att utarbeta kriterier för den s.k. 24-timmarsmyndigheten i syfte att stimulera myndigheter att utveckla elektroniska tjänster på ett sätt som passar medborgares, företags och andra avnämares behov, en försöksverksamhet med servicedeklarationer i syfte att myndigheterna öppet skall redovisa sina åtaganden vad gäller service samt skapa en dialog med sina avnämare om hur servicen kan utvecklas och i dialog med blivande och befintliga företagare vidareutveckla användningen av Internet genom särskilda ingångar till relevant och situationsanpassad myndighetsinformation för företagare i syfte att underlätta för företags myndighetskontakter och ge lättillgänglig och innehållsmässigt korrekt information om relevanta ämnen (s. 20 f.). Ytterligare en åtgärd är ökad samverkan mellan statliga och kommunala myndigheter för att definiera områden där ansvarsgränsen är oklar och skapa integrerade servicelösningar, dvs. lösningar som är gemensamma för statliga och kommunala tjänster.

Inom ramen för kvalitetsarbetet har regeringen inrättat en särskild myndighet, Statens kvalitets- och kompetensråd. Myndighetens verksamhet startade den 1 januari 1999 och den är enligt förordningen (1998:1647) med instruktion för Statens kvalitets- och kompetensråd en central förvaltningsmyndighet med uppgift att i medborgarnas intresse stödja och stimulera arbetet med kvalitetsutveckling och kompetensförsörjning inom den statliga förvaltningen.

I regeringens skrivelse 2000/01:151 Regeringens förvaltningspolitik, som behandlades av konstitutionsutskottet (bet. 2001/02:KU24), redogör regeringen bl.a. för att omfattande informations- och utbildningsinsatser har genomförts för att presentera innehållet i det förvaltningspolitiska handlingsprogrammet. Målgrupper har framför allt varit olika personalkategorier inom det statliga området, bl.a. har alla statsanställda fått en kort version av programmet. Den nya tekniken har använts i informationsspridningen. Ett e-brev har gått ut till alla statsanställda.

Regeringen redovisar i budgetpropositionen för 2003 (prop. 2002/03:1 utg.omr. 2 bil. 1) vilka insatser som dittills genomförts och planerats inom ramen för det förvaltningspolitiska handlingsprogrammet. Regeringen gör bedömningen att handlingsprogrammet har fått ett brett genomslag i förvaltningen (s. 7). Enligt regeringen har de statliga myndigheterna under de senaste åren i allt högre grad vinnlagt sig om att vara tillgängliga och serviceinriktade i sina kontakter med medborgare och företag. Utvecklingsarbetet de

närmaste åren kommer att inriktas på att genomföra en rad olika åtgärder som beskrivs i propositionen.

Regeringen gav i januari 2001 ett tjugotal myndigheter och försäkringskassor i uppdrag att delta i ett tvåårigt försök med servicedialoger och serviceåtaganden. Uppdraget var ett av initiativen i regeringens förvaltningspolitiska handlingsprogram och syftade till att pröva om servicedialoger och serviceåtaganden bidrar till att utveckla myndigheters service samt ökar medborgares och företags insyn och delaktighet i förvaltningens arbete. Samtidigt gav regeringen Statskontoret i uppdrag att i samråd med Statens kvalitets- och kompetensråd samordna och ge metodstöd till de deltagande myndigheterna samt lämna en samlad redovisning av försöket. I försöket har myndigheterna frågat medborgare och företag vad de tycker om myndighetens service och tjänster. Synpunkterna har sedan tagits om hand i arbetet med att utveckla verksamheterna. Myndigheterna har också ställt ut löften till medborgarna och företagen om vad de kan förvänta sig eller kräva när det gäller t.ex. handläggningstider och bemötande.

I februari 2003 lämnade Statskontoret sin slutrapport om försöket med servicedialoger och serviceåtaganden, *Lyssna för att lära och lova – utvärdering av en försöksverksamhet med servicedialoger och serviceåtaganden* (Statskontoret 2003:9). Sammantaget bedömer Statskontoret att servicedialoger och serviceåtaganden är ändamålsenliga arbetsmetoder för att få till stånd en medborgarorienterad verksamhetsutveckling. Statskontoret anser därför att arbetet bör fortsätta och spridas ytterligare i statlig förvaltning. Vidare förordar Statskontoret i nuläget ingen generell reglering av de berörda myndigheternas arbete med servicedialoger och serviceåtaganden. Styrningen bör i stället ske inom ramen för den årliga resultatstyrningen. På så sätt kan styrningen anpassas till enskilda myndigheters förutsättningar. Statens kvalitets- och kompetensråd bör enligt Statskontoret få i uppdrag att stödja myndigheternas fortsatta arbete.

Vid konstitutionsutskottets behandling av regeringens proposition Statlig förvaltning i medborgarnas tjänst (prop. 1997/98:136) behandlade utskottet bl.a. en motion i vilken det föreslogs att det i förvaltningslagen borde införas riktlinjer beträffande myndigheternas bemötande av medborgarna (bet. 1997/98:KU31). Utskottet menade att det torde vara mer effektivt att inom förvaltningen motverka felaktigt *bemötande* av allmänheten genom utbildningsinsatser och andra liknande åtgärder än genom att göra ändringar i förvaltningslagen. Utskottet avstyrkte motionen. Utskottet vidhöll denna uppfattning i betänkandena 1999/2000:KU3, 2000/01:KU3 och 2001/02:KU24 med anledning av motioner om ändring i förvaltningslagen kring bemötandefrågor.

Skriftlig underrättelse

I 21 § förvaltningslagen föreskrivs att en sökande, klagande eller annan part skall underrättas om innehållet i det beslut varigenom myndigheten avgör ärendet om detta avser myndighetsutövning mot någon enskild. Parten behö-

ver dock inte underrättas om det är uppenbart obehövligt. Om beslutet går parten emot och kan överklagas skall parten underrättas om hur han eller hon kan överklaga det. Parten skall då också underrättas om sådana avvikande meningar som avses i 19 § eller som har antecknats enligt särskilda bestämmelser. Myndigheten bestämmer om underrättelsen skall ske muntligt, genom vanligt brev, genom delgivning eller på något annat sätt. Underrättelsen skall dock alltid ske skriftligt om parten begär det.

Bestämmelsen innebär således bl.a. att det är myndigheten som bestämmer formen för underrättelsen med den modifikation som följer av sista meningen i stycket ovan. Genom lydelsen i paragrafen i den nya förvaltningslagen blev det klarare att underrättelsen kan ske i en enklare och billigare form än genom delgivning enligt delgivningslagen (prop. 1985/86:80 s. 71).

Av justitieombudsmännens ämbetsberättelser framgår att JO har uttalat att beslut, i vart fall om beslutet går part emot, bör tillhandahållas parten i skriftlig form. För det fall myndigheten muntligen underrättar part om ett beslut skall detta dokumenteras i akten (JO 1990/91 s. 417 och beslut av JO den 7 november 2001, dnr 945-2000). JO har även riktat kritik mot bristande dokumentation av beslutsunderrättelse (JO 1995/96 s. 348) och mot att beslut inte har meddelats part skriftligen trots att parten begärt detta (JO 1994/95 s. 388).

Vid konstitutionsutskottets behandling av regeringens skrivelse 2000/01:151 behandlade utskottet bl.a. en motion i vilken det föreslogs att förvaltningslagen borde ändras så att myndigheterna åläggs att underrätta den sökande skriftligen om det beslut som fattats med anledning av hans eller hennes ansökan (bet. 2001/02:KU24). Utskottet ansåg det inte motiverat att ändra bestämmelserna i förvaltningslagen. Utskottet avstyrkte motionen.

Dröjsmål

Enligt 7 § förvaltningslagen skall varje ärende där någon enskild är part handläggas så enkelt, snabbt och billigt som möjligt utan att säkerheten eftersätts. Vid handläggningen skall myndigheten beakta möjligheten att själv inhämta upplysningar och yttranden från andra myndigheter om sådana behövs. Myndigheten skall sträva efter att uttrycka sig lättbegripligt. Även på andra sätt skall myndigheten underlätta för den enskilde att ha med den att göra.

I propositionen om ny förvaltningslag framhöll departementschefen att reglerna i 7 § närmast är av målsättningskaraktär. Frågan om snabb handläggning ägnades särskild uppmärksamhet under förarbetena. Konstitutionsutskottet uttalade följande (bet. KU 1985/86:21 s. 9):

Detta är en central fråga för de enskilda människorna men även för myndigheterna. Om behandlingen i många ärenden drar ut på tiden skapas lätt stora ärendebalanser. Myndigheterna får då ägna en hel del tid åt att besvara förfrågningar om de ärenden som väntar på avgörande. Inte sällan uppkommer dubbelarbete genom att ärendena måste läsas in av olika handläggare. Det är dock den enskilde som blir hårdast drabbad av att ärendehandläggningen drar ut på tiden. Att i ovisshet behöva gå och vänta under lång tid på ett myndighetsbeslut som kanske gäller frågor

som har avgörande betydelse för en persons ekonomiska eller personliga förhållanden kan förorsaka otrygghet och personligt lidande, kanske också ekonomiska förluster. Det gäller här inte en ren servicefråga utan handlar i hög grad också om den enskilda människans rättssäkerhet.

JO framför i förekommande fall kritik mot olika myndigheter för dröjsmål och långsam handläggning av särskilda ärenden. Av justitieombudsmännens ämbetsberättelser framgår att JO under perioden 1999/2000–2002/03 har tagit upp frågan om dröjsmål och/eller långsam handläggning 18 gånger. För att åskådliggöra betydelsen av snabb handläggning kan erinras om ett fall (JO 1989/90 s. 319) där JO riktade kritik mot handläggningen av ett ärende hos länsstyrelsen om byggnadsminnesförklaring för att det hade dröjt mer än nio månader från det att beredningen av ärendet var avslutad tills beslut meddelades. I fråga om tidsfrist vid överlämnande av skrivelse med överklagande och övriga handlingar till överklagandeinstansen anser JO, med hänvisning till 7 § förvaltningslagen, att det bör ske inom en vecka efter det att överklagandet kom in till myndigheten, försåvitt inte omprövning företas (beslut av JO den 14 januari 2003, dnr 3528-2002).

I ett mål i Högsta domstolen (NJA 1998 s. 893) ansågs staten skadeståndsskyldig enligt 3 kap. 2 § skadeståndslagen när handläggningen av ett bostadslån hos en länsbostadsnämnd dragit ut på tiden så att lånet betalats ut i ett förhöjt ränteläge.

Justitiekanslern (JK) har enligt lagen (1975:1339) tillsyn över att de som utövar offentlig verksamhet efterlever lagar och andra författningar samt i övrigt fullgör sina åligganden. Enligt 9 § förordningen (1975:1345) med instruktion för Justitiekanslern skall JK granska de ärendeförteckningar som myndigheterna lämnar JK enligt särskilda föreskrifter.

Enligt 30 § verksförordningen (1995:1322) skall en myndighet senast den 1 mars varje år lämna JK en förteckning över de ärenden som kommit in till myndigheten före den 1 juli föregående år men som inte avgjorts vid årets utgång.

Av den granskning som JK utförde beträffande ärendeförteckningar för år 1997 avseende ärenden som kommit in till berörda myndigheter före den 1 juli 1996 men inte slutförts före utgången av 1996 framgår följande. 179 ärendeförteckningar hade kommit in till JK. Av myndigheterna hade 58 inga ärenden i balans medan 121 hade ärenden i balans. JK hade med anledning av redovisad ärendebalans gjort förfrågan i 2 fall. Ärenden som lett till åtgärd hos JK uppgick till 2. Ett ärende hade lett till inspektion.

Av den granskning som JK utförde beträffande ärendeförteckningar för år 1998 avseende ärenden som kommit in till berörda myndigheter före den 1 juli 1997 men inte slutförts före utgången av 1997 framgår följande. 181 ärendeförteckningar hade kommit in till JK. Av myndigheterna hade 58 inga ärenden i balans medan 123 hade ärenden i balans. JK hade med anledning av redovisad ärendebalans gjort förfrågan i 3 fall.

Fri- och rättighetskommittén avlämnade i augusti 1994 slutbetänkandet Domstolsprövning av förvaltningsärenden (SOU 1994:117). Kommittén föreslog bl.a. att en generell möjlighet till talan mot den offentliga förvaltningens underlåtenhet att avgöra ärenden borde införas i svensk rätt. Detta var enligt kommittén av vikt för att den svenska rättsordningen väl skall ansluta sig till den europeiska standarden vad gäller domstolsprövning av förvaltningsärenden. Det innebar också enligt kommittén en förstärkning av den enskildes rättsskydd gentemot förvaltningen. Den enskilde är nämligen enligt kommittén ofta tvungen att invänta ett tillstånd från det offentliga för att kunna sätta i gång med näringsverksamhet, byggnation eller andra projekt. En långsam behandling i förvaltningsorganen kan skapa inte bara otrygghet för den enskilde utan även ekonomiska förluster då investeringar och andra projekteringar kan vara svåra att planera. Detta talade enligt kommittén för att den enskilde bör vara tillförsäkrad att ärendehandläggningen inte drar ut på tiden genom en möjlighet att föra talan mot dröjsmål hos en myndighet. Kommittén föreslog att enskild part skulle ha en generell möjlighet till dröjsmålstalan i sådana förvaltningsärenden som hade väckts av parten och som avsåg myndighetsutövning. Om myndigheten inte hade avgjort det aktuella ärendet inom sex månader från det att det väcktes skulle parten få begära att allmän förvaltningsdomstol prövade om ärendet onödigt uppehållits. Om domstolen fann att så var fallet skulle den förelägga myndigheten att avgöra ärendet inom bestämd tid.

I proposition 1995/96:133 Några frågor om rättsprövning m.m. övervägde regeringen om det i svensk rätt borde införas en generell möjlighet till s.k. dröjsmålstalan i förvaltningsärenden som avser myndighetsutövning mot enskild. Av de remissinstanser som yttrat sig över Fri- och rättighetskommitténs förslag avstyrkte de flesta kommitténs förslag. Regeringen gjorde bl.a. följande bedömning:

En grundläggande förutsättning för att införa en rätt till dröjsmålstalan är att det verkligen finns ett behov av ett sådant institut. Såsom flera av remissinstanserna har påpekat, har vi i Sverige medel mot långsam handläggning, främst genom JO:s och JK:s tillsynsverksamhet. Kommitténs redogörelse för vissa tillsynsärenden hos JO, JK och konstitutionsutskottet visar i och för sig att det ibland förekommer oacceptabelt långa handläggningstider hos förvaltningsmyndigheterna och även hos regeringen. Därav kan man dock inte dra den slutsatsen att långsam ärendehandläggning är ett omfattande problem. I de fall långa handläggningstider förekommer är det inte klarlagt vad detta i allmänhet beror på. Är hög arbetsbelastning hos myndigheterna huvudorsaken, är det tveksamt om handläggningstiderna totalt sett blir kortare, om det ges en rätt till dröjsmålstalan. Det skulle tvärtom kunna resultera i längre handläggningstider både hos förvaltningsmyndigheterna och hos de länsrätter som skall pröva dröjsmålstalan. Det kan inte heller uteslutas att bestämda handläggningstider och en rätt till dröjsmålstalan skulle kunna få en negativ inverkan på noggrannheten i ärendehandläggningen. Det är även osäkert vilka kostnadseffekter ett införande av en generell rätt till dröjsmålstalan skulle få.

Med hänsyn till det negativa remissutfallet och mot bakgrund av det anförda anser regeringen att kommitténs förslag om dröjsmålstalan inte bör genomföras.

Någon generell rätt att föra talan mot myndigheters passivitet finns således inte i den svenska förvaltningsrätten. Däremot har det i vissa lagar på det finansiella området införts bestämmelser om att en sökande efter viss tid kan begära förklaring hos kammarrätten att ett ärende onödigt uppehålls. Avger kammarrätten sådan förklaring skall ansökan anses ha avslagits om det beslutande organet inte meddelat beslut inom viss angiven tid. Vidare finns i konkurrenslagen (1993:20) en bestämmelse som innebär att om Konkurrensverket inte har fattat beslut med anledning av en anmälan om undantag från förbudet mot konkurrensbegränsningar inom tre månader skall undantag anses beviljat. Under det pågående riksmötet har riksdagen även tillkännagett för regeringen som sin mening att det bör sättas upp en bestämd tid inom vilken myndigheter måste ha svarat eller handlagt ärenden om företagsstart (se nedan).

I proposition 1997/98:136 Statlig förvaltning i medborgarnas tjänst lade regeringen fram riktlinjer för regeringens fortsatta arbete med att utveckla den statliga förvaltningen. Som redogjorts för ovan är regeringens mål enligt propositionen att den svenska statsförvaltningen, med höga krav på rättssäkerhet, effektivitet och demokrati, skall vara tillgänglig och tillmötesgående och därigenom vinna medborgarnas fulla förtroende.

I betänkande 1999/2000:KU3 behandlade utskottet en motion med yrkande om införande av s.k. dröjsmålstalan. Enligt utskottet hade det inte visat sig föreligga ett generellt behov av att införa en rätt till dröjsmålstalan eller ett system med punktlighetsmål vid myndighetsutövning. I de fall det ändå förekom långsam handläggning fanns enligt utskottet möjligheten att JO eller JK i sin tillsynsverksamhet granskade denna. Utskottet vidhöll denna uppfattning i betänkande 2000/01:KU3 med anledning av motioner om dels en medborgarnas rättighetslista, dels förslag till en lag om dröjsmålstalan och i betänkande 2001/02:KU24 med anledning av motioner om dels en medborgarnas rättighetslista, dels förslag till en lag om dröjsmålstalan och dels förslag till översyn av förvaltningslagen i syfte att sätta en tydlig tidsgräns för myndigheters svar till medborgare.

Regelförenklingsarbete

Riktlinjer för och kraven på den framtida statliga förvaltningen redovisades av regeringen i propositionen Statlig förvaltning i medborgarnas tjänst (prop. 1997/98:136). Propositionen antogs, som nämnts ovan, av en enig riksdag (bet. 1997/98:KU:31, rskr. 1997/98:294–296). Regeringens mål är en statlig förvaltning som med utgångspunkt i de grundläggande värdena demokrati, rättssäkerhet och effektivitet sätter medborgare och företagare i centrum.

I det fleråriga förvaltningspolitiska handlingsprogrammet *En förvaltning i demokratins tjänst* (Justitiedepartementet 2000) som inletts av regeringen utifrån de riktlinjer som angavs i propositionen bedriver regeringen ett arbete med att bl.a. genomföra förenklingar för medborgare och företagare. I programmet framhåller regeringen bl.a. att reglerna i samhället skall vara tillgängliga och lätta att förstå för alla som berörs. Enligt programmet bör för-

valtningen fortlöpande och systematiskt förenkla och förbättra regelsystemen såväl innehållsligt som redaktionellt och språkligt (s. 14).

Varje år lämnar regeringen en skrivelse till riksdagen där man redogör för regelförenklingsarbetet inom Regeringskansliet, kommittéväsendet och myndigheterna. Enligt skrivelse 2002/03:8 Regeringens redogörelse för regelförenklingsarbetet med särskild inriktning på små företag är det för regeringen en prioriterad uppgift att identifiera krångliga befintliga regler och att analysera alla förslag till nya och ändrade regler ur ett småföretagsperspektiv. En permanent funktion, Simplex, har etablerats inom Regeringskansliet för att ge råd och stöd i detta arbete, granska förslag på nya eller ändrade regler inom Regeringskansliet samt att identifiera befintliga regler i behov av förenkling. En arbetsgrupp med företrädare för några av näringslivets organisationer samt personer med småföretagarbakgrund har biträtt Näringsdepartementet i regelförenklingsarbetet. Man har dels diskuterat arbetssätt och arbetsmetoder, dels föreslagit förenklingar av befintliga regler. De befintliga regelverken ses också över genom bl.a. de utredningar som regeringen tillsätter. Vidare har som en del av ett utbildningsprogram 300 tjänstemän i nyckelpositioner inom Regeringskansliet, övriga myndigheter och utredningsväsendet genomgått en halvdagsutbildning i regelförenklingsarbete.

Enligt 4 § förordningen (1998:1820) om särskild konsekvensanalys av reglers effekter för små företags villkor (Simplexförordningen) är myndigheterna skyldiga att årligen rapportera till regeringen om det gångna verksamhetsårets arbete med särskilda konsekvensanalyser. Under 2002 lämnade myndigheterna sin tredje rapport enligt förordningen. Totalt har 29 myndigheter under 2001 sammantaget infört och ändrat i 377 föreskrifter med bäring på små företag. Myndigheterna har sammantaget upphävt 136 föreskrifter och allmänna råd.

Näringsutskottet har under det pågående riksmötet behandlat regeringens skrivelse om regelförenklingsarbetet i betänkande 2002/03:NU1. Utskottet föreslog därvid att riksdagen genom ett tillkännagivande skulle anmoda regeringen att vidta olika åtgärder för att intensifiera regelförenklingsarbetet. Takten i regelförenklingsarbetet måste öka, och ett instrument för att åstadkomma detta är att det tas fram ett mått som kan visa hur regelbördan utvecklas. Utskottet ansåg vidare att det är angeläget att regeringen under 2003 inger anmälan till OECD med begäran om granskning av regelförenklingsarbetet i Sverige. Regeringen bör också göra en översyn av regelverket vid företagsstart i syfte att åstadkomma en minskning av handläggningstiden för dessa ärenden. Riksdagen behandlade utskottets betänkande i december 2002 (rskr. 2002/03:74–76). Riksdagen beslutade då även att tillkännage för regeringen som sin mening att regeringen bör gå igenom hela det regelverk som berör företagande i syfte att förenkla detta samt att det bör sättas upp en bestämd tid inom vilken myndigheterna måste ha svaret eller handlagt ett ärende om företagsstart (bet. 2002/03:NU1 reservation 2).

Bostadsutskottet har under det pågående riksmötet behandlat en motion om förenklingar i planprocesser och nybyggnadsregler i betänkande 2002/03:

BoU4. Utskottet avstyrkte bl.a. den nämnda motionen med hänvisning till att det inte ville föregripa pågående utredningar. Riksdagen följde utskottet (rskr. 2002/03:120).

Skatteutskottet har under det pågående riksmötet behandlat motioner om enklare redovisning och deklaration för företagen i betänkande 2002/03: SkU12. Utskottet konstaterade att det är viktigt att regelförenklingsarbetet på skatte- och tullområdet såvitt avser företagen fortsätter men att frågan om förenklingsarbetet ibland kan vara komplicerad. Till exempel kan, menade utskottet, förenklingsambitionerna ibland komma i konflikt med kraven på rättvisa och kontrollerbarhet i beskattningen. Utskottet ansåg att det har skett en hel del under senare år som är positivt från förenklings synpunkt och noterade dessutom med tillfredsställelse att regeringen håller på med ett antal konkreta och handfasta förenklings- och förbättringsprojekt i vad särskilt avser de mindre företagen. Utskottet avstyrkte motionerna. Riksdagen följde utskottet.

Myndigheters information till och kommunikation med personer med funktionshinder

Enligt 4 § förvaltningslagen skall varje myndighet lämna upplysningar, vägledning, råd och annan sådan hjälp till enskilda i frågor som rör myndighetens verksamhetsområde. Hjälpen skall lämnas i den utsträckning som är lämplig med hänsyn till frågans art, den enskildes behov av hjälp och myndighetens verksamhet. Enligt 8 § förvaltningslagen bör en myndighet vid behov anlita tolk när den har att göra med någon som inte behärskar svenska eller som är allvarligt hörsel- eller talskadad.

Bestämmelsen innebär alltså att myndigheterna bör anlita tolk i mellanhanden med icke svenskspråkiga personer eller personer med allvarlig hörsel- eller talskada. Tolkhjälpen skall vara avgiftsfri för den enskilde. Någon mot svarighet till bestämmelsen om hörsel- och talskadade har inte ansetts böra meddelas i förvaltningslagen i fråga om synskadade (prop. 1971:30 s. 379 och 382).

Enligt förordningen (2001:526) om de statliga myndigheternas ansvar för genomförandet av handikappolitiken skall myndigheterna särskilt verka för att deras lokaler, verksamhet och information är tillgängliga för personer med funktionshinder.

I slutbetänkandet Ett samhälle för alla (SOU 1992:52) föreslog 1989 års handikapputredning ett tillägg i 4 § förvaltningslagen för att understryka vikten av att personer med funktionshinder får den hjälp de behöver för att kunna ta del av information från myndigheter. Tillägget skulle innebära att myndigheter inom stat, kommun och landsting blev skyldiga att se till att personer som av fysiska, psykiska eller andra skäl möter svårigheter att få tillgång till upplysningar och uppgifter ur allmänna handlingar får behövlig hjälp med detta. Utredningens förslag föranledde ingen åtgärd.

I Bemötandeutredningens slutbetänkande Lindqvists nia – nio vägar att utveckla bemötandet av personer med funktionshinder (SOU 1999:21) menade utredaren att förvaltningslagens intentioner inte uttrycktes tillräckligt klart i

4 §. Den nuvarande utformningen ger myndigheterna ett stort utrymme att i varje enskilt fall göra en bedömning av vilken information de anser är rimligt att tillhandahålla, trots att den enskildes behov borde styra detta. Rätten till anpassad information är, ansåg utredaren, knuten till grundläggande demokratiska rättigheter, varför lagtexten borde förtydligas. Utredaren föreslog därför att frågan om hur rätten till anpassad information, bl.a. med hjälp av den nya tekniken, kunde stärkas skulle behandlas av Demokratiutredningen. Frågan togs emellertid inte upp av utredningen.

I ett delbetänkande av Offentlighets- och sekretesskommittén, Offentlighetsprincipen och den nya tekniken (SOU 2001:3), föreslogs att utskriftsundantaget i 2 kap. 13 § tryckfrihetsförordningen skulle tas bort så att rätten att få en avskrift eller en kopia av en allmän handling kommer att gälla i princip generellt, dvs. oavsett i vilken form handlingen finns lagrad. I dagsläget, framhöll kommittén, saknas rätt för den enskilde att få ut en allmän handling, som lagrats i elektronisk form, i annan form än som utskrift. Av 2 kap. tryckfrihetsförordningen framgår att myndigheterna enbart är skyldiga att tillhandahålla utskrifter. Bestämmelserna i 15 kap. 4 § sekretesslagen och 4 och 5 §§ förvaltningslagen innebär inte heller någon utvidgning av den enskildes rättigheter enligt tryckfrihetsförordningen i detta avseende. Man kan alltså inte åberopa dessa bestämmelser för att få ut en offentlig handling, som lagrats elektroniskt, i annan form än som utskrift. Förslaget från Offentlighets- och sekretesskommittén att utskriftsundantaget i 2 kap. 13 § tas bort skulle i praktiken innebära att det införs en skyldighet för myndigheterna att lämna ut allmänna handlingar som finns lagrade elektroniskt i elektronisk form. En konsekvens av förslaget som utredningen framhöll var att det skulle förbättra synskadades möjligheter att utnyttja rätten till insyn.

Regeringen valde med hänsyn till behovet av skydd för den personliga integriteten att inte föreslå att i grundlagen införa en skyldighet för myndigheter att lämna ut allmänna handlingar i elektronisk form (prop. 2001/02:70 s. 28). Däremot ansåg regeringen att tryckfrihetsförordningen bör ändras så att den möjliggör ett införande av en sådan skyldighet i vanlig lag.

Konstitutionsutskottet delade regeringens bedömning i frågan (bet. 2001/02:17 s. 17).

Våren 2000 godkände riksdagen regeringens förslag om en nationell handlingsplan för handikappolitiken, Från patient till medborgare (prop. 1999/2000:79, bet. 1999/2000:SoU14, rskr. 1999/2000:240). Därmed gäller följande nationella mål för handikappolitiken:

- en samhällsgemenskap med mångfald som grund,
- att samhället utformas så att människor med funktionshinder i alla åldrar blir fullt delaktiga i samhällslivet samt
- jämlikhet i levnadsvillkor för flickor och pojkar, kvinnor och män med funktionshinder.

Följande arbetsområden skall enligt handlingsplanen prioriteras under de närmaste åren:

- att se till att handikapperspektivet genomsyrar alla samhällssektorer,
- att skapa ett tillgängligt samhälle samt
- att förbättra bemötandet.

Det innebär bl.a. att statliga myndigheter får i uppdrag att integrera handikapperspektivet i sin verksamhet. Till exempel skall de anpassa sina lokaler och sin information så att den blir tillgänglig för alla samhällsmedborgare.

I december 2002 överlämnade regeringen skrivelsen Uppföljning av den Nationella handlingsplanen för handikappolitiken (skr. 2002/03:25) till riksdagen. I skrivelsen redogör regeringen för hur arbetet med att genomföra den nationella handlingsplanen för handikappolitiken utvecklats sedan våren 2000. Vad gäller statliga myndigheter och institutioner är målet att stora och besöksviktiga myndigheter fram till år 2005 skall göra sin verksamhet tillgänglig. Det skall ske genom handlingsplaner som redovisar hur myndigheters lokaler, information och övriga verksamhet kan göras tillgänglig och användbar. Regeringen avser att vart tredje år i en skrivelse återkomma till riksdagen med en redogörelse för hur arbetet med att genomföra handlingsplanen fortskrider.

I skrivelsen meddelar regeringen även att Handikappombudsmannen (HO) under 2003 kommer att få till uppgift att bl.a. stödja de statliga myndigheternas tillgänglighetsskapande arbete genom att utveckla, förankra och sprida riktlinjer för dem därvidlag. I november 2002 skickades HO:s förslag till riktlinjer för en tillgänglig statsförvaltning på remiss till handikapporganisationer och myndigheter, och under våren 2003 avser HO fastställa riktlinjerna. Ett avsnitt i förslaget gäller kommunikation och information. I detta slås fast att människor med olika typer av funktionshinder skall kunna kommunicera med myndigheter och söka information på lika villkor som andra medborgare. I avsnittet behandlas riktlinjer för bl.a. telefonsamtal, korrespondens och meddelanden, skriftlig information och webbplats och e-tjänster.

Språkhjälp vid myndighetskontakter

Som framgått i föregående avsnitt skall enligt 4 § förvaltningslagen varje myndighet lämna upplysningar, vägledning, råd och annan sådan hjälp till enskilda i frågor som rör myndighetens verksamhetsområde. Hjälpen skall lämnas i den utsträckning som är lämplig med hänsyn till frågans art, den enskildes behov av hjälp och myndighetens verksamhet. Enligt 8 § förvaltningslagen bör en myndighet vid behov anlita tolk när den har att göra med någon som inte behärskar svenska eller som är allvarligt hörsel- eller talskadad.

Regeln om tolk tar sikte inte bara på muntlig tolkning vid förhandlingar, förhör osv. utan också på skriftlig översättning när handlingar på främmande språk ges in till myndigheterna eller när dessa skall meddela sig skriftligt med någon som inte förstår svenska. I förarbetena ansåg departementschefen att den som behöver tolk vid sina kontakter med myndigheterna bör få sådant bistånd i all rimlig utsträckning. Vilken utsträckning som är rimlig ansågs

bero på bl.a. tillgången på tolkar, som kan variera från en ort till en annan och även växla med tiden. Kostnaden för samhällets tolkservice måste stå i rimlig proportion till den betydelse som ärendet har för den enskilde. Med hänsyn till det ansåg departementschefen att något absolut krav på tolkning och översättning inte bör föreskrivas i förvaltningslagen (prop. 1985/86:80 s. 27).

Vidare gäller regeln om tolk vid handläggning av alla ärenden hos förvaltningsmyndigheter, inte enbart ärenden som rör myndighetsutövning mot någon enskild. Myndigheterna kan själva vidta åtgärder för att minska behovet av att anlita särskilda tolkar, t.ex. genom att översätta vissa hos myndigheterna vanligt förekommande blanketter till olika främmande språk. Det bör även uppmärksammas att en inlaga som kommer in till en myndighet inte får avvisas enbart av det skälet att den inte är avfattad på svenska (prop. 1971:30 s. 382). Med nuvarande lagstiftning åvilar det emellertid inte myndigheten att ha särskild översättarservice ordnad, varför den enskilde i sådana fall får räkna med risken för försening (prop. 1973:30 s. 72).

Förvaltningslagen innehåller ingen regel om vilka kvalifikationer den skall ha som fullgör uppdraget som tolk i ärenden hos en förvaltningsmyndighet. I förarbetena framhöll departementschefen att när en myndighet anlitar tolk, måste den se till att tolken är tillräckligt kvalificerad och i övrigt lämplig för uppgiften. En auktoriserad tolk är därför oftast att föredra framför en oauktorerad. En reglering av vilka kompetenskrav som bör ställas på de tolkar som myndigheterna anlitar riskerar dock att leda till en onödigt byråkratisk syn på tolkfrågan, varför departementschefen ansåg att frågan inte bör regleras (prop. 1985/86:80 s. 28).

Allmänt bygger lagstiftningen på den underförstådda förutsättningen att svenska språket skall användas av myndigheterna. Sedan våren 2000 har enligt lagen (1999:1175) om rätt att använda samiska hos förvaltningsmyndigheter och domstolar och lagen (1999:1176) om rätt att använda finska och meänkieli hos förvaltningsmyndigheter och domstolar enskilda rätt att använda minoritetsspråken samiska, finska och meänkieli hos domstolar och förvaltningsmyndigheter med verksamhet i de geografiska områden där språken använts av hävd och fortfarande används i tillräcklig utsträckning. Förslagen innebär också rätt att i dessa områden få förskoleverksamhet och äldreomsorg helt eller delvis på de nämnda språken.

Frågan om myndighets skyldighet att låta översätta en på utländskt språk författad överklagandeskrift till svenska har behandlats av JO (1999/2000 s. 216). JO konstaterade därvid att förvaltningslagens 8 § inte uppställer något absolut krav på att tolk skall anlitas när en myndighet har att göra med någon som inte behärskar svenska språket, och att lagstiftningen således inte ger stöd för att myndigheter skall tvingas till någon slentrianmässig översättning av alla inkommande handlingar på främmande språk. Den i JO-ärendet aktuella myndigheten har för JO uppgett att den normalt ser till att en överklagandeskrift översätts men att om en klagande bedöms kunna få fram en översättning på egen hand denne inledningsvis ombeds att inkomma med en sådan. Vidare har myndigheten uppgett att den låter översätta ett överklagande, om

klaganden som svar på uppmaningen att inkomma med en översättning uppger att han inte behärskar det svenska språket, alternativt inte hör av sig. JO fann inte skäl att uttala någon kritik mot myndigheten i detta avseende eller att vidta någon ytterligare åtgärd.

Konstitutionsutskottet behandlade i betänkande 2001/02:KU15 ett motionsyrkande om bl.a. att minoritetsspråken skulle kunna användas också hos centrala myndigheter. Utskottet avstyrkte motionen med hänvisning till tidigare ställningstagande av utskottet (bet. 1999/2000:KU6) och bedömning av regeringen (prop. 1998/99:143), som innebar att Sverige är enspråkigt i den offentliga förvaltningen och att rikstäckande bestämmelser om rätt att använda samiska, finska och meänkieli hos domstolar och förvaltningsmyndigheter skulle kunna bli mycket resurskrävande, både ekonomiskt och när det gäller tillgången till språkkunnig personal. Att i dag genomföra rikstäckande åtgärder skulle därför enligt utskottet vara i det närmaste praktiskt genomförbart.

Konsumentvägledning i kommunerna

I propositionen Handlingsplan för konsumentpolitiken 2001–2005 (prop. 2000/01:135) gör regeringen bedömningen att den kommunala konsumentvägledningen är nödvändig och att det är viktigt att alla människor i Sverige har tillgång till lokal konsumentvägledning. Enligt regeringen är det glädjande att fler kommuner nu satsar på någon form av konsumentvägledning, men att ambitionen måste vara att alla kommuner tillhandahåller konsumentvägledning och att vägledningen håller hög kvalitet. Av hänsyn till den kommunala självstyrelsen ansåg regeringen dock att den kommunala konsumentvägledningen bör vara ett fortsatt frivilligt åtagande i kommunerna.

Lagutskottet delade regeringens bedömning (bet. 2001/02:LU2). Riksdagen följde utskottet (rskr. 2001/02:51).

Utskottets ställningstagande

I fråga om myndigheters bemötande av och serviceskyldighet gentemot allmänheten vidhåller utskottet sin tidigare uppfattning att det torde vara mer effektivt att inom förvaltningen motverka brister härvidlag genom utbildningsinsatser och andra åtgärder, t.ex. servicedialoger och serviceåtaganden, än genom att göra ändringar i förvaltningslagen. Utskottet kan även konstatera att det inom ramen för det förvaltningspolitiska handlingsprogrammet pågår arbete med att utveckla myndigheternas service till medborgare och företag. Utskottet avstyrker därför motionerna 2002/03:K215 (c) och 2002/03:So296 (c) yrkande 3.

Formen för underrättelse om en myndighets beslut är enligt huvudregeln att myndigheten själv bestämmer om underrättelse skall ske skriftligt eller muntligt, men om parten begär det skall underrättelse ske skriftligt. JO har uttalat att beslut som går part emot enligt nuvarande ordning bör tillhandahållas parten i skriftlig form. Utskottet vidhåller sin tidigare uppfattning att det

inte är motiverat att ändra de nu redovisade bestämmelserna i förvaltningslagen. På nu anförda grunder avstyrks motion 2002/03:K269 (v).

Vad gäller dröjsmålstanal noterar utskottet att riksdagen under det pågående riksmötet riktat ett tillkännagivande till regeringen om att det bör sättas upp en bestämd tid inom vilken myndigheterna måste ha svarat eller handlagt ett ärende om företagsstart. Inom ramen för det förvaltningspolitiska handlingsprogrammet har olika myndigheter ställt ut löften i form av serviceåtaganden till medborgarna och företagen om vad de kan förvänta sig eller kräva när det gäller t.ex. handläggningstider. En generell reglering därvidlag skulle riskera att försvåra anpassningen till enskilda myndigheters förutsättningar. Mot denna bakgrund vidhåller utskottet sin tidigare uppfattning att det inte har visat sig föreligga ett generellt behov av att införa en rätt till dröjsmålstanal eller ett system med tidsgränser för myndighetsansvar. Motionerna 2002/03:K363 (kd), 2002/03:K226 (kd) och 2002/03:K241 (c) yrkande 36 avstyrks därför.

I fråga om regelförenklingsarbetet noterar utskottet att riksdagen under det pågående riksmötet även riktat ett tillkännagivande till regeringen om behovet av att intensifiera regelförenklingsarbetet avseende företagande. Inom Regeringskansliet pågår löpande ett arbete med att förenkla regler. Något nytt uttalande av riksdagen för att fästa regeringens uppmärksamhet på behovet av regelförenklingar mer allmänt behövs enligt utskottets mening inte. Utskottet avstyrker därför motion 2002/03:K336 (fp).

Funktionsnedsättning får enligt utskottets mening inte utgöra ett hinder för att ta del av myndighetsinformation och kommunicera med myndigheter. Det är enligt utskottets mening av stor vikt att myndigheterna arbetar aktivt med att göra sin verksamhet tillgänglig. Utskottet vill härvidlag betona de nationella målen i handikappolitiken, och utskottet instämmer i de ovan redovisade utgångspunkterna för de riktlinjer för en tillgängligare statsförvaltning som tas fram av Handikappombudsmannen under våren 2003. Mot bakgrund av den nationella handlingsplanen för handikappolitiken utgår utskottet från att regeringen delar utskottets uppfattning. Utskottet anser därför att det tills vidare inte är nödvändigt med några sådana tillkännagivanden som begärs i motionerna 2002/03:K334 (m) yrkande 2 och 2002/03:K359 (s).

Vad gäller myndigheters kontakt med invandrare med bristande kunskaper i svenska har myndigheterna enligt den nuvarande ordningen en allmän serviceskyldighet att lämna upplysningar, vägledning, råd m.m. i frågor som rör det egna verksamhetsområdet. Däremot innebär ordningen ingen absolut rätt till språkhjälp vid myndighetskontakter, men myndigheterna bör vid behov se till att sådan hjälp anlitas. Samtidigt bör noteras att en inlaga avfattad på annat språk än svenska inte är skäl att avvisa denna. För i synnerhet myndigheter som har omfattande kontakter med personer som inte behärskar svenska förefaller det således av bl.a. arbetskonomiska skäl rationellt att vidta åtgärder som minskar behovet av språkhjälp, t.ex. genom översättning av vissa blanketter till olika främmande språk. Utskottet vidhåller sitt tidigare ställningstagande, att Sverige är enspråkigt i den offentliga förvaltningen. Enligt

utskottets mening innebär de nuvarande bestämmelserna en rimlig avvägning mellan den enskildes behov och samhällets kostnad. Vidare skulle ett beslut om att ålägga konsumentsekreterarna i kommunerna att bistå invandrare med bristande kunskaper i svenska som vänder sig till en myndighet dels riskera att innebära att konsumentsekreterare åläggs en uppgift som de inte är tillräckligt kvalificerade för med de eventuella konsekvenser det skulle kunna få, dels inskränka på den kommunala självstyrelsen då konsumentvägledning är ett frivilligt kommunalt åtagande. På nu anförda grunder avstyrks motion 2002/03:K299 (s).

Öppenhet i förvaltningen

Utskottets förslag i korthet

Utskottet utgår från att regeringen delar utskottets inställning i fråga om öppenhetsfrågornas betydelse och avstyrker därför ett motionsyrkande om tillkännagivande rörande att offentliganställda skall ges grundläggande information om meddelarfriheten.

Motion

I motion 2002/03:K274 av Alice Åström m.fl. (v) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att alla anställda inom offentlig verksamhet skall få grundläggande information om meddelarfriheten och efterforskningsförbudet (*yrkande 1*).

Bakgrund

Offentlighetsprincipen

Offentlighetsprincipen är en hörnsten i den svenska demokratin. Den regleras bl.a. i regeringsformen, tryckfrihetsförordningen, yttrandefrihetsgrundlagen och sekretesslagen. I regeringens skrivelse om förvaltningspolitiken (skr. 2000/01:151) uttalas att medborgare och medier skall ha tillgång till upplysningar efter eget val och oberoende av myndigheternas informationsverksamhet. Att medborgarna har kunskap om offentlighetsprincipen innebär att de känner till och begriper reglerna och vet hur de kan utnyttja dem i praktiken. En öppen myndighet innebär enligt regeringen att

- medborgarna har goda möjligheter till insyn i dess verksamhet,
- den enskilde får god information i sitt ärende,
- arbetsklimatet i organisationen uppmuntrar till intern debatt och att de anställda är delaktiga i utvecklingen av verksamheten.

I skrivelsen slås fast att öppenheten är grunden för allmänhetens förtroende för myndigheter och förvaltningar – och därmed för demokratin. Undersök-

ningar visar att detta förtroende har minskat under senare år. Det vilar alltså ett stort ansvar på politiker och tjänstemän i den offentliga sektorn att hålla kvar allmänhetens förtroende på en hög nivå.

Regeringen uttalar i skrivelsen att vårt land har ett regelverk som ger möjligheter till mycket god insyn, men det finns klara brister i de anställdas kunskaper och därmed även i efterlevnaden av reglerna. En annan oroande faktor är att det finns studier som pekar på att tystnaden på de offentliga arbetsplatserna ökat. Många känner inte till eller vågar inte använda sig av sin lagstadgade yttrande- och meddelarfrihet.

Kampanjen Öppna Sverige

Inom ramen för sitt förvaltningspolitiska handlingsprogram har regeringen tagit initiativ till kampanjen Öppna Sverige i syfte att förbättra den yttre och inre öppenheten inom offentlig sektor. Kampanjen startade hösten 2000 och har letts av Rådet för Öppna Sverige. Representanter för staten, Svenska Kommunförbundet och Landstingsförbundet har ingått i rådet, och dess sekretariat har varit knutet till Justitiedepartementet. Kampanjen har bl.a. arbetat med att förbättra tillämpningen av offentlighetsprincipen inom den offentliga sektorn och verka för en större öppenhet på arbetsplatserna i den offentliga sektorn.

Kampanjen avslutade sitt arbete den 30 juni 2002. Rådet för Öppna Sverige har i sin slutrapport Öppna Sverige – för en öppen offentlig förvaltning (Ds 2002:27) redovisat sin verksamhet och sina slutsatser. Rådet rapporterar att totalt mer än 230 organisationer (myndigheter, kommuner, landsting/regioner och försäkringskassor) har deltagit aktivt i Öppna Sverige-kampanjen. Öppna Sveriges hemsida, www.oppnasverige.gov.se har varit en viktig kanal till projektledarna i de organisationer som engagerat sig och till andra intressenter och allmänheten. Hemsidan innehåller information, utbildnings- och arbetsmaterial, goda exempel, nyheter, debattartiklar, viktiga länkar m.m. Rådet föreslår att en permanent funktion inrättas för att främja öppenhet och insyn i offentlig förvaltning. Den bör arbeta med bl.a. verksamhetsområdet stimulans och stöd till offentlig förvaltning. Funktionen bör verka inom hela den offentliga förvaltningen och arbeta i nära samarbete med departement, myndigheter, Svenska Kommunförbundet, Landstingsförbundet och andra centrala samhällsorganisationer. Öppenhetsfunktionen bör enligt förslaget förläggas till Statens kvalitets- och kompetensråd och den bör ledas av ett särskilt öppenhetsråd med företrädare för staten, Svenska Kommunförbundet och Landstingsförbundet.

Statens kvalitets- och kompetensråd

I budgetpropositionen för 2003 (prop. 2002/03:1 utg.omr. 2 bil. 1) uttalar regeringen att den under hösten 2002 avser att ta ställning till förslagen i rapporten. Regeringen har uppdragit åt Statens kvalitets- och kompetensråd att fr.o.m. den 1 juli 2002 och tills vidare ansvara för driften av Öppna Sveriges hemsida.

Enligt regeringens regleringsbrev för budgetåret 2003 avseende Statens kvalitets- och kompetensråd skall Statens kvalitets- och kompetensråd samverka med kommun- och landstingssektorn i öppenhetsfrågor och därvid bl.a. säkerställa att den information och det material om öppenhet som finns tillgängligt via Öppna Sveriges webbplats elektroniskt kan erbjudas kommuner, landsting, myndigheter och allmänhet för spridning. Ett av myndighetens mål är att tillhandahålla efterfrågestyrt och behovsrelaterat stöd till statsförvaltningens långsiktiga kompetensförsörjning genom bl.a. utveckling av ledningskompetens och spridning av grundläggande förvaltningskunskap inklusive öppenhet och insynsfrågor.

Utvecklingsrådet för den statliga sektorn

Utvecklingsrådet för den statliga sektorn är en ideell förening vars medlemmar är Arbetsgivarverket, Offentliganställdas Förhandlingsråd, SACO-S och SEKO. Utvecklingsrådet stöder i första hand partsgemensamt lokalt utvecklingsarbete, men bedriver även centrala partsgemensamma utvecklingsområden. Ett aktuellt utvecklingsområde är Öppenhet på statliga arbetsplatser, vilket bl.a. har uppmärksammats av regeringen i dess skrivelse om förvaltningspolitiken (skr. 2000/01:151). Målet för projektet är att bidra till kunskap hos statens chefer och medarbetare om offentlighetsprincipen med tyngdpunkt på yttrande- och meddelarfriheten. Det skall också bidra till en öppen och konstruktiv dialog på myndigheter och hitta exempel på metoder som kan användas för att främja öppenhet och erbjuda stöd till myndigheter som vill öka öppenheten på arbetsplatserna genom att systematiskt förbättra dialogen mellan medarbetare och chef samt medarbetare emellan. Projektet gav under 2002 ut skriften *Bara vi har tydliga regler så... – yttrandefrihet och meddelarfrihet för statligt anställda* (Utvecklingsrådet 2002). I skriften fokuseras myndigheternas öppenhet i förhållande till omvärlden och de rättigheter och skyldigheter som gäller för statligt anställda. Syftet med skriften är att kortfattat göra det tydligt vilka regler som gäller för öppenhet på statliga arbetsplatser. Det handlar bl.a. om informationsfrihet, yttrandefrihet och angränsande frågor. Rättsfall och JO-uttalanden refereras för att ge arbetsgivare och anställda insikt i hur reglerna kan tillämpas.

Tidigare riksdagsbehandling

Konstitutionsutskottet behandlade i betänkande 2001/02:KU24 frågan om kunskaper om offentlighetsprincipen generellt och därmed också större öppenhet på arbetsplatser inom den offentliga sektorn. Utskottet var av uppfattningen att öppenhetsfrågorna även fortsättningsvis bör ägnas stor uppmärksamhet och att ytterligare åtgärder kan behöva övervägas. Utskottet utgick från att regeringen delar utskottets inställning och ansåg det därför inte nödvändigt med några sådana tillkännagivanden som begärdes i motioner.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sin tidigare uppfattning att öppenhetsfrågorna bör ägnas stor uppmärksamhet och att det kan finnas behov av att överväga ytterligare åtgärder utöver de som redan har vidtagits. Utskottet utgår från att regeringen delar utskottets inställning i denna fråga. Det är därför inte nödvändigt med ett sådant tillkännagivande som begärs i motion 2002/03:K274 (v) yrkande 1.

Diarier på Internet

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker med hänvisning till pågående arbete ett motionsyrkande om att diarier hos riksdagen och regeringen skall läggas ut på Internet. Jämför reservation 6 (fp, c).

Motion

I motion 2002/03:K241 av Maud Olofsson m.fl. (c) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att regering och riksdag bör lägga ut sina diarier på Internet i syfte att stärka offentlighetsprincipen (*yrkande 32*). Överläggningar om sådana insatser i landets alla kommuner bör också inledas med kommun- och landstingsförbund.

Bakgrund

Den 1 januari 2001 infördes en ändring i personuppgiftsförordningen (1998:1191) som underlättar för kommuner och landsting att lägga ut bl.a. diarier och protokoll på Internet. Personuppgifter som direkt pekar ut den registrerade får dock endast läggas ut om det inte gäller känsliga personuppgifter eller uppgifter om lagöverträdelser enligt 13 § respektive 21 § personuppgiftslagen och det saknas skäl att anta att det finns risk för att den registrerades personliga integritet kränks genom överföringen. Publicering av personuppgifter på Internet kan också vara tillåten enligt särregler i annan lag eller förordning (2 § personuppgiftslagen). Sådana särregler har t.ex. meddelats för vissa offentliga register på Internet t.ex. i 9 § förordningen (1995:1386) med instruktion för Patent- och registreringsverket, 23 § rättsinformatiönsförordningen (1999:175) och 8 § andra stycket förordningen (2001:720) om behandling av personuppgifter i verksamhet enligt utlännings- och medborgarskapslagstiftningen.

Regeringens mål med arbetet inom ramen för det förvaltningspolitiska handlingsprogrammet som sammanfattas i begreppet 24-timmarsmyndighet är att förenkla och förbättra samhällsservicen till medborgare och företag. Det innebär att tillgången till service skall vara oberoende av tid och plats, att kontakterna med myndigheterna skall göras enklare och att kvaliteten i servicen skall förbättras. Informationstekniken skall användas för att underlätta

för medborgarna att få tillgång till information som möjliggör ett aktivt deltagande i beslutsprocesserna i den offentliga förvaltningen. Den skall också användas för att öka medborgarnas insyn och möjligheter att följa handläggningen och lämna synpunkter i enskilda ärenden. Härigenom stärks öppenheten, demokratin och medborgarinflytandet.

Regeringen har den 7 juni 2001 uppdragit åt Statskontoret att stimulera och stödja utvecklingen av 24-timmarsmyndigheter genom att tillsammans med myndigheterna utveckla och tillhandahålla metoder, vägledningar och avtal samt initiera och genomföra samverkansprojekt. Arbetet skall syfta till att stimulera myndigheterna att bedriva ett aktivt utvecklingsarbete för att förbättra sin tillgänglighet och service med hjälp av informationstekniken, genom åtgärder såsom bl.a. att ta fram olika typer av vägledningar inom områden som innehåll och utformning av hemsidor samt att efter ett arbete i kontakt med Datainspektionen lämna förslag till riktlinjer för elektroniskt tillgängliga diarium som säkerställer kraven på öppenhet och insyn i myndigheternas verksamhet utan att ge avkall på skyddet för den personliga integriteten. Arbetet skall bedrivas i bred samverkan med de statliga myndigheterna och i kontakt med företrädare för kommuner, landsting och andra aktörer av betydelse för denna utveckling. Annat pågående utrednings- och utvecklingsarbete skall också beaktas. En slutlig redovisning av uppdraget skall lämnas till regeringen senast den 30 juni 2003.

Statskontoret presenterar i sin halvårsrapport till regeringen *Utveckling av 24-timmarsmyndigheten. Lägesrapport december 2002* (Statskontoret 2002:30) bl.a. det samlade utfallet för staten, kommuner och landsting inom området "e-demokrati", däribland öppenhet vad gäller information om beslutsunderlag etc. på Internet (s. 38 f.). Enligt rapporten går arbetet med att lägga ut diarium på Internet fortfarande trögt. Av myndigheterna rapporteras 8 % lägga ut sina diarium på Internet; motsvarande andel för kommunerna och landstingen är 5 respektive 29 %. Annan typ av information, som protokoll, kalendarium och arkiv, är det vanligare att man lägger ut på Internet. Ett mönster är att stora myndigheter med stora utvecklingsresurser har kommit längre i sitt arbete än mindre myndigheter. Statskontoret konstaterar också när det gäller området "e-demokrati", möjligheter till insyn och delaktighet, att det för statens del pågår en positiv utveckling, men att den sker från mycket låga nivåer (s. 35).

I januari 2003 publicerade Statskontoret inom ramen för sitt uppdrag att stimulera och stödja utvecklingen av 24-timmarsmyndigheter rapporten *Diarium på Internet – vägledning för myndigheter* (Statskontoret 2003:1). I rapporten ges praktiska anvisningar till de kommunala och statliga myndigheter som avser att göra sina diarium tillgängliga på Internet. Riktlinjerna belyser frågor kring publicering av diarium på Internet avseende

- arbetsformer,
- tekniska överväganden,
- urval av information i diariumet,

- utformningen av informationen i diariet,
- information i anslutning till diariet,
- övergången till diarium på Internet.

Bland annat framhåller Statskontoret att arbetet med diarium på Internet bör involvera personer från åtminstone följande funktioner inom myndigheten: registrator, arkiv, IT-stöd, extern information och presskontakt och verkstjuridik. Vad gäller själva diariet kan det inte göras omedelbart tillgängligt i sin helhet via Internet, utan vissa uppgifter måste döljas för att den personliga integriteten inte skall kränkas. Först måste sekretessbelagd information döljas. När den sekretessbelagda informationen dolts måste diariet anpassas enligt bestämmelserna i personuppgiftslagen. Huvudregeln är därvid att den information som läggs ut på Internet inte får innehålla personuppgifter som direkt pekar ut den enskilde. Vidare måste utformningen av informationen i diariet anpassas både med hänsyn till integritetsaspekter och begriplighet. Utformningen av ärendemeningar och annan information i diariet får dock inte bli sådan att diariet inte kan användas för myndighetens interna arbete. Utöver den information som finns i diariet måste det finnas information som gör det praktiskt möjligt för medborgarna att använda diariet. Diariet på nätet skall därför åtföljas av användarinstruktioner.

I budgetpropositionen för 2003 (prop. 2002/03:1 utg.omr. 2 bil. 1) redogör regeringen för Statskontorets uppdrag att utarbeta riktlinjer för elektroniskt tillgängliga diarium. Enligt propositionen kommer Statskontoret tillsammans med ett antal andra myndigheter att fungera som pilotmyndigheter härvidlag.

Regeringen beslutade den 20 september 2001 (SB 2001/8259) att starta ett projekt för effektivisering och rationalisering av Regeringskansliet. I januari 2003 överlämnade projektet en rapport, Ett effektivare regeringskansli – förslag till åtgärder, till regeringen. Vad beträffar Regeringskansliets arkiv bedrevs under 2002 enligt rapporten ett utvecklingsarbete till vilket hörde förberedelser för Regeringskansliets utveckling till en 24-timmarsmyndighet, vilket bl.a. omfattar tillgängliggörande av Regeringskansliets diarium och annan allmän information på Internet (s. 127).

Frågan om diarium på Internet har tidigare behandlats av konstitutionsutskottet, bl.a. i betänkande 2001/02:KU17. Utskottet avstyrkte där ett yrkande liknande det nu aktuella bl.a. med hänvisning till att Statskontorets pågående arbete med elektroniskt tillgängliga myndighetsdiarium bör avvaktas, liksom arbetet inom Regeringskansliet med att göra uppgifter ur RK-Diarium tillgängliga på Internet.

Utskottets ställningstagande

Utskottet kan konstatera att det för närvarande pågår arbete med att göra såväl Regeringskansliets som andra myndigheters diarium och annan allmän information tillgängliga på Internet. Arbetet är förenat med viss komplexitet, t.ex. kopplat till hantering av sekretessbelagd information, och förutsätter nog-

granna förberedelser. Utvecklingen går ändå i positiv riktning. Utskottet vidhåller sitt tidigare ställningstagande och avstyrker motion 2002/03:K241 (c) yrkande 32.

Myndigheters årsredovisningar

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker med hänvisning till det pågående arbetet med att utveckla resultatskrivelser en motion om att utveckla myndigheternas årsberättelser.

Motion

I motion 2002/03:K250 av Håkan Juholt (s) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att det finns skäl att utveckla myndigheternas årsberättelser och genom det stärka riksdagens möjlighet att utöva sin kontrollmakt. En viktig del i riksdagens arbete är att följa upp effekterna av beslut som riksdagen har fattat. För den enskilde riksdagsledamoten och allmänheten är myndigheternas årsredovisningar enligt motionären det enklaste redskapet för att se hur riksdagens beslut omsatts i människors vardag. Årsredovisningarna bör enligt motionären utvecklas med en separat redovisning till riksdagen av de beslut som inte verkställts, med medföljande motivering.

Bakgrund

Grunderna för riksdagens arbete anges i regeringsformen (RF) och riksdagsordningen (RO). Enligt 1 kap. 4 § RF granskar riksdagen rikets styrelse och förvaltning. I 12 kap. RF grundlagsfästs ett antal institut som utgör organ för riksdagens kontrollmakt: konstitutionsutskottets granskning av regeringens verksamhet, misstroendeförklaring, justitieombudsmännen och riksdagsrevisorerna (fr.o.m. 2003-07-01 Riksrevisionen). Enligt 4 kap. 16 § RO ingår i respektive utskotts beredning av ärenden uppgiften att följa upp och utvärdera riksdagsbeslut inom sitt ämnesområde.

Riksdagskommittén fick i december 1998 i uppdrag att utvärdera och se över utskottens verksamhet beträffande uppföljning och utvärdering samt göra en allmän översyn av riksdagens kontrollmakt på det ekonomiska området. Enligt kommitténs direktiv ställer införandet av mål- och resultatstyrning inom staten och budgetprocessens ändrade utformning nya krav på aktörerna i budgetprocessen, så även på riksdagen. Riksdagens arbete med uppföljning, utvärdering, revision och annan kontroll är en del av denna process och behöver naturligen utvecklas i takt med att verksamheten utvecklas hos övriga aktörer. Om inte riksdagen tar en aktiv roll i utvärdering och kontroll av de politiska effekterna av riksdagens beslut finns risk för att möjligheterna till politisk styrning från riksdagens sida urholkas.

Riksdagskommittén anförde i sitt huvudbetänkande Riksdagen inför 2000-talet (se förs. 2000/01:RS1) att den nya styrmodellen förutsätter ett flöde av styr- och kontrollinformation. Kommittén menade vidare att det numera ställs formella krav på myndigheterna att upprätta årsredovisningar med både resultatredovisningar och resultat- och balansräkningar. Den konstaterade även att revisionen getts en förstärkt ställning; alla årsredovisningar revideras av Riksrevisionsverket, revisionsberättelserna underställs regeringen och de viktigaste iakttagelserna i revisionen anmäls av regeringen till riksdagen. Kommittén ansåg att riksdagen i ökad utsträckning skulle följa upp och utvärdera fattade beslut för att åstadkomma ett bättre berednings- och beslutsunderlag i den politiska styr- och beslutsprocessen.

Formerna för det statliga budgetarbetet regleras i RF, RO och lagen (1996:1059) om statsbudgeten (budgetlagen). Enligt 2 § budgetlagen skall regeringen för riksdagen redovisa de mål som åsyftas och de resultat som uppnåtts på olika verksamhetsområden. Enligt 44 § samma lag fastslås att regeringen är redovisningsskyldig inför riksdagen för statens medel och de övriga tillgångar som enligt 9 kap. 8 § RF står till regeringens disposition.

I förordningen (2000:605) om årsredovisning och budgetunderlag anger regeringen bestämmelser om årsredovisning m.m. för myndigheter som lyder omedelbart under regeringen. Enligt 2 kap. 4 § i förordningen anger regeringen bestämmelser för årsredovisningarnas innehåll. Enligt dessa bestämmelser skall årsredovisningen bestå av

- resultatredovisning,
- resultaträkning,
- balansräkning,
- anslagsredovisning,
- finansieringsanalys,
- noter.

Myndighetens årsredovisning skall även innehålla en sammanställning över väsentliga uppgifter från resultaträkning, balansräkning och anslagsredovisning. Sammanställningen skall även innehålla uppgifter om låneram, anslagskredit samt vissa nyckeltal. Myndigheten skall i årsredovisningen även lämna information om andra förhållanden av väsentlig betydelse för regeringens uppföljning och prövning av verksamheten.

Enligt 3 kap. 1 § samma förordning skall myndigheterna redovisa och kommentera verksamhetens resultat i förhållande till de mål och i enlighet med de krav på återrapportering som regeringen har angett i regleringsbrev eller i något annat beslut. I de fall regeringen inte beslutat om krav på återrapportering skall myndigheten redovisa och kommentera hur prestationerna har utvecklats med avseende på volym, intäkter, kostnader och kvalitet.

Enligt 9 kap. 4 och 5 §§ samma förordning beslutar regeringen varje år vilka verksamheter som skall genomgå fördjupad prövning. Myndigheternas underlag för regeringens fördjupade prövning skall lämnas i en särskild rap-

port senast den 15 januari det år regeringen bestämmer. Underlaget skall innehålla en sammanfattande resultatanalys och förslag till inriktning och finansiering av verksamheten för det eller de budgetår underlaget avser. I resultatanalysen skall verksamheten utvärderas och redovisas i förhållande till de mål för verksamheten som regeringen fastställt

I enlighet med Riksdagskommitténs förslag (se förs. 2000/01:RS1) har riksdagen uttalat att det vore önskvärt att regeringen fr.o.m. år 2003 lämnar resultatskrivelser på alla utgiftsområden (bet. 2000/01:KU23, rskr. 2000/01:273–276). I budgetpropositionen för 2003 delar regeringen riksdagens uppfattning att skrivelserna bör integreras i det ordinarie budgetarbetet, för att bl.a. stödja riksdagens ökade fokus på uppföljning och utvärdering (prop. 2002/03:1 utg.omr. 2 s. 31). Eftersom resultatskrivelser är ett nytt inslag i budgetprocessen är det enligt regeringen väsentligt att de utvecklas i dialog mellan riksdagsutskotten och Regeringskansliet. Att ha som ambition att redan 2003 lämna resultatskrivelser för alla utgiftsområden bedömer regeringen som alltför optimistiskt. I stället förordar regeringen ett successivt införande över ett antal år.

Under 2002 har regeringen lämnat ett antal skrivelser till riksdagen vilka har karaktären av resultatskrivelser. Som exempel kan nämnas skrivelserna Sveriges genomförande av EU:s sysselsättningsstrategi (skr. 2001/02:187) och Kultur och delaktighet (skr. 2001/02:176) liksom skrivelserna Utvecklingen inom den kommunala sektorn (skr. 2001/02:102) och Sveriges nationella hållbarhetsstrategi (skr. 2001/02:50). Dessa regeringsskrivelser kan enligt regeringen ligga till grund för en diskussion om utformning och omfattning av kommande resultatskrivelser.

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser att det pågående arbetet med att utveckla resultatskrivelser på alla utgiftsområden kommer att stärka riksdagens möjlighet att i framtiden utöva sin kontrollmakt och följa upp effekterna av beslut som riksdagen har fattat. Utskottet anser mot denna bakgrund att det inte behövs något tillkännagivande i enlighet med vad som yrkas i motion 2002/03:K250 (s). Motionen avstyrks.

Tillsättning av högre statliga tjänster m.m.

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker ett motionsyrkande om ändrat förfarande vid tillsättning av högre statliga tjänster och hänvisar bl.a. till ny statistik som visar att andelen generaldirektörer med politisk bakgrund har minskat sedan slutet av 1980-talet samt till pågående utredningsarbete. Vidare avstyrker utskottet med hänvisning till pågående arbete ett motionsyrkande om begränsning av medborgar-

skapskrav vid tjänstetillsättningar. Jämför reservationerna 7 (m, fp, kd, mp) och 8 (mp).

Motioner

I motion 2002/03:K379 (*yrkande 18*) av Bo Lundgren m.fl. (m) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att regeringens utnämningssmakt bör reformeras i syfte att öka genomlysningen vid tillsättningen av statliga myndighets- eller verkschefer och andra högre tjänster. Mot bakgrund av grundlagens krav på saklighet vid statliga tjänstetillsättningar är det enligt motionärerna anmärkningsvärt att regeringen i stor utsträckning tycks använda utnämningssmakten som ett belöningsinstrument för det egna eller närstående partiets företrädare. En möjlighet att motverka detta vore att låta kandidater till högre tjänster frågas ut offentligt inför det riksdagsutskott som bereder ärenden som rör myndighetens eller verkets område.

I motion 2002/03:Sf289 (*yrkande 16*) av Peter Eriksson m.fl. (mp) föreslås att riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring av kravet om svenskt medborgarskap vid tillsättningar. Detta krav bör begränsas väsentligt och omfatta betydligt färre anställningar och tillsättningar. Som exempel nämner motionärerna att det inte finns hållbara skäl att utestänga icke-svenska medborgare från att vara nämndemän i domstolar.

Bakgrund

Allmänt om tillsättning av statliga tjänster och bedömningsgrunder därvid

Enligt 11 kap. 9 § regeringsformen (RF) tillsätts tjänst vid en domstol eller vid en förvaltningsmyndighet som lyder under regeringen av regeringen eller av en myndighet som regeringen bestämmer. Vid tillsättning av statlig tjänst skall avseende fästas endast vid sakliga grunder, såsom förtjänst och skicklighet.

Närmare bestämmelser om tillsättning av statliga tjänster finns i lagen (1994:260) om offentlig anställning (LOA). Enligt 4 § skall skickligheten sättas främst, om det inte finns särskilda skäl för något annat. I förarbetena till lagen (prop. 1993/94:65) påpekades att förtjänst och skicklighet i RF nämns endast som exempel och att även andra sakliga grunder kan vägas in vid bedömningen. Enligt 4 § anställningsförordningen (1994:373), som trädde i kraft samtidigt med 1994 års lag om offentlig anställning, skall myndigheten utöver skickligheten och förtjänsten också beakta sådana sakliga grunder som stämmer överens med allmänna arbetsmarknads-, jämställdhets-, social- och sysselsättningspolitiska mål.

Myndighetschefer och vissa andra chefer tillsätts normalt för en bestämd tid, i allmänhet sex år första gången och därefter tre år per period. Enligt 33 § LOA får chefen för ett statligt affärsverk eller för Statens arbetsgivarverk –

om denne är anställd för bestämd tid – skiljas från sin anställning före utgången av denna tid, om det är nödvändigt av hänsyn till verkets bästa. Är chefen för någon annan förvaltningsmyndighet som lyder omedelbart under regeringen anställd för bestämd tid får han eller hon förflyttas till en annan statlig anställning som tillsätts på samma sätt om det är påkallat av organisatoriska skäl eller annars är nödvändigt med hänsyn till myndighetens bästa.

I regeringens proposition 1997/98:136 Statlig förvaltning i medborgarnas tjänst har regeringen redogjort för sin bedömning av chefsförsörjningen i statsförvaltningen. Regeringen har enligt propositionen (s. 50 f.) mot bakgrund av utnämningens ökade betydelse sett över sin chefspolicy och utvecklat riktlinjer för beredningsprocessen inom Regeringskansliet. Särskild uppmärksamhet skall ägnas åt att bredda rekryteringsbasen och få en bättre balans av kompetens och erfarenheter i kollektivet av myndighetschefer.

Chefspolicyn omfattar rekrytering, introduktion, chefsutveckling, mål- och resultatdialog, rörlighet samt löner och anställningsvillkor.

I fråga om rekryteringen av myndighetschefer anges att den skall ske utifrån preciserade krav, ett brett sökförfarande och ett omsorgsfullt urvalsförfarande. En skriftlig kravprofil, baserad på myndighetens nuvarande och kommande verksamhet, skall alltid tas fram innan sökandet efter kandidater påbörjas. Särskild vikt bör läggas vid ledaregenskaper och tidigare erfarenheter som chef. Ett brett sökförfarande innebär att regeringen söker kandidater även från näringslivet, kommuner och landsting. Vidare skall det så långt möjligt alltid finnas en kvinnlig kandidat med i det slutliga urvalet. Målet att rekrytera så kvalificerade ledare som möjligt inom statsförvaltningen skall uppnås genom att ta vara på den kompetens som finns bland såväl kvinnor som män.

Enligt Statsrådsberedningens PM 1997:4 Samrådsformer i Regeringskansliet har statsministern särskild betydelse vid beredningen av utnämningsärenden, och flertalet utnämningar skall beredas gemensamt med Statsrådsberedningen.

I skrivelsen Regeringens förvaltningspolitik (skr. 2000/01:151) lämnade regeringen 2001 en redogörelse för arbetet med genomförandet av regeringens förvaltningspolitiska handlingsprogram och en allmän lägesbeskrivning avseende olika områden, bl.a. chefsförsörjning. En av åtgärderna i handlingsprogrammet som anges i skrivelsen är att utveckla regeringens chefsprogram för myndighetschefer.

I budgetpropositionen för 2003 redogör regeringen bl.a. för utvecklingsinsatser för myndighetschefer och för ledamöter i statliga styrelser, nämnder och råd (prop. 2002/03:1 utg.omr. 2 bil. 1).

Statskontoret har på eget initiativ genomfört en studie om regeringens utnämningensmakt. I studien har jämförts hur det går till när verkschefer rekryteras i Sverige med hur det går till i Danmark, England och Holland. Studien har publicerats under rubriken Det viktiga valet av verkschef (1999:21).

I studien pekas på att om man vill vidta åtgärder för att öka förståelsen, trovärdigheten och öppenheten vad gäller regeringens utövning av utnäm-

ningsmakten kan man diskutera kompletterande eller stödjande insatser under en eller flera av följande faser i utnämningsprocessen:

- sök- och urvalsfasen,
- utnämningsfasen,
- uppföljningsfasen.

Såvitt avser sök- och urvalsfasen pekas i studien på att regeringen skulle kunna bredda beslutsunderlaget för sina verkschefsutnämningar genom att ta fram skriftliga kravprofiler, annonsera ut lediga verkschefstjänster, ta stöd av professionella chefsrekryterare, använda professionella urvalsmetoder och ingående anställningsintervjuer med flera kandidater samt referenstagning. Ett sådant mer formaliserat urvalsförfarande skulle enligt studien ställa krav på större beredningsresurser än vad regeringen nu har till sitt förfogande.

Såvitt avser utnämningsfasen anges att i de studerade länderna prövats vägen att regeringen tar råd inför enskilda utnämningsbeslut av någon form av fristående organ med uppgift att bilda sig en uppfattning om och rangordna de mest kvalificerade kandidaterna. Organet skulle utses av regeringen och bestå av fyra eller fem personer med hög integritet och ingående erfarenhet av såväl offentlig som ideell och privat verksamhet.

I en nyligen utgiven rapport av Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO) har bl.a. studerats politisk bakgrund bland generaldirektörer (Ds 2003:7). År 2001 hade enligt undersökningen 33 % av generaldirektörerna politisk bakgrund (statsråd, statssekreterare, riksdagsman, politisk sakkunnig, landstings- eller kommunalråd), 15 % hade haft en opolitisk befatning inom Regeringskansliet (expeditions- och rättschefer, departementsråd eller kansli- eller rådgivningsråd) och 52 % hade ”annan bakgrund”. Utvecklingen sedan slutet av 1980-talet har varit att andelen generaldirektörer med politisk bakgrund minskat (42 % år 1989). Utvecklingen av andelen generaldirektörer med opolitisk bakgrund inom Regeringskansliet har gått i samma riktning (26 % år 1989). I stället har andelen generaldirektörer med ”annan bakgrund” ökat (32 % år 1989). Av de generaldirektörer som utsågs under perioden oktober 1999–15 januari 2002 hade 21 % politisk bakgrund. Undersökningen visar också att andelen generaldirektörer med politisk respektive icke-politisk bakgrund inte skiljer nämnvärt mellan myndigheter med olika antal anställda.

Konstitutionsutskottet har vid ett flertal tillfällen inom ramen för sin granskning av statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning granskat regeringens utnämningar till statliga chefstjänster. I samband med utskottets granskning under 2001/02 års riksmöte inhämtade utskottet en promemoria i ärendet från Regeringskansliet och höll utfrågning med statsminister Göran Persson (bet. 2001/02:KU20). I promemorian framhöll regeringen att den sedan 1995 har en samlad policy för chefsförsörjningen (*Regeringens chefspolicy. Kvalitet i den statliga chefsförsörjningen*, Justitiedepartementet 2000). I regeringens arbete med utnämningar av nya myndighetschefer skall enligt denna policy särskild vikt läggas vid ledaregenskaper och tidigare erfarenheter som chef. Ett brett sökförfarande skall möjliggöra att

chefer rekryteras även från näringslivet, kommuner och landsting. Vidare anfördes att huvuddelen av myndighetscheferna kommer från annan statlig anställning (48 från statlig chefsanställning och 10 från politisk anställning/verksamhet). 10 % kommer direkt från en anställning inom näringslivet och 6 % har kommunal bakgrund. I sitt ställningstagande hänvisade utskottet till tidigare granskning av regeringens utnämningsspolitik, varvid utskottet gjort bedömningen att den omständigheten att en person har en politisk bakgrund inte skall vara diskvalificerande vid tillsättningen av t.ex. en generaldirektörstjänst, så länge endast sakliga grunder som förtjänst och skicklighet tillämpas vid tillsättningen. Utskottet har i stället velat framhålla att politisk erfarenhet ofta kan vara en viktig erfarenhet när det gäller att leda offentliga verksamheter. Att det är svårare att rekrytera personer från näringslivet kunde enligt utskottet ha ett samband med de högre lönenivåer som ofta tillämpas i näringslivet. Detta kunde också vara en förklaring till att det kan uppfattas som att det föreligger en politisk obalans i tillsättningsärendena. Granskningen föranledde i denna del inga ytterligare uttalanden från utskottet.

Konstitutionsutskottet behandlade i betänkande 2000/01:KU11 motioner angående tillsättningsförfarandet för högre statliga tjänster. Såvitt gällde utnämningen av domare ansåg utskottet att beredningen av betänkandet Domarutnämningar och domstolsledning (se nedan) borde avvaktas och avstyrkte motionerna i denna del. Utskottet ansåg vidare att den nämnda beredningen var av intresse även för bedömningen av tillsättningsförfarandet för andra högre tjänster, och utskottet såg inte någon anledning till åtgärd med anledning av övriga motioner angående tillsättningsförfarandet för högre statliga tjänster.

Även i betänkande 2001/02:KU24 behandlade konstitutionsutskottet motioner angående tillsättningsförfarandet för högre statliga tjänster. Utskottet vidhöll sitt tidigare ställningstagande och avstyrkte motionerna.

Kommittén om domstolschefens roll och utnämningen av högre domare

Med anledning av ett tillkännagivande från riksdagen har formerna för tillsättandet av de högre domartjänsterna varit föremål för utredning (bet. 1997/98:JuU24 s. 3 f., rskr. 1997/98:228). I sitt betänkande Domarutnämningar och domstolsledning – frågor om utnämning av högre domare och domstolschefens roll (SOU 2000:99) har den parlamentariska kommittén lämnat sitt förslag. I betänkandet sägs att regeringen även fortsättningsvis bör vara det organ som utnämner de högre domarna och att den inte bör kunna delegera uppgiften att utnämna ordinarie domare. Beredningen av utnämningen till högre domarbefattningar bör enligt betänkandet inledas i ett särskilt från såväl riksdag som regering organisatoriskt självständigt beredningsorgan, en förslagsnämnd, som lämnar regeringen förslag på lämpliga kandidater. Förslagsnämnden bör vara lagreglerad. Alla lediga befattningar bör tillkännas offentligt och ett system med intresseanmälningar införas. Nämnden skall lämna regeringen ett offentligt förslag på lämpliga kandidater till högre be-

fattningar. Regeringen skall enligt kommittébetänkandet kunna välja fritt bland de personer som nämnden fört upp på förslag. Om regeringen vill utse någon person som nämnden inte fört upp på förslag, skall regeringen anmäla det till justitieutskottet, som skall hålla offentlig utfrågning. Om utskottet därefter yttrar sig till förmån för någon av kandidaterna skall regeringen vara bunden av yttrandet.

Utredningens betänkande har remissbehandlats och bereds för närvarande i Regeringskansliet. För att inte föregripa beredningsarbetet har justitieutskottet under innevarande riksmöte avstyrkt motioner om större öppenhet vid utnämningen av högre domare (bet. 2002/03:JuU1).

Medborgarskapskrav vid tillsättning av tjänster

11 kap. 9 § tredje stycket RF innehåller bestämmelser om i vilken utsträckning svenskt medborgarskap krävs för innehav eller utövande av offentliga anställningar (tjänster) och uppdrag. Som huvudregel gäller att utlänningar är likställda med svenska medborgare i fråga om behörighet att få statliga eller kommunala anställningar eller uppdrag. Det finns emellertid ett stort antal undantag från huvudregeln om likställdhet. Krav på svenskt medborgarskap för vissa statliga anställningar eller uppdrag uppställs direkt i 11 kap. 9 § tredje stycket RF. Enligt nämnda föreskrift får endast den som är svensk medborgare inneha eller utöva domartjänst, ämbete som lyder omedelbart under regeringen, tjänst eller uppdrag såsom chef för myndighet som lyder omedelbart under riksdagen eller regeringen eller såsom ledamot av sådan myndighet eller dess styrelse, tjänst i Regeringskansliet närmast under statsråd eller tjänst som svenskt sändebud. Även i annat fall får endast den som är svensk medborgare inneha tjänst eller uppdrag, om tjänsten eller uppdraget tillsätts genom val av riksdagen. I övrigt får krav på svenskt medborgarskap för behörighet att inneha eller utöva tjänst eller uppdrag hos staten eller kommun uppställas endast i lag eller enligt förutsättningar som anges i lag.

Utöver den grundläggande regleringen i 11 kap. 9 § tredje stycket RF finns det även några specialbestämmelser i RF som uppställer krav på svenskt medborgarskap som behörighetsvillkor för vissa anställningar och uppdrag. Bestämmelserna avser riksdagsledamöter (3 kap. 10 § jfr 2 § första stycket RF), den som tjänstgör som statschef (5 kap. 2 § första stycket RF) och statsråd (6 kap. 9 § första stycket RF). För behörigheten att vara statsråd krävs svenskt medborgarskap sedan minst tio år.

I övrigt uppställs krav på svenskt medborgarskap för statliga anställningar främst i LOA. Enligt 5 § får bara svenska medborgare ha en anställning som åklagare eller polis eller ha en militär anställning. I 6 § första stycket ges regeringen befogenhet att föreskriva, eller för särskilda fall besluta, att vissa kategorier av anställningar skall förbehållas svenska medborgare, nämligen

- anställning inom Regeringskansliet eller utrikesförvaltningen,
- statlig anställning som kan vara förenad med myndighetsutövning eller handläggning av frågor som rör förhållandet till andra stater eller till mellanfolkliga organisationer,

- statlig anställning som kan medföra kännedom om förhållanden som är av betydelse för landets säkerhet eller för andra viktiga, allmänna eller enskilda ekonomiska intressen.

De befogenheter som regeringen har enligt andra och tredje punkterna ovan utövas i fråga om arbetstagare hos riksdagen eller dess myndigheter av riksdagen eller den myndighet som riksdagen bestämmer (6 § andra stycket LOA).

Därutöver uppställs krav på svenskt medborgarskap som behörighetsvillkor för offentliga anställningar eller uppdrag i olika författningar som har lagstöd i 11 kap. 9 § tredje stycket RF eller i 6 § LOA.

Kommittén om Medborgarskap

I december 2000 överlämnade Kommittén om Medborgarskap betänkandet Medborgarskap i svensk lagstiftning (SOU 2000:106) till regeringen. Kommitténs uppdrag har varit att göra en översyn av krav på svenskt medborgarskap och andra krav relaterade till medborgarskap i lagstiftningen.

En ledande princip för kommitténs arbete var att lika rättigheter och skyldigheter skall gälla i största möjliga utsträckning för landets invånare. Utgångspunkten var att medborgarskapskrav i lagstiftningen skall tas bort om det inte är sakligt motiverat att behålla kraven.

Beträffande offentliga anställningar och uppdrag konstaterade kommittén att dagens regelverk är oöverskådligt och omfattar fler anställningar och uppdrag än vad som är sakligt motiverat. Enligt kommittén bör därför regelverket ersättas av ett mindre omfattande och tydligare system. Krav på svenskt medborgarskap som behörighetsvillkor för offentliga anställningar och uppdrag bör behållas när det är motiverat med hänsyn till rikets säkerhet eller förhållandet till andra stater. Även viss verksamhet inom staten som på ett ingripande sätt berör enskildas rättsförhållanden bör alltjämt förbehållas den som är svensk medborgare. I grundlag bör i första hand fästas krav på svenskt medborgarskap för de viktigaste anställningarna eller uppdragen hos de högsta statsorganen samt hos organ med funktioner inom ramen för den konstitutionella kontrollen. Beträffande övriga anställningar eller uppdrag för vilka krav på svenskt medborgarskap är sakligt motiverat är det enligt kommitténs uppfattning tillräckligt att kravet uppställs i lag eller enligt förutsättningar som anges i lag. Kommittén ansåg även att regeringen bör ha kvar sin befogenhet enligt 6 § första stycket LOA att förordna eller för särskilda fall besluta om krav på svenskt medborgarskap för statliga anställningar. Regeringens kompetens bör i detta avseende vidgas på så sätt att den förutom anställningar även omfattar uppdrag hos staten.

Vidare ansåg kommittén, mot bakgrund av de utgångspunkter som enligt kommitténs bedömning bör gälla för ett reformerat regelsystem, att de särskilda förutsättningar som föreskrivs för regeringens kompetens bör ändras. Kommittén föreslog att regeringen skall ha befogenhet att föreskriva eller för särskilda fall besluta att bara svenska medborgare får ha eller utöva statlig anställning eller uppdrag

- som kan medföra kännedom om omständigheter som är av betydelse för rikets säkerhet,
- som kan vara förenat med handläggning av frågor som rör förhållandet till andra stater eller till mellanfolkliga organisationer,
- som kan vara förenat med myndighetsutövning som på ett ingripande sätt berör enskildas rättsförhållanden.

Bland anställningar och uppdrag för vilka det i dag råder medborgarskapskrav och för vilka kommittén ansåg att medborgarskap även framöver bör ställas som absolut krav kan nämnas statsråd, domare, särskilda ledamöter i allmän domstol och allmän förvaltningsdomstol, åklagare och polis.

Bland anställningar och uppdrag för vilka det i dag råder medborgarskapskrav och för vilka kommittén ansåg att medborgarskap framöver inte alltid bör ställas som krav kan nämnas statssekreterare, svenskt sändebud och ämbete och chef för myndighet som lyder omedelbart under regeringen.

Bland anställningar och uppdrag för vilka det i dag råder medborgarskapskrav och för vilka kommittén ansåg att medborgarskap framöver inte bör ställas som krav kan nämnas nämndemän, jurymän, tingsnotarier, länsrättsnotarier och kronofogde.

Kommittén föreslog även bl.a. att krav på svenskt medborgarskap eller medborgarskap inom EU eller EES avskaffas för antagning till ledamot i Sveriges advokatsamfund.

I propositionen Avskaffande för medborgarskapskrav för advokater m.fl. (prop. 2001/02:92) föreslog regeringen bl.a. ändring i rättegångsbalkens regler som innebär att krav på svenskt medborgarskap eller medborgarskap inom EU eller EES för antagning till ledamot i Sveriges advokatsamfund avskaffas. I propositionen meddelade regeringen att kommitténs förslag i övriga delar är föremål för fortsatt beredning i Regeringskansliet.

Justitieutskottet behandlade regeringens förslag i betänkandet Avskaffande av medborgarskapskrav för advokater m.fl. (bet. 2001/02:JuU20). Utskottet föreslog att riksdagen skulle bifalla propositionen. Riksdagen följde utskottet (rskr. 2001/02:247). Lagändringarna trädde i kraft den 1 juli 2002. I sitt betänkande framhöll utskottet att målsättningen på sikt bör vara att utlänningar bosatta i Sverige i största möjliga utsträckning skall åtnjuta lika rättigheter som svenska medborgare. En utgångspunkt för integrationspolitiken är att alla som bor i Sverige skall ha lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter. Det är därför, menade utskottet, angeläget att olika hinder i yrkes- och samhällslivet för personer med utländsk bakgrund i möjligaste mån undanröjs.

Utskottets ställningstagande

Vid tillsättning av statlig tjänst skall avseende fästas endast vid sakliga grunder, såsom förtjänst och skicklighet. Den omständigheten att en person har en politisk bakgrund skall enligt utskottet inte vara diskvalificerande därvidlag, så länge endast sakliga grunder är tillämpliga vid tillsättningen. Utskottet vill i stället framhålla att politisk erfarenhet ibland kan vara viktigt när det gäller

att leda offentliga verksamheter. Vidare visar statistik att andelen generaldirektörer med politisk bakgrund har minskat sedan slutet av 1980-talet. En utredning, den s.k. Ansvarskommittén, ser för närvarande över strukturen och uppgiftsfördelningen inom samhällsorganisationen (dir. 2003:10). Enligt utskottet kan Ansvarskommitténs arbete eventuellt komma att beröra relationen mellan regeringen och de statliga förvaltningsmyndigheterna på ett sätt som får betydelse för utskottets uppfattning om förfarandet vid tillsättningar av högre statliga tjänster. Ytterligare diskussion om förfarandet vid tjänstetillsättningar bör enligt utskottets mening därför anstå tills utfallet av kommitténs arbete är känt. Även beredningen i Regeringskansliet av betänkandet Domarutnämningar och domstolsledning bör avvaktas. Enligt vad utskottet tidigare uttalat är denna beredning av intresse också för bedömningen av tillsättningsförfarandet för andra högre tjänster än domartjänster. Vad gäller tillsättning av högre statliga tjänster ser utskottet mot denna bakgrund inte någon anledning till åtgärd med anledning av motion 2002/03:K379 (m) yrkande 18. Motionen avstyrks.

Vad gäller medborgarskapskrav vid tillsättning av statliga tjänster instämmer utskottet i justitieutskottets uttalande från föregående riksmöte, att det är angeläget att olika hinder i yrkes- och samhällslivet för personer med utländsk bakgrund i möjligaste mån undanröjs. Regeringen har anfört att Kommittén om Medborgarskaps förslag är föremål för fortsatt beredning. Med hänsyn till detta anser utskottet att det tillsviðare inte är nödvändigt med något sådant tillkännagivande som begärs i motion 2002/03:Sf289 (mp) yrkande 16. Motionen avstyrks därför.

Jämställdhet i förvaltningen

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker med hänvisning till pågående arbete inom Regeringskansliet motionsyrkanden om dels ökad kvinnorepresentation bland myndighetschefer och ambassadörer, dels åtgärder för att komma till rätta med osakliga löneskillnader för handläggarna inom Regeringskansliet.

Motion

I motion 2002/03:A242 av Annelie Enochson m.fl. (kd) föreslår motionärerna att riksdagen begär att regeringen inför riksdagen redovisar hur man skall öka kvinnorepresentationen bland myndighetschefer och ambassadörer (*yrkande 1*). Motionärerna anser att regeringen inte tillämpat sina egna jämställdhetsdoktriner vid tillsättning av myndighetschefer och ambassadörer, vilket resulterar i fortsatt låga andelar kvinnor på ledande positioner i myndigheter och ambassader. Motionärerna föreslår också att riksdagen begär att regeringen vidtar åtgärder för att komma till rätta med osakliga löneskillnader för hand-

läggarna i Regeringskansliet (*yrkande 21*). Därvid anförts att statistik för september 2002 visar att bland handläggarna i exempelvis Justitiedepartementet tjänar männen runt 4 000 kr mer per månad än kvinnorna. Detta innebär enligt motionärerna att löneskillnaden har ökat med nästan 1 000 kr sedan augusti 2001.

Bakgrund

Gällande bestämmelser

I regeringsformen finns föreskrifter vilkas ändamål bl.a. är att jämställdhet mellan män och kvinnor skall tillförsäkras (1 kap. 2 §, 2 kap. 16 § och 11 kap. 9 § andra stycket). Därutöver syftar jämställdhetslagen (1991:433) till att främja jämställdheten i arbetslivet. Det är framför allt arbetsförhållandena för kvinnor i jämförelse med män som jämställdhetslagen inriktar sig på att förbättra, genom att bl.a. främja jämn könsfördelning och jämställda arbetsförhållanden, kartlägga löneskillnader samt förbättra rekryteringsprocessen.

Den 1 januari 2001 trädde en rad ändringar i jämställdhetslagen i kraft (prop. 1999/2000:143, bet. 2000/01:AU3, rskr. 2000/01:4). Förändringarna innebär bl.a. att en definition av begreppet likvärdigt arbete förts in i jämställdhetslagen. Arbetsgivare åläggs att varje år kartlägga och analysera dels bestämmelser och praxis om löner och andra anställningsvillkor som tillämpas hos arbetsgivaren, dels löneskillnader mellan kvinnor och män som utför arbete som är att betrakta som lika eller likvärdigt. Vidare skall arbetsgivaren varje år upprätta en handlingsplan för jämställda löner med redovisning av resultatet av kartläggningen och analysen; skyldigheten gäller dock inte arbetsgivare som vid senaste kalenderårsskifte sysselsatte färre än tio arbetstagar.

Könsfördelningen inom staten

Regeringen har sedan 1995 en samlad policy för chefsförsörjningen, *Regeringens chefspolicy – kvalitet i den statliga chefsförsörjningen* (Justitiedepartementet 2000). Policyn beskrivs utförligt i proposition 1997/98:136. Vad gäller rekrytering av myndighetschefer innebär policyn att det så långt möjligt alltid skall finnas en kvinnlig kandidat med i det slutliga urvalet. Målet att rekrytera så kvalificerade ledare som möjligt inom statsförvaltningen skall uppnås genom att ta vara på den kompetens som finns bland såväl kvinnor som män. En prioriterad fråga i chefspolicyn är att arbetet med att öka andelen kvinnliga myndighetschefer fortsätter.

I budgetpropositionen för 2003 redgör regeringen för könsfördelningen inom den statliga sektorn (prop. 2002/03:1 utg.omr. 2 bil. 1). Enligt redogörelsen är staten den sektor på arbetsmarknaden som har den jämnaste könsfördelningen. Andelen kvinnor i staten uppgick år 2001 till 45 %, vilket innebär en ökning med en procentenhet sedan 2000. I kommuner och landsting, där många av yrkesgrupperna inom vård, skola och omsorg är kvinnodomine-

rade, är ca 80 % av personalen kvinnor. Andelen kvinnor i privat sektor är ca 40 %. Av redogörelsen framgår även att andelen kvinnor bland de anställda med chefsuppgifter på olika nivåer har ökat i små steg och nu uppgår till 23 %. Bland myndighetschefer utnämnda av regeringen är andelen 29 %. Även bland personalen inom kärnverksamheterna har andelen kvinnor ökat, från 40 till 41 %. I stöd- och supportfunktionerna har den däremot sjunkit från 60 till 57 %. Dessa förändringar belyser enligt regeringen en fortsatt trendmässig ökning av andelen kvinnor på mer kvalificerade eller sakområdesinriktade befattningar.

Vidare betonar regeringen i budgetpropositionen att jämställdhet mellan kvinnor och män är av grundläggande betydelse i ett demokratiskt samhälle, och att jämställdhet skall prägla den statliga förvaltningen. Regeringens riktlinjer skall fullföljas i de statliga myndigheternas arbetsgivarpolitik. Regeringen understryker också behovet av ytterligare aktiva åtgärder för att bl.a. åstadkomma samma möjligheter till utveckling och befordran för kvinnor och män.

Med anledning av en fråga (1999/2000:410) av Helena Bargholtz (fp) till utrikesminister Anna Lindh om könsfördelningen i Regeringskansliet svarade utrikesministern i januari 2000 att den ojämna könsfördelningen inom UD är ett problem. UD har av tradition varit ett mansdominerat departement. Utrikesministern framhöll dock att uppföljningen av UD:s jämställdhetsplan visar att jämställdheten på UD går framåt. Resultatet av UD:s årliga handläggartagning de senaste tio åren har bidragit till att över 55 % av UD:s yngre handläggare är kvinnor. Utvärderingar av kvinnor till mellangradsnivå (kansliråd och ambassadråd) har ökat, vilket kommer att skapa ett brett underlag för framtida utvärderingar av kvinnliga chefer. Utrikesministern ville också framhålla att jämställdhetsaspekten beaktas mycket noga vid varje ny chefsutvärdering.

I en nyligen utgiven rapport av Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO) har bl.a. utvecklingen av andelen kvinnliga generaldirektörer över tid studerats (Ds 2003:7). Enligt undersökningen har andelen kvinnliga generaldirektörer ökat sedan slutet av 1980-talet, från 10 % år 1989 till 28 % år 2001. Undersökningen visar vidare att männen dominerar vid stora myndigheter med fler än 200 anställda. Bland små myndigheter med upp till 100 anställda utgör kvinnorna en tredjedel av generaldirektörerna. Andelen sjunker något bland myndigheter med mellan 100 och 200 anställda. När det gäller de större myndigheterna med fler än 200 anställda är endast drygt 20 % av generaldirektörerna kvinnor.

Finansutskottet behandlade i betänkande 2001/02:FiU27 en motion om att regeringen snarast bör redovisa hur man skall öka kvinnorepresentationen bland myndighetschefer och ambassadörer. Utskottet avstyrkte motionen men föreslog att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad utskottet anfört om jämställdhetsaspekterna på den statliga arbetsgivarpolitiken. Utskottet underströk att målsättningen för regeringens chefspolicy inom utrikesförvaltningen är att ytterligare öka andelen kvinnliga chefer såväl ute som

hemma. Utskottet ansåg att denna målsättning måste genomsyra hela personalpolitiken och komma till uttryck bl.a. i jämställd basrekrytering och aktivt befordringsarbete. Vidare ansåg utskottet det som angeläget att man inom Regeringskansliet förbereder utveckling av strategier för jämställd tillsättning av utredare och styrelseordförande för att öka möjligheten till att föra en medveten jämställdhetspolitik även inom detta område. Det var enligt utskottet värdefullt att Statens kvalitets- och kompetensråd fortsätter att aktivt arbeta med att förverkliga jämställdhetsmålen genom sådana satsningar som exempelvis ett program med syftet att exponera kvinnor som kandidater till högre chefsbefattningar och ett mentorsprogram för relativt nya chefer på mellannivå. Riksdagen följde utskottet (rskr. 2001/02:327).

Löneskillnader inom staten

I budgetpropositionen för 2003 (prop. 2002/03:1 utg.omr. 2 bil. 1) redogör regeringen för löneskillnader inom staten. Enligt lönestatistik från Arbetsgivarverket var i september 2001 genomsnittslönen inom den statliga sektorn för män 23 800 kr och för kvinnor 20 500 kr, vilket innebär att kvinnornas genomsnittslön omräknat till heltidslöner, liksom 2000, uppgick till 86 % av männens. Om lönerna för män respektive kvinnor som arbetar vid samma myndighet och med likartade arbetsuppgifter jämförs med hjälp av s.k. TNS uppgick kvinnornas genomsnittslöner till 97 % i förhållande till männens. Enligt budgetpropositionen har Arbetsgivarverket i sina beräkningar med hänsyn taget till förändringar i den statliga befattningsstrukturen sett en positiv förändring på denna punkt.

Vidare har enligt budgetpropositionen Arbetsgivarverket undersökt hur stor den totala löneskillnaden är mellan män och kvinnor inom staten och sedan steg för steg tagit bort de delar av löneskillnaden som statistiken kan visa sakliga skäl för. Den löneskillnad som sedan återstår kallas den oförklarade löneskillnaden. Inom denna ryms den eventuella osakliga löneskillnaden, den som är förbjuden i lag, men som inte kan fastställas utan ingående analys på den enskilda arbetsplatsen. Undersökningen, som avser tid före jämställdhetslagens skärpning (se ovan), visar att den totala löneskillnaden mellan kvinnor och män i staten var 16,9 % år 2000 (kvinnorna tjänade alltså 83,1 % i förhållande till männen vid det mättillfället). När sedan steg för steg hänsyn tas till arbetstidens omfattning, befattningsnivå, arbetsinnehåll och jämförelser enbart görs inom respektive myndighet minskar löneskillnaden successivt från 16,9 % till 3 %. I ett sista steg beaktas även skillnader i bl.a. ålder och utbildningsnivå, vilket minskar den löneskillnad som lönestatistiken inte kan förklara, den oförklarade löneskillnaden, till 1,8 %. Detta innebär alltså att kvinnornas andel av männens lön uppgår till 98,2 procent med hänsyn taget till det ovanstående. Detta trots att det, menar Arbetsgivarverket, är betydligt vidare grupper än de som har lika eller likvärdiga arbeten som har jämförts. Det innebär enligt Arbetsgivarverket att den eventuella löneskillnad som är osaklig enligt jämställdhetslagen torde vara mindre än så.

Enligt budgetpropositionen uppgav i förra årets redovisningar sju av tio myndigheter att de vidtar aktiva åtgärder för att eliminera eventuella osakliga löneskillnader mellan könen, vilket är en något högre andel än året dessförinnan. Även när det gäller åtgärder för att ge kvinnor och män lika goda möjligheter till utveckling och befordran har en liten ökning skett. Över hälften av myndigheterna uppgav att de vidtar aktiva åtgärder.

Regeringen har i regleringsbrev för budgetåret 2003 avseende statliga arbetsgivarfrågor gett Arbetsgivarverket i uppdrag att senast den 30 juni 2003 särskilt rapportera hur löneskillnaderna mellan kvinnor och män utvecklas i staten.

Löneskillnader inom Regeringskansliet

Konstitutionsutskottet har i sin granskning av personalutvecklingen inom Regeringskansliet berört frågan om jämställdhet ett antal gånger (bet. 1991/92:KU30 s. 39, 1993/94:KU30 s. 9, 1994/95:KU30 s. 30, 1997/98:KU10 s. 5, 1999/2000:KU10 s. 6, 2000/01:KU10 s. 6 samt 2001/02:KU10 s. 9).

Under föregående års granskning (bet. 2002/03:KU10 s. 17 f.) granskade utskottet vissa personalgruppers löner inom Regeringskansliet, nämligen personal som sysslar med juridiskt utredningsarbete och allmänt utredningsarbete i ålderskategorierna 30–49 och 50– år. Lönestatistiken är indelad i s.k. TNS-familjer i olika kvalifikationsnivåer. I de två utvalda personalgrupperna granskade utskottet två kvalifikationsnivåer, vilket ger en bild av hur löneförhållandena ser ut i olika grupper. Den framtagna statistiken visar att löneskillnaderna bland chefsbefattningarna (dvs. den högre kvalifikationsnivån) mellan män och kvinnor inom juridiskt utredningsarbete i kategorin 30–49 år är 172 kr till förmån för de senare. I kategorin 50– år finns en större löneskillnad mellan könen, som innebär att männen tjänar ca 6 000 kr mer än kvinnorna. Enligt Regeringskansliet beror skillnaderna på skillnader i titlar mellan kvinnor och män inom TNS-gruppen. Hälften av männen i gruppen är expeditiors-, rätts- eller exp./rättschef, de övriga är departementsråd. Av kvinnorna är endast en av fem expeditiorschef, de övriga är departementsråd. Expeditiors-, rätts- eller exp./rättschefer har högre medellöner än departementsråd. I personalgruppen allmänt utredningsarbete är löneskillnaderna mellan män och kvinnor mindre. I kategorin 30–49 år är lönerna för män 291 kr lägre än för kvinnor, och i åldersgruppen 50– år är lönerna för män 181 kr lägre än för kvinnor.

Bland anställda i ålderskategorin 30–49 år med en lägre kvalifikationsnivå än chef visar statistiken att männen tjänar i genomsnitt 1 045 kr mer än kvinnorna i personalgruppen juridiskt utredningsarbete. I ålderskategorin 50– år tjänar männen i genomsnitt 5 271 kr mer än sina kvinnliga kolleger. I personalgruppen allmänt utredningsarbete för anställda i gruppen 30–49 år överstiger männens löner kvinnornas med 1 205 kr. I gruppen 50– år tjänar männen i genomsnitt 2 491 kr mer än kvinnorna. Enligt Regeringskansliet är

en förklaring till skillnaderna att en större andel av männen har mer kvalificerade arbetsuppgifter och andra titlar än kvinnorna.

Utskottet menade att granskningen lämnade belägg för att löneskillnader mellan män och kvinnor finns inom Regeringskansliet, i vissa viktiga hänseenden till nackdel för kvinnorna, men utskottet gjorde inte någon mer ingående bedömning av lönesituationen hos myndigheten. Vidare menade utskottet att vad som framkommit under granskningen ger vid handen att en utveckling mot jämställdhet mellan könen i Regeringskansliet eftersträvas men att det ännu finns utrymme för ytterligare förbättringar i detta hänseende. Utskottet anförde att det i vart fall från konstitutionella utgångspunkter inte hade anledning att göra några vidare uttalanden i frågan.

Som omnänts ovan skall arbetsgivare enligt jämställdhetslagen (1991:433) varje år kartlägga och analysera dels bestämmelser och praxis om löner och andra anställningsvillkor som tillämpas hos arbetsgivaren, dels löneskillnader mellan kvinnor och män som utför arbete som är att betrakta som lika eller likvärdigt (10 §). Vidare skall arbetsgivaren varje år upprätta en handlingsplan för jämställda löner med redovisning av resultatet av kartläggningen och analysen (11 §).

Den 31 januari 2003 överlämnade Regeringskansliet till Jämställdhetsombudsmannen den senast utarbetade handlingsplanen för jämställda löner i Regeringskansliet. I handlingsplanen kartläggs och analyseras utfallet av 2002 års lönenivå. Kartläggningen omfattar 4 291 anställda. Frikretsen, som lönesätts av regeringen, ingår inte. Analysen syftar till att upptäcka, åtgärda och förhindra eventuella osakliga skillnader i lön och andra anställningsvillkor mellan kvinnor och män. En metodik för kartläggning av löner har tagits fram som kan tillämpas för Regeringskansliet.

I handlingsplanen beskrivs lönejusteringar och andra åtgärder som skall vidtas för att uppnå saklig lön mellan kvinnor och män inom grupper som utför likvärdigt arbete. Bland andra åtgärder i planen kan nämnas att på sikt utjämna könsfördelningen bland ambassadörer och attachéer och en större andel kvinnor bland vissa grupper ämnessakkunniga och departementssekreterare inom Regeringskansliet. Utöver dessa åtgärder avses i kommande lönerevision lönerna för kvinnor över 45 år i samtliga grupper av anställda att ses över.

Vidare i handlingsplanen beskrivs åtgärder som skall vidtas för att uppnå saklig lön för arbete som är att betrakta som likvärdigt. Till grund för åtgärderna ligger analys av skillnader mellan kvinno- respektive mansdominerande grupper inom Regeringskansliet som utför arbete som är att betrakta som likvärdigt.

I handlingsplanen beskrivs även ett antal ytterligare åtgärder som skall vidtas för ett framgångsrikt jämställdhetsarbete inom Regeringskansliet. Bland annat skall chefer i ledande ställning genomgå utbildning om jämställdhetsperspektivet vid rekrytering, lönesättning och befordran, föräldraledigas lönesättning och löneutveckling följas upp i lönekartläggningar, och djupintervjuer av föräldralediga kvinnor och män genomförs för att skapa bättre för-

utsättningar för arbetstagarna att kunna förena förvärvsarbete och föräldraskap.

Förvaltningschefen i Regeringskansliet har inbjudits till konstitutionsutskottet och därvid presenterat handlingsplanen.

Konstitutionsutskottet behandlade i betänkande 2001/02:KU24 ett yrkande liknande det nu aktuella. Utskottet gjorde bedömningen att löneskillnaderna mellan män och kvinnor inom Regeringskansliet ger anledning till fortsatt uppmärksamhet från utskottets sida, men att det inte var nödvändigt med ett tillkännagivande för regeringen i enlighet med det yrkade. Motionen avstyrktes således.

Utskottets ställningstagande

Som utskottet konstaterat tidigare har staten ett ansvar som föregångare och förebild på jämställdhetsområdet (bet. 1999/2000:KU10 s. 9). Utskottet vill i sammanhanget understryka att gällande lagstiftning om jämställdhet i arbetslivet syftar till att förbättra arbetsförhållandena för kvinnor i jämförelse med män genom att bl.a. främja jämn könsfördelning och jämställda arbetsförhållanden, kartlägga löneskillnader samt förbättra rekryteringsprocessen. Vad gäller löneskillnader mellan kvinnor och män inom Regeringskansliet vidhåller utskottet sin tidigare bedömning att dessa ger anledning till fortsatt uppmärksamhet från utskottets sida. Samtidigt konstaterar utskottet att det inom Regeringskansliet pågår arbete för jämställda löner. I arbetet ingår även att utjämna könsfördelningen bland vissa grupper av anställda. Utskottet ser positivt på detta. Utskottet vill också framhålla vikten av att det i det pågående arbetet även ges utrymme för individuell lönesättning för att underlätta rekrytering av personal från även den privata sektorn. Mot bakgrund av det arbete som pågår anser utskottet att det inte är nödvändigt med sådana tillkännagivanden som begärs i motion 2002/03:A242 (kd) yrkandena 1 och 21. Motionsyrkandena avstyrks.

Regionalt ansvar i förvaltningen

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker med hänvisning till tidigare ställningstagande en motion om riktlinjer för regionalt ansvar i statlig förvaltningsverksamhet. Jämför reservation 9 (c).

Motion

I motion 2002/03:K332 av Inger Lundberg m.fl. (s) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om komplettering av det förvaltningspolitiska handlingsprogrammet med riktlinjer om all statlig verksamhets ansvar för att bidra till regional utveckling. Därvid

anförs att det finns många goda skäl för en komplettering av handlingsprogrammet med ett avsnitt om den statliga förvaltningens ansvar för en god utveckling i hela landet. Att finna goda former för regional utveckling kräver enligt motionärerna både medvetenhet, kunskap och uthållighet från olika statliga aktörers sida och måste ha stöd i klara mål hos respektive myndighet. För att det skall bli verklighet krävs tydlighet i alla de handlingsprogram som härrör från riksdag och regering.

Bakgrund

I verksförordningen (1995:1322), som är tillämplig på myndigheter under regeringen (1 §), anges att myndighetschefer skall beakta de krav som ställs på verksamheten när det gäller bl.a. regionalpolitiken (7 §).

Enligt 2 § förordningen (1997:1258) med länsstyrelseinstruktion svarar länsstyrelsen för att länet utvecklas på ett sådant sätt att fastställda nationella mål får genomslag, samtidigt som hänsyn skall tas till regionala förhållanden och förutsättningar. Länsstyrelsen skall särskilt med ett samlat regionalt perspektiv i länet samordna olika samhällsintressen inom myndighetens ansvarsområde. Länsstyrelsen skall främja länets utveckling och noga följa länets tillstånd samt underrätta regeringen om vad som är särskilt viktigt för regeringen att få veta om länet och händelser som inträffat där. I 3 § anges att länsstyrelsen har uppgifter inom bl.a. regionalpolitik och regional näringspolitik.

Av 15 § kommittéförordningen (1998:1474) följer att kommittéer och särskilda utredare i sina betänkanden skall redovisa eventuella konsekvenser av sina förslag i de fall då förslagen har betydelse för den kommunala självstyrelsen och för sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet.

I regeringens handlingsprogram *En förvaltning i demokratins tjänst – ett handlingsprogram* (Justitiedepartementet 2000) anger regeringen som mål att medborgare och företag skall kunna få information, ställa frågor, lämna uppgifter samt uträtta andra ärenden när det passar dem oberoende av geografisk belägenhet.

Under föregående riksmöte behandlade konstitutionsutskottet i betänkande 2001/02:KU24 en motion om riktlinjer för regionalt ansvar i statlig förvaltning. Utskottet konstaterade att gällande ordning får anses innebära att det åligger statliga myndigheter att utifrån respektive myndighets förutsättningar bidra till uppnåendet av regionalpolitiska mål. Utskottet ansåg därför att det inte behövdes något tillkännagivande i enlighet med vad som yrkades och avstyrkte motionen. Riksdagen följde utskottet (rskr. 2001/02:258).

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sin tidigare uppfattning att gällande ordning får anses innebära att det åligger statliga myndigheter att utifrån respektive myndighets förutsättningar bidra till uppnåendet av regionalpolitiska mål. Utskottet avstyrker därför motion 2002/03:K332 (s).

HBT-kompetens inom offentlig sektor

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker med hänvisning till pågående arbete ett motionsyrkande om höjd kunskap och insikt om homosexuellas, bisexuellas och transpersoners livsvillkor (HBT-kompetens). Jämför reservation 10 (fp, v, c, mp).

Motion

I motion 2002/03:K310 av Gabriel Romanus m.fl. (fp, s, v, c, mp) anförs att det finns allvarliga kunskapsbrister inom exempelvis hälso- och sjukvården, utbildningsväsendet, rättsväsendet och poliskåren samt socialtjänsten om homosexuellas, bisexuellas och transpersoners (HBT) situation. Motionärerna föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att regeringen bör verka för att personal vid myndigheter får bättre kunskaper i HBT-frågor (*yrkande 4*).

Bakgrund

Enligt 1 kap. 2 § regeringsformen skall den offentliga makten utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet. Det allmänna skall motverka diskriminering av människor på grund av bl.a. sexuell läggning. Enligt 1 kap. 9 § regeringsformen skall domstolar samt förvaltningsmyndigheter och andra som fullgör uppgifter inom den offentliga förvaltningen i sin verksamhet beakta allas likhet inför lagen samt iakttä saklighet och opartiskhet.

Enligt 4 § förvaltningslagen skall varje myndighet lämna upplysningar, vägledning, råd och annan sådan hjälp till enskilda i frågor som rör myndighetens verksamhetsområde. Hjälpen skall lämnas i den utsträckning som är lämplig med hänsyn till frågans art, den enskildes behov av hjälp och myndighetens verksamhet. Frågor från enskilda skall besvaras så snart som möjligt.

Den 1 maj 1999 inrättades myndigheten Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO). HomO skall dels se till att lagen (1999:133) om förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning (HomoL) och lagen (2001:1286) om likabehandling av studenter i högskolan följs, dels enligt förordningen (1999:170) med instruktion för Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomOF) verka för att diskriminering på grund av sexuell läggning inte heller förekommer på andra områden i samhällslivet.

Enligt 2 § HomOF skall HomO efter samråd med Folkhälsoinstitutet bl.a. ta initiativ till eller medverka i upplysnings- och informationsverksamhet samt andra opinionsbildande insatser som rör diskriminering på grund av sexuell läggning. HomO skall i sin verksamhet också upprätthålla kontakter

med organisationer vars verksamhet rör frågor om sexuell läggning, övriga ombudsmän mot diskriminering, universitet, högskolor och andra myndigheter samt med landsting, kommuner och organisationer på arbetsmarknaden.

Transsexualitet/transsexualism är inte en fråga om sexuell läggning utan om könstillhörighet och faller därför under Jämställdhetsombudsmannens (JämO) ansvar.

Enligt regeringens regleringsbrev för budgetåret 2003 avseende Statens kvalitets- och kompetensråd skall Statens kvalitets- och kompetensråd identifiera och lyfta fram goda exempel från statsförvaltningen, som andra myndigheter kan studera och lära av. De goda exemplen skall spegla centrala förvaltningspolitiska utvecklingsområden. Områden som bör prioriteras är bl.a. mångfald och kompetensförsörjning. Enligt vad utskottet har inhämtat ingår inte HBT som ett särskilt område i detta arbete.

Under 2001 lade regeringen fast inriktningen för arbetet med att förebygga och motverka diskriminering i regeringens handlingsplan mot rasism, främlingsfientlighet, homofobi och diskriminering (skr. 2000/01:59). I regeringens nationella handlingsplan för mänskliga rättigheter (skr. 2001/02:83), som lades fram i januari 2002, tydliggjordes ombudsmännens roll i arbetet med de mänskliga rättigheterna. I denna betonade regeringen att kunskap om vad mänskliga rättigheter är och alla människors lika värde är särskilt viktigt för myndighetspersoner, och flera myndigheter bedriver redan i dag utbildning om mänskliga rättigheter. Regeringen ville särskilt framhålla vikten av att anställda i den offentliga förvaltningen får del av utbildning om mänskliga rättigheter. Regeringen redovisade sin avsikt bl.a. att i t.ex. regleringsbrev för 2002 ge ett antal myndigheter och allmänna försäkringskassor i uppdrag att utbilda sin personal om mänskliga rättigheter.

I regeringens budgetproposition för 2003 redogör regeringen för insatser inom verksamhetsområdet icke-diskriminering (prop. 2002/03:1 utg.omr. 14). Verksamhetsområdet omfattar verksamheten vid HomO. En omfattande del av HomO:s verksamhet består enligt propositionen av utbildnings- och informationsinsatser för att förebygga diskriminering och förbättra kunskaperna om hur man kan förhindra diskriminering och om hur den som drabbats kan få upprättelse. Under 2001 aktualiserade HomO frågor som rör likabehandling oavsett sexuell läggning inom många organisationer och myndigheter, såsom fackförbund, försvaret, Svenska kyrkan, polisen och åklagarväsendet. Ett annat prioriterat område för HomO var enligt propositionen att aktualisera frågor om icke-diskriminering oavsett sexuell läggning när det gäller barn och ungdomars situation, skola och utbildning. HomO utvecklade under 2001 sitt utbildnings- och informationsmaterial, både i pappersform och på sin webbplats. Tillsammans med de övriga ombudsmännen inrättade HomO en gemensam webbplats: www.antidiskriminering.nu. Sidan riktar sig till fackliga företrädare, arbetsgivare, branschorganisationer och alla andra som arbetar för att förebygga diskriminering. Utanför verksamhetsområdet icke-diskriminering arbetar enligt propositionen Statens folkhälsoinstitut med frågor som rör diskriminering på grund av sexuell läggning ur ett hälsoperspektiv. Institutet

initierar forskning, tar fram utbildningsmaterial, anordnar seminarier, administrerar en forskningsdatabas m.m.

I HomO:s årsredovisning för regeringen 2001 beskrivs myndighetens satsning på utbildning om diskrimineringsfrågor och mänskliga rättigheter för anställda inom rättsväsendet och närliggande områden. Bland annat har HomO löpande medverkat i utbildningen på Polishögskolorna i Stockholm och Umeå; kontakter har också tagits med den nya polishögskolan i Växjö. Skolorna har delvis olika infallsvinklar på hur homo- och bisexualitet behandlas i undervisningen, men i huvudsak sker det med fokus på mänskliga rättigheter och brottsofferproblematik. Avsikten är att säkerställa att de människor som drabbas av brott med anknytning till sexuell läggning får ett adekvat bemötande och att brotten snabbt skall kunna klaras upp genom en aktiv förundersökningsledning och snabb lagföring.

Under 2002 har en särskild arbetsgrupp inom Regeringskansliet haft till uppgift att utarbeta förslag till hur det framtida antirasistiska arbetet skall utformas och bedrivs (Ds 2002:26). Arbetet skall enligt uppdraget avse åtgärder mot rasism, främlingsfientlighet och homofobi samt andra former av antidemokratiska yttringar. Arbetsgruppen har gjort en genomgång av det arbete som i dag bedrivs på olika håll. Bland annat redovisas det arbete som bedrivs eller skall bedrivs av Integrationsverket, Statens folkhälsoinstitut, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, HomO och den nya myndigheten Forum för levande historia. Arbetsgruppen föreslår bl.a. att ett centrum mot rasism och andra former av intolerans etableras i form av en ideell förening. Inom centrumets ansvarsområden skall ligga att bl.a. fungera som kontaktorgan för regeringen, myndigheter och andra centrala aktörer och bedriva aktiv verksamhet vad gäller dokumentation, information och opinionsbildning. Enligt budgetpropositionen för 2003 avser regeringen att underlätta etablerandet av ett sådant centrum (prop. 2002/03:1 utg.omr. 8).

I regeringens proposition Mål för folkhälsan (prop. 2002/03:35) lyfte regeringen fram att kunskapen om homo-, bi- och transsexuellas levnadsvillkor och hälsa alltfjänt är begränsad. Det finns enligt regeringen t.ex. inga nationella studier som visar hur homo-, bi- och transsexuellas hälsa ser ut i Sverige. Regeringen anförde att homo-, bi- och transsexuella kvinnors och mäns hälsa i likhet med många andra diskriminerade grupper är relaterad till både diskriminering och livsstil. Bland annat nämner regeringen att bristande kompetens inom hälso- och sjukvården ofta leder till svårigheter att få adekvat behandling, t.ex. rapporteras om homosexuella kvinnors problem i kontakten med den gynekologiska vården. I propositionen uttalar regeringen att den avser att ge Statens folkhälsoinstitut i uppdrag att, i samverkan med berörda myndigheter och organisationer, följa upp och analysera hälsan hos homo-, bi- och transsexuella personer, med särskilt fokus på ungdomar, samt lämna förslag till åtgärder som kan förbättra deras levnadsvillkor.

Frågor om insatser för homosexuella m.fl. har tidigare behandlats av justitieutskottet bl.a. i betänkande 2001/02:JuU12. Utskottet avstyrkte där ett yr-

kande liknande det nu aktuella bl.a. med hänvisning till att det pågick arbete med den inriktning som motionärerna efterfrågade.

Socialutskottet har i betänkande 2000/01:SoU13 behandlat och avstyrkt ett motionsyrkande liknande det nu aktuella. Utskottet framhöll att det behövs kraftfulla åtgärder för att på alla områden motarbeta fördomar, okunskap och olika former av diskriminering på grund av sexuell läggning. Detta angavs vara av betydelse inte minst för att motverka ohälsa. Vidare hänvisade utskottet till att det nyligen åter hade framhållit vikten av att hälso- och sjukvårdspersonalen har goda kunskaper om homo-, bi- och transsexuellas behov av vård (bet. 2000/01:SoU10). Utskottet såg positivt på den av regeringen framlagda handlingsplanen mot bl.a. homofobi och diskriminering. I planen redogjordes bl.a. för de åtgärder som vidtagits för att höja personalkompetensen på området och för att motarbeta sexuell diskriminering. Utskottet hänvisade till att regeringen också avsåg att återkomma i vissa frågeställningar bl.a. rörande transsexuella. Utskottet förutsatte att regeringen fortsatte att närmare kartlägga övriga problem och då det var erforderligt lämnade förslag till hur dessa skall lösas. Motionen fick enligt utskottet anses åtminstone delvis tillgodosedd med det anförda. I betänkande 2001/02:SoU13 behandlade socialutskottet motioner om kompetens inom sjukvården i HBT-frågor. Utskottet vidhöll sin uppfattning och avstyrkte motionerna.

Konstitutionsutskottet har i betänkande 1999/2000:KU3 behandlat ett motionsyrkande om höjd kompetens hos nyckelgrupper inom offentlig sektor när det gäller kunskap om och insikt i homosexuellas livsvillkor. Utskottet, som avstyrkte motionen, hänvisade bl.a. till de riktlinjer för regeringens fortsatta arbete med att utveckla den statliga förvaltningen som hade lagts fram i proposition 1997/98:136 Statlig förvaltning i medborgarnas tjänst. Vidare hänvisade utskottet till att regeringen hade inrättat en särskild myndighet, Statens kvalitets- och kompetensråd, som skall vara central förvaltningsmyndighet med uppgift att i medborgarnas intresse stödja och stimulera arbetet med kvalitetsutveckling och kompetensförsörjning inom den statliga förvaltningen. Utskottet uttalade att det utgick från att myndigheterna prioriterar utbildnings- och fortbildningsinsatser utifrån respektive myndighets behov. I betänkande 2001/02:KU24 behandlade konstitutionsutskottet motioner om behovet av höjd HBT-kompetens inom offentlig sektor. Utskottet konstaterade att det pågår arbete med den inriktning som motionärerna efterfrågar och avstyrkte motionerna.

Utskottets ställningstagande

Enligt utskottets mening är det av stor vikt att olika former för diskriminering av homosexuella, bisexuella och transpersoner i samhället undanröjs. Respekten för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet skall vara vägledande för myndigheters agerande gentemot enskilda. Härvidlag utgör brister som förekommer hos myndigheters personal vad gäller kunskap om och förståelse för ovan nämnda gruppers situation ett problem. Utskottet anser att det är behövligt med åtgärder för att höja och

garantera kompetensen hos nyckelgrupper inom offentlig sektor när det gäller kunskap om och insikt i homosexuellas, bisexuellas och transpersoners livsvillkor. Utskottet konstaterar att regeringen har tagit initiativ till att sådant arbete nu bedrivs av bl.a. Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO) vad gäller homosexuella och bisexuella. Regeringen har även tagit initiativ till en uppföljning och analys av homo-, bi- och transsexuella personers hälsa, vilken skall resultera i förslag till åtgärder som kan förbättra livsvillkoren för dessa grupper. Utskottet förutsätter att regeringen även framöver uppmärksammar hur de aktuella grupperna bemöts av olika myndigheter och vid behov ser till att ytterligare åtgärder vidtas. Mot denna bakgrund anser utskottet att det tills vidare inte finns behov av ett sådant tillkännagivande som begärs i motion 2002/03:K310 (fp, s, v, c, mp) yrkande 4. Motionsyrkandet avstyrks.

Särskilda informationsinsatser

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker med hänvisning till bl.a. pågående utredning en motion om informationsinsatser för att minska de negativa effekterna av medieskuggan i vissa kommuner. Vidare avstyrker utskottet med hänvisning till pågående arbete motionsyrkanden om framtagande av lättillgänglig och saklig information om demokrati, mänskliga rättigheter, EU m.m.

Motioner

I motion 2002/03:K427 av Eva Arvidsson m.fl. (s) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att det är angeläget att med olika insatser försöka minska de negativa effekterna av den nuvarande medieskuggan som finns när det gäller demokrati- och integrationsutveckling i Stockholms län. Motionärerna refererar till en nyligen publicerad forskningsrapport som visar att medierapporteringen om kranskommuner runt Stockholm är sporadisk och att de resurssvagare hushållen sällan kommer i kontakt med medier som ger en vital information om det svenska samhället.

I motion 2002/03:K383 av Gustav Fridolin (mp) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att regeringen bör ges i uppdrag att utarbeta en lättillgänglig demokratifolder om demokratiprinciper, våra grundlagar, innefattande styrelseskicket och beslutsprocesser och mänskliga rättigheter, samt EU:s konstitution och behörighetskompetens och beslutsprocesser. Existerande informationsmaterial bör ses över specifikt med hänsyn till EU-medlemskapet och dess betydelse för den svenska demokratin. Materialet bör finnas tillgängligt på andra språk än svenska samt för synskadade (*yrkande 3*). I motionen föreslås också att riksdagen begär att regeringen återkommer med åtgärder för att stimulera mer objektiv EU-information. Motion-

ären framhåller vikten av objektiv, saklig information om EU som inte är av marknadsföringskaraktär eller politiskt färgad (*yrkande 14*).

Bakgrund

Storstadspolitiken

Regeringen lämnade i proposition 1997/98:165 förslag till en nationell politik för storstadsregionerna. Enligt förslaget syftar den nationella storstadspolitiken till att bl.a. bryta den sociala och etniska segregationen i storstadsregionerna och att verka för jämlika levnadsvillkor för alla invånare i storstäderna, oavsett ursprung och kön. Regeringen framhöll bl.a. att den allmänna samhällsinformationen skall göra det möjligt för medborgarna att hävda sina idéer och intressen i den demokratiska processen, och att ansvaret för denna information främst ligger på de politiska partierna, folkrörelserna och massmedierna (s. 118).

Regeringen beslutade i januari 1999 att tillsätta en Storstadsdelegation med uppgift att utveckla och samordna den nationella storstadspolitiken med målen att verka för långsiktigt hållbar tillväxt och bryta segregationen i de berörda områdena. Delegationen skall i sitt arbete utgå från de mål och den inriktning för storstadspolitiken som regeringen har föreslagit i proposition 1997/98:165.

I budgetpropositionen för 2003 redogör regeringen för storstadspolitikens övergripande mål för 2003 (prop. 2002/03:1 utg.omr. 8). Dessa är

- att ge storstadsregionerna goda förutsättningar för långsiktigt hållbar tillväxt och därmed kunna bidra till att nya arbetstillfällen skapas såväl inom storstadsregionerna som i övriga delar av landet (tillväxtmålet) samt
- att bryta den sociala, etniska och diskriminerande segregationen i storstadsregionerna och att verka för jämlika och jämställda levnadsvillkor för storstädernas invånare (segregationsmålet).

Enligt budgetpropositionen har det storstadspolitiska arbetet främst inriktats på målet att bryta segregationen i storstäderna genom lokala utvecklingsavtal med sju storstadskommuner om insatser i de socioekonomiskt mest utsatta stadsdelarna. Avtalens längd varierar mellan tre och fem år och sträcker sig i dagsläget som längst till och med 2005. I avtalen samlas cirka 600 statliga och kommunala storstadspolitiska insatser i sammanlagt 24 stadsdelar. Samtliga avtal har reviderats en eller flera gånger. Enligt budgetpropositionen har ett värderingsarbete av rapporter, särskilda studier m.m. inletts och kommer att ligga till grund för regeringens ställningstagande till storstadspolitikens fortsatta utformning.

Utöver ovan nämnda kan även noteras att regeringen har gett en särskild utredare i uppdrag att beskriva och analysera fördelningen av makt och inflytande inom olika delar av det svenska samhället ur ett integrationspolitiskt perspektiv (dir. 2000:57). Utredaren bör bl.a. belysa eventuella samband mellan bostadsort och makt och inflytande samt den betydelse det segrege-

rade boendet i framför allt storstadsområdena kan ha för makt och inflytande. Ett slutbetänkande skall lämnas senast den 31 december 2003.

Presstöd

Konstitutionsutskottet har under våren 2003 behandlat en motion i vilken yrkas att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om behovet av en allsidig utredning av presstödet (bet. 2002/03:KU25). Enligt motionen har presstödet varit oförmöget att påverka situationen för de delar av landet som saknar lokala medier, de kommuner som ligger i medieskugga. I motionen nämns Stockholms kranskommuner som samhällen som saknar egna massmedier och en lokal nyhetsbevakning. Utskottet var för närvarande inte berett att förorda en mer övergripande översyn av presstödet och avstyrkte motionen. Utskottet ville dock bl.a. understrika att den vidare och allt tydligare bilden av att storstädernas förorter befinner sig i medieskugga är oroande tecken när det gäller möjligheterna att genom presstödet värna om mångfalden och främja en allsidig nyhetsförmedling och opinionsbildning. Utskottet förutsatte att det som utskottet anfört utgör sådana omständigheter som beaktas i de överväganden som enligt vad utskottet inhämtat för närvarande görs inom Kulturdepartementet rörande behovet av en presstödsutredning.

Grundläggande information om demokrati m.m.

I propositionen Demokrati för det nya seklet (prop. 2001/02:80) föreslog regeringen en långsiktig strategi för att värna och fördjupa folkstyrelsen. Regeringen lyfter i propositionen bl.a. fram betydelsen av stor demokratisk medvetenhet bland medborgare, dvs. insikt om att det är medborgarna i en demokrati som utgör demokratin. Skolningen i demokratisk medvetenhet måste enligt regeringen förbättras ytterligare. Särskild tyngd bör läggas vid att utveckla metoder för att förankra ett demokratiskt medvetande bland barn och unga. Vidare menar regeringen att ansvaret för att uppnå en ökad medvetenhet måste bäras av alla men vissa har ett särskilt stort ansvar. Forskning och folkbildning har av tradition haft en stark ställning i Sverige vad gäller att öka kunskapen om samhället och demokratin och att fostra medborgare i demokratisk medvetenhet. Fri och från staten autonom forskning och folkbildning har framöver fortsatt stor betydelse. Regeringen vill i detta sammanhang särskilt betona att skolan har en nyckelroll. Därutöver bör även kommunerna och landstingens betydelse framhållas. En viktig roll har exempelvis även aktiva arkiv, bibliotek och museer. De kan både erbjuda mötesplatser och ge möjligheter att hämta kunskaper och insikter som ger redskap för att aktivt kunna medverka i samhället. I propositionen tar regeringen upp ett antal initiativ till att öka kunskapen och insikten om demokratin. Förslag presenteras när det gäller skolan liksom angående introduktionsprogram m.m. för personer som har erhållit uppehållstillstånd i Sverige. Därutöver återges regeringens initiativ att inrätta en ny myndighet, Forum för levande historia, samt en nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna i Sverige (se nedan).

I januari 2002 presenterade regeringen en nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna i en skrivelse till riksdagen (skr. 2001/02:83). I skrivelsen avser regeringen bl.a. att låta utarbeta en informationsstrategi för att sprida kunskap om de mänskliga rättigheterna, inrätta en särskild hemsida om mänskliga rättigheter, sprida handlingsplanen till kommuner, vissa statliga myndigheter och enskilda organisationer m.fl., översätta en sammanfattning av innehållet i handlingsplanen till engelska och till de erkända minoritetsspråken och göra en sammanfattning av innehållet i handlingsplanen tillgänglig på talkasset.

Enligt budgetpropositionen för 2003 avser regeringen att under 2003 inrätta en myndighet benämnd Forum för levande historia (prop. 2002/03:1 utg.omr. 1). Myndighetens uppdrag skall vara att främja arbete med, diskussion om och reflektion över demokrati, tolerans och mänskliga rättigheter i samtiden med utgångspunkt i Förintelsen.

Riksdagsförvaltningen skall genom aktiv information verka för att allmänhetens intresse och kunskaper om riksdagen och dess arbete ökar (förs. 2001/02:RS1). Inom riksdagsförvaltningen har nyligen avslutats en utredning om bl.a. den externa informationsförsörjningen i riksdagsförvaltningen (2002/03:URF1). Av utredningens betänkande framgår att riksdagsförvaltningen producerar en stor mängd extern information om bl.a. riksdagens funktion och uppgifter. En stor del av informationen är gratis. Den förmedlas både i elektronisk form via riksdagens webbplats, i tryckt form som studiehäften, informationsbroschyrer, presentationsmaterial m.m. och i muntlig form via t.ex. riksdagens frågeservice (telefon), riksdagens Infocentrum och Riksdagsbiblioteket. I sammanhanget kan nämnas att riksdagens webbplats under 2002 totalt hade nästan 4 milj. besökare, vilket motsvarar i genomsnitt nästan 11 000 besökare per dag. Riksdagens faktablad, med fördjupad information om olika aspekter av riksdagens organisation och arbetssätt, producerades under 2001 i en upplaga på 141 000 exemplar på språken svenska, engelska, franska och ryska. Under 2001 distribuerades också studiehäften, informationsbroschyrer, presentationsmaterial m.m. om sammanlagt cirka 300 000 exemplar. Delar av materialet finns på talkasset. Under 2002 avslutades även i riksdagsförvaltningen en förstudie vars syfte bl.a. var att kartlägga behov och efterfrågan hos olika grupper i samhället med särskilda behov vad gäller anpassning av riksdagens dokument och informationsmaterial. Under 2003 har riksdagsförvaltningen gett ut en lättläst introduktion till demokratins grunder, den svenska parlamentarismen och arbetet i riksdagen.

EU-information

Vad gäller information om EU har inom riksdagsförvaltningen EU-upplysningen riksdagens uppdrag (bet. 1994/95:KU36, rskr. 1994/95:388–389) att ge allmänheten partipolitiskt neutral information om EU och om Sveriges medlemskap i EU. Verksamheten är inriktad på att sprida fakta om EU, informera om arbetet i riksdagen samt ge råd och vägledning till fördjupad information. Frågeservicen står för en betydande del av verksamheten. Av ovan nämnda

utredning (2002/03:URF1) framgår att EU-upplysningen under 2001 besvarade över 9 000 förfrågningar från allmänheten. Vidare hade den under 2002 över 300 000 besök på sin webbplats. EU-upplysningen ger ut ett antal egenproducerade skrifter. I dessa förklaras och beskrivs ett flertal områden inom EU, allt från EU:s historia till vart man vänder sig för att ställa specifika frågor om EU och Sveriges medlemskap i unionen. Samtliga skrifter är kostnadsfria. Delar av materialet finns tillgängligt på talkassett.

I oktober 2002 överlämnade en utredning betänkandet Allmänhetens tillgång till EU-relaterad information (SOU 2002:96) till regeringen. Utredningen menar att det är en statlig uppgift att underlätta för medborgarna att ta del av information om EU-relaterade frågor och att det är angeläget att staten fortsätter att erbjuda en central EU-upplysning i allmänhetens tjänst. Utredningen föreslår fortsatt och utvecklad verksamhet för EU-upplysningen med riksdagen som huvudman. För en placering vid riksdagen talar den saklighet och opartiskhet som ytterst garanteras av riksdagens parlamentariskt sammansatta riksdagsstyrelse. Oberoende, allsidig, saklig och partipolitiskt neutral information är enligt utredningen grunden för verksamheten. Utredningen föreslår även ett antal åtgärder för att ge EU-upplysningen en tydlig identitet och göra den mer känd för allmänheten. Remisstiden för betänkandet går ut den sista mars 2003.

Riksdagen beslutade i mars 2003 att fördela 140 milj. kr till EMU-information inför folkomröstningen om EMU (prop. 2002/03:46, bet. 2002/03:FiU24, rskr. 2002/03:119). Av den summan går 90 milj. till kampanjorganisationer, 30 milj. till riksdagspartierna, 15 milj. till folkbildningsinsatser och 5 milj. till EU-upplysningen vid Sveriges riksdag. I propositionen framhåller regeringen att det ställs särskilda krav på neutralitet i den information som det här handlar om. Informationen får inte förmedla budskap från ja- eller nej-sidan utan skall på ett opartiskt sätt lämna upplysningar om EMU, euron och andra aspekter av verksamheten inom EU. EU-upplysningen vid Sveriges riksdag anses av regeringen ha goda förutsättningar att leva upp till de höga krav på integritet som kan ställas i detta sammanhang.

Utskottets ställningstagande

Vilken betydelse det segregerade boendet i framför allt storstadsområdena kan ha för makt och inflytande utreds för närvarande av en integrationspolitisk maktutredning. Resultatet av denna utredning, som skall överlämnas till regeringen senast den 31 december i år, kan enligt utskottet förväntas ha betydelse för vilka åtgärder som bör vidtas gällande demokrati- och integrationsutvecklingen i bl.a. Stockholms län. Utskottet vidhåller även sitt ställningstagande i betänkande 2002/03:KU25 avseende behovet av en presstödsutredning. Med hänvisning till detta avstyrker utskottet motion 2002/03:K427 (s).

Enligt utskottets mening är det väsentligt med förekomsten av saklig och allsidig information om demokrati, mänskliga rättigheter och olika aspekter

av vårt styrelseskick. Ytterst är det ett offentligt åtagande att garantera detta. Utskottet kan konstatera att det också pågår omfattande informationsverksamhet med ovan nämnda innehåll. Det finns här anledning att särskilt nämna vikten av opartisk information inför folkomröstningen om EMU. Utskottet gör bedömningen att EU-upplysningen vid Sveriges riksdag har goda förutsättningar att leva upp till de krav som ställs därvidlag. Motion 2002/03:K383 (mp) yrkande 3 och 14 avstyrks därför.

Opinionsbildande myndigheter

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker en motion om utredning av opinionsbildande myndigheters roll. Jämför reservation 11 (m, fp, kd, c).

Motion

I motion 2002/03:K242 av Tobias Krantz och Johan Pehrson (fp) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att frågan om de nya opinionsbildande myndigheternas roll bör utredas. Motionärerna menar att det under senare år vuxit fram en flora av myndigheter vars främsta uppgift egentligen inte är att verkställa av statsmakterna fattade beslut utan att ägna sig åt opinionsbildning och att skapa debatt. Förekomsten av de nya opinionsbildande myndigheterna bidrar enligt motionärerna till att göra rollfördelningen mellan folkvalda politiker och verkställande tjänstemän otydlig, vilket i förlängningen kan bli ett problem för demokratin.

Bakgrund

Enligt 1 kap. 9 § regeringsformen skall domstolar samt förvaltningsmyndigheter och andra som fullgör uppgifter inom den offentliga förvaltningen i sin verksamhet bl.a. iaktta saklighet och opartiskhet.

Bestämmelsen uttrycker en objektivitetsprincip som bl.a. innebär att förvaltningsorganen i sin verksamhet inte får låta sig vägledas av andra intressen än dem de är satta att tillgodose och inte heller grunda sina avgöranden på hänsyn till andra omständigheter än sådana som enligt gällande författningar får beaktas vid prövningen av ett ärende. De får sålunda inte låta sig påverkas av en önskan att gynna eller missgynna vissa enskilda intressen, och de får inte ta hänsyn till ovidkommande omständigheter, t.ex. en sökandes härstamning eller politiska åskådning.

Enligt regeringens förvaltningspolitiska handlingsprogram, *En förvaltning i demokratins tjänst – ett handlingsprogram* (Justitiedepartementet 2000), skall allt arbete i statsförvaltningen göras med utgångspunkt i de grundläggande värdena demokrati, rättssäkerhet och effektivitet. De krav som demokratin ställer innebär enligt programmet att förvaltningen skall fullgöra sina

uppgifter i enlighet med de beslut som har fattats av riksdag och regering. Kraven på rättssäkerhet innebär att förvaltningen skall fatta materiellt riktiga beslut på grundval av gällande lagar och andra författningar samt att enskilda skall ha möjlighet att få sin sak prövad i domstol. Kravet på effektivitet innebär att förvaltningen skall åstadkomma avsedda resultat och uppnå de mål som fastställts av statsmakterna och att detta skall ske kostnadseffektivt.

Regeringen har ansvaret för den offentliga förvaltningen. Regeringen styr myndigheterna genom bl.a. förordningar med instruktion för myndigheterna och regleringsbrev. I det förvaltningspolitiska handlingsprogrammet anges att styrningen av myndigheterna måste utvecklas och verksamhetsanpassas. I regeringens budgetproposition för 2003 redogör regeringen för insatser som vidtagits för att förbättra myndighetsstyrningen (prop. 2002/03:1 utg.omr. 2 bilaga 1).

Regeringens styrning av förvaltningen inskränks i 11 kap. 7 § regeringsformen, enligt vilken ingen myndighet, t.ex. regeringen, ej heller riksdagen eller en kommuns beslutande organ (fullmäktige) får bestämma hur en förvaltningsmyndighet i särskilt fall skall besluta i ärende som rör myndighetsutövning eller som rör tillämpning av lag.

I budgetpropositionen redogör regeringen även för resultatet av en undersökning om medborgarnas syn på offentlig förvaltning som genomfördes under vintern 2001/2002 (prop. 2002/03:1 utg.omr. 2 bilaga 1). Undersökningen försöker täcka ett flertal statliga myndigheter med medborgarkontakter, såväl som kommunala verksamheter, ur ett förvaltningsperspektiv. Medborgarnas förtroende för de myndigheter som ingick i undersökningen är varken högt eller lågt. Verksamheternas kvalitet, service och korrekt behandling får högre betyg än reglernas lättbegriplighet och förmågan att samarbeta. Det som mest påverkar hur nöjda medborgarna är, är hur myndigheterna sköter sina huvuduppgifter.

Demokratiutredningen såg i sitt betänkande En uthållig demokrati (SOU 2000:1) med oro på hur verk och myndigheter allt oftare uppträder som opinionsbildare utifrån ett snävt verksamhetsintresse. Utredningen ansåg att detta är en misshushållning med skattemedel och att det urgröper tilltron till myndigheternas opartiskhet (s. 132). Utredningen ansåg att det är betänkligt att myndigheter är medlemmar i lobbyorganisationer som i konkurrens med varandra lobbar mot staten (s. 95). Resultatet blir, menade utredningen, att myndigheter utkämpar en intressekamp mot varandra, och den efterlyste en självvranssakan från de berörda myndigheternas sida. Utredningen betonade att myndigheternas uppgift inte är att propagera för det egna områdets expansion eller en viss politisk styrning, utan snarare att bl.a. bedöma om de krav som kommer från organiserade intressen är befogade eller inte (s. 134).

Vad gäller styrning kan man allmänt skilja mellan normerande och styrande funktioner (jfr Statskontoret 1998:23). Till normerande funktioner räknas t.ex. författningsarbete inkl. myndigheternas föreskrifter och allmänna råd. Till styrande funktioner räknas hantering av administrativa, ekonomiska och informativa styrmedel. Till den senare kategorin hör opinionsbildande åtgär-

der och övrig information, råd och service till andra aktörer på fältet liksom utåtriktad utbildning. I funktionerna ingår även framställning och tillhållande av utbildnings- och informationsmaterial.

Konstitutionsutskottet behandlade i betänkande 2000/01:KU3 ett yrkande om att riksdagen bör tillkännage för regeringen som sin mening att myndigheter inte skall ägna sig åt opinionsbildning och ideologisk produktion i syfte att påverka regeringen. Utskottet utgick från att myndigheterna iakttar regeringsformens krav på saklighet och opartiskhet och avstyrkte motionen.

Utskottets ställningstagande

Enligt utskottets mening kan opinionsbildande åtgärder i vissa fall vara ett mer ändamålsenligt styrmedel än regler. Som exempel kan nämnas att myndigheter i olika sammanhang genom upplysningskampanjer försöker att påverka vissa attityder och beteenden i samhället. Utskottet utgår från att myndigheterna i sådana sammanhang iakttar regeringsformens krav på saklighet och opartiskhet. Försåvitt regeringen anser att så är påkallat kan den ändra myndigheters arbetsätt genom t.ex. ändringar i förordningar med instruktion för myndigheterna och de årliga regleringsbrev som regeringen utfärdar till myndigheterna. På nu anförda grunder avstyrker utskottet motion 2002/03:K242 (fp).

Myndigheters sponsring

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker med hänvisning till pågående utredning en motion om riktlinjer för myndigheters sponsring.

Motion

I motion 2002/03:K239 av Lennart Fremling (fp) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att regeringen bör medverka till att ta fram riktlinjer för den offentliga sektorns möjligheter att ta emot sponsring till sin verksamhet (*yrkande 1*) samt för den offentliga sektorns möjligheter att lämna sponsring till aktiviteter utanför sin egen verksamhet (*yrkande 2*). Det råder enligt motionären i dag en stor osäkerhet hos statliga myndigheter och verk om vilka principer som bör tillämpas.

Bakgrund

Riksdagens revisorer granskade under 2000/2001 på eget initiativ sponsring av statliga myndigheter. Resultatet av granskningen redovisades i rapporten Sponsring av statliga myndigheter (2000/01:13). Syftet med granskningen var att uppskatta förekomsten av sponsring, studera hur myndigheterna hanterar samarbetet med sponsorer samt vilka effekter sponsringen har för myndighet-

ernas verksamhet. Granskningen omfattade 18 myndigheter som har eller tidigare har haft ett samarbete med sponsorer.

Riksdagens revisorer lämnade ett förslag till riksdagen med anledning av rapporten (förs. 2001/02:RR9). I förslaget betonade revisorerna vikten av att förtroendet för statliga myndigheters verksamhet upprätthålls och att myndigheterna iakttar opartiskhet i sin myndighetsroll. Sponsring som finansieringsform skall enligt revisorerna inte kunna tillämpas av en myndighet utan ett formellt bemyndigande från regeringen. Om regeringen anser att det är lämpligt med sponsring som finansieringskälla för en myndighet bör detta, menade revisorerna, framgå av regleringsbrev eller via ett regeringsbeslut om finansieringslösningen är av engångskaraktär. Vidare ansåg revisorerna bl.a. att ramar för sponsringens omfattning bör anges i styrdokumentet för att undvika att myndigheten får en ekonomisk beroendeställning i förhållande till sponsorn. Ekonomistyrningsverket bör enligt revisorernas förslag ges i uppdrag att utarbeta riktlinjer för hantering av sponsring i redovisningen samt utreda hur statsmakterna på bästa sätt kan få information om sponsring.

Konstitutionsutskottet behandlade förslaget i betänkande 2001/02:KU19. Utskottet instämde i att initiativ bör tas till en reglering av myndigheters tillämpning av sponsring som finansieringsform. Utskottet ansåg bl.a. att regeringen bör ta initiativ till att se över lagen om offentlig upphandling i syfte att klargöra hur den skall tillämpas i fråga om sponsring i form av varor och tjänster. Riksdagen följde utskottet (rskr. 2001/02:175–176).

Konstitutionsutskottet granskade under 2001/02 års riksmöte regeringens agerande i frågan om Finansinspektionens sponsoravtal med affärsbanker m.fl. (bet. 2001/02:KU20 s. 214 ff.). I anmälan anfördes att Finansinspektionen i samband med värdskapet för en konferens upprättat sponsoravtal med företag och organisationer. Av dessa stod flertalet under Finansinspektionens tillsyn, och några är stora affärsbanker. I en promemoria till utskottet anförde Finansdepartementet att departementet i förväg kände till att konferensen skulle finansieras via medverkan av sponsorer och att detta framkom av vårpropositionen 2001 där Finansinspektionen tillfördes 4 milj. kr som delfinansiering av konferensen. Vidare anförde Finansdepartementet bl.a. att departementet liksom Finansinspektionen bedömde det vara värdefullt att den aktuella konferensen förlades till Stockholm och att det dessutom är tradition att dessa konferenser finansieras via sponsorer. Finansdepartementet framhöll att sponsringen, som var en engångshändelse för ett visst bestämt ändamål, inte innebar någon möjlighet för sponsorererna att påverka genomförandet av Finansinspektionens ordinarie verksamhet. Utskottet ansåg det allmänt sett vara synnerligen angeläget att myndigheternas verksamhet bedrivs i sådana former att deras integritet inte kan ifrågasättas, och det underströk vikten av att en reglering vad gäller myndigheters tillämpning av sponsring snarast kommer till stånd. Utskottet erinrade också om att det i ett annat betänkande hade instämt i Riksdagens revisorers förslag (se ovan). Granskningen föranledde inte något uttalande i övrigt från utskottets sida.

Regeringen beslutade den 13 februari 2003 att ge tre myndigheter i uppdrag att utreda reglerna kring sponsring av statliga myndigheter. Statskontoret skall föreslå en definition av begreppet sponsring och ta fram förslag till generella kriterier för sponsring för myndigheter och statliga verksamheter. Uppdraget skall redovisas senast den 15 september innevarande år. Nämnden för offentlig upphandling skall klarlägga under vilka förutsättningar lagen om offentlig upphandling är tillämplig vid sponsring av varor och tjänster till statliga myndigheter. Uppdraget skall redovisas senast den 15 september innevarande år. Högskoleverket skall kartlägga förekomsten av sponsring inom universitets- och högskoleområdet. Uppdraget skall redovisas senast den 30 juni innevarande år.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har tidigare understrukit vikten av reglering av myndigheters tillämpning av sponsring som finansieringsform. Regeringen har genom uppdrag till bl.a. Statskontoret tagit initiativ till utredning om sådan reglering. Utskottet avstyrker därför motion 2002/03:K239 (fp) yrkandena 1 och 2.

Alkoholfri representation

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker med hänvisning till tidigare ställningstagande en motion om alkoholfri representation för statlig förvaltning och riksdagen. Jämför reservation 12 (mp).

Motion

I motion 2002/03:K240 av Tuve Skånberg (kd) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen och riksdagsstyrelsen som sin mening vad i motionen anføres om en policy för alkoholfri representation för statlig förvaltning och för riksdagen. Det finns enligt motionären bland allmänheten en irritation över att politiker, på det som faktiskt är deras arbetstid, dricker alkohol på skattebetalarnas bekostnad. Bruket av offentliga medel i form av statlig och kommunal representation med alkohol har därför kritiserats. Politiker, inte minst riksdagsledamöter, måste enligt motionären visa sin vilja att prioritera och föregå med gott exempel. Motionären föreslår en policy där all representation under arbetstid är helt alkoholfri och representation vid övriga tillfällen spritfri.

Bakgrund

Sedan 2001 skall enligt verksförordningen (1995:1322), som är tillämplig på myndigheter under regeringen (1 §), chefen vid en myndighet bl.a. fastställa riktlinjer för myndighetens representation (7 §).

Socialutskottet har avstyrkt motioner med krav på att all offentlig representation skall vara alkoholfri (bet. 1990/91:SoU23). Socialutskottets uppfattning var att stat och kommun bör visa återhållsamhet med alkoholservering vid offentlig representation. Socialutskottet utgick från att så skedde utan att riksdagen tog något initiativ i saken. I betänkande 1995/96:SoU3 fann socialutskottet ingen anledning att frångå riksdagens tidigare ställningstagande.

Även konstitutionsutskottet har tidigare behandlat motioner med yrkanden om alkoholfri representation, bl.a. under hösten 1999 (bet. 1999/2000:KU3). Utskottet vidhöll sin uppfattning från tidigare betänkanden, nämligen att stat och kommun bör visa återhållsamhet med alkoholservering vid offentlig representation, och utgick från att så sker utan att riksdagen tar något initiativ i saken. Utskottet avstyrkte därför motionerna. Därefter har utskottet vid två tillfällen, våren 2001 och våren 2002, vidhållit denna uppfattning (bet. 2000/01:KU3, 2001/02:KU24).

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sitt tidigare ställningstagande. Stat och kommun bör även fortsättningsvis visa stor återhållsamhet med alkoholservering vid offentlig representation. Utskottet utgår från att så sker utan att riksdagen tar något initiativ i saken. Motion 2002/03:K240 (kd) avstyrks.

Vegetarisk och vegansk mat

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker med hänvisning till bl.a. den kommunala självstyrelsen motioner om rätt till vegetarisk och vegansk mat. Jämför reservation 13 (mp).

Motioner

I motion 2002/03:K252 av Birgitta Ohlsson (fp) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att offentliga (kommun, landsting och stat) inrättningar i Sverige såsom exempelvis förskolan, grund- och gymnasieskolan, äldreomsorgen, fängelser, sjukhus och övriga myndigheter skall vara skyldiga att erbjuda vegetarisk och vegansk mat när så efterfrågas. Etisk diskriminering av individer som valt djurfri kost skall enligt motionären inte accepteras i ett samhälle som bör stå neutralt inför människors olika livsval.

I motion 2002/03:K307 av Hillevi Larsson (s) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att diskriminering av vegetarianer och veganer vid skolmåltider inte får förekomma på landets skolor (*yrkande 2*). Tron att det är fel att döda och äta upp djur när alternativ finns, som motiverar många vegetarianer och veganer, är enligt motionären på intet sätt en mindre stark och okränkbar tro än tron på Gud.

I motion 2002/03:K330 av Marianne Carlström och Christina Nenes (s) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att det är oacceptabelt att t.ex. elever på skolor inte får fullvärdig mat med hänvisning till att de är vegetarianer/veganer. Motionärerna föreslår också att riksdagen begär skyndsamt förslag om hur de som är vegetarianer/veganer av etiska skäl skall kunna garanteras att få fullvärdig mat på skolor, behandlingshem, fängelser, ålderdomshem och i andra sammanhang där maten bekostas av det offentliga.

I motion 2002/03:K349 av Håkan Juholt (s) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att vegetariska alternativ måste finnas i all offentlig verksamhet där det förekommer måltidsservering. Att en människa gör ett vegetariskt val av etiska skäl innebär ett viktigt livsval som i alla sammanhang enligt motionären måste respekteras och tas på allvar.

Bakgrund

En grundläggande princip i den svenska rättsordningen är alla människors lika värde. Denna princip kommer till uttryck i bl.a. 1 kap. 2 § regeringsformen där det sägs att den offentliga makten skall utövas med respekt för alla människors lika värde. Vidare sägs att det allmänna skall verka för att demokratis idéer blir vägledande inom samhällets alla områden samt värna den enskildes privatliv och familjeliv. Det allmänna skall verka för att alla människor skall kunna uppnå delaktighet och jämlikhet i samhället. Det allmänna skall motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder eller annan omständighet som gäller den enskilde som person.

I förarbetena uttalas att den gjorda uppräkningsgrunder markerar att målsättningen om ”delaktighet och jämlikhet” är av störst betydelse för människor som tillhör grupper som jämfört med andra grupper har en utsatt position i samhället (prop. 2001/02:72 s. 49). Uppräkningsgrunderna är inte uttömmande, utan skall ses som exempel på olika åtskillnadsgrunder som omfattar grupper av människor som för närvarande riskerar eller rent faktiskt utsätts för diskriminering eller omotiverad särbehandling i samhället. Det åligger alltså det allmänna att motverka diskriminering även på grund av andra – liknande – osakliga omständigheter som gäller den enskilde som person, än de som uttryckligen har angetts.

Den 13 mars 2003 beslutade regeringen propositionen Ett utvidgat skydd mot diskriminering (prop. 2002/03:65). Propositionen innehåller förslag till en ny lag om förbud mot diskriminering och förslag till ändringar i 1999 års arbetsrättsliga lagar med förbud mot diskriminering. Diskrimineringsbegreppet i lagarna föreslås anpassas till EG-rätten i systematiskt och språkligt hänseende. Bland annat föreslås en ny diskrimineringsgrund benämnd ”religion eller annan trosuppfattning”. Orden annan trosuppfattning får enligt regeringen inte tolkas för vidsträckt. Endast en sådan annan trosuppfattning som har

sin grund i eller samband med en religiös åskådning bör omfattas av diskrimineringsförbudet. Däri måste anses ingå t.ex. buddism liksom ateism och agnosticism, vars grunder för åskådning har ett naturligt samband eller är jämförbara med religion. Andra etiska eller filosofiska värderingar som inte har samband med religion faller utanför. Inte heller politiska åskådningar omfattas. Diskrimineringsförbud i fråga om diskrimineringsgrunden religion eller annan trosuppfattning föreslås bl.a. inom socialtjänsten, hälso- och sjukvård och annan medicinsk verksamhet.

I propositionen framhåller regeringen också vikten av att ingen som deltar i, eller önskar delta i, någon form av utbildning utsätts för diskriminering. Regeringen anser att det är angeläget att ha en diskrimineringslagstiftning som gäller för hela utbildningsväsendet. Regeringen avser att snarast tillsätta en särskild utredare med uppgift att skyndsamt belysa vissa frågor som för skolväsendet och utbildningsväsendet i övrigt är av avgörande betydelse för att den kommande lagstiftningen skall kunna utformas på ett sådant sätt att den väl kan fylla sitt syfte.

Propositionen har avlämnats till riksdagen och bereds av arbetsmarknadsutskottet.

Enligt 4 kap. 4 a § skollagen skall eleverna i grundskolan erbjudas kostnadsfria skolmåltider. Motsvarande reglering finns även för fristående skolor (9 kap. 7 §). Gymnasieskolan omfattas inte av någon liknande reglering.

Alla olika utbildningsformer – från förskola till vuxenutbildning – kan ansöka om att få utmärkelsen Miljöskola. Det är en utmärkelse som delas ut av Mynligheten för skolutveckling. Utmärkelsen fungerar som ett verktyg för förskolor och skolor att sätta upp egna miljömål och sedan förverkliga dem. Kriterier för utmärkelsen Miljöskola finns i Skolverkets författningssamling (SKOLFS 1998:25). Ett kriterium är att det finns vegetarisk mat som alternativ.

Utbildningsutskottet har vid flera tillfällen behandlat yrkanden om elevers rätt till vegetarisk och vegansk kost. I betänkande 2000/01:UbU13 konstaterade utskottet att skollagen föreskriver att eleverna i grundskolan inklusive fristående skolor skall erbjudas kostnadsfria skolmåltider, men att gymnasieskolan inte omfattas av någon liknande reglering. Utskottet anförde att de flesta gymnasieskolor trots detta erbjuder kostnadsfria måltider. Vidare anförde utskottet att ett stort antal kommuner i dag serverar alternativa rätter för de elever som är vegetarianer respektive veganer. Utskottet ansåg sig inte berett att förorda en nationell reglering enligt yrkandet och avstyrkte motionen. Under föregående riksmöte avstyrkte utbildningsutskottet bl.a. motioner om elevers rätt till vegetarisk och vegansk kost med hänvisning till gällande ansvarsfördelning mellan staten, kommunerna och skola (2001/02:UbU10).

Utskottets ställningstagande

Enligt utskottet är det inte en angelägenhet för riksdag och regering att besluta om regler för vilken slags mat som serveras i offentlig regi, t.ex. i skolan, utan

för kommuner inom ramen för den kommunala självstyrelsen och andra berörda myndigheter. Utskottet är således inte berett att förorda en nationell princip i detta avseende och avstyrker därför motionerna 2002/03:K252 (fp), 2002/03:K307 (s) yrkande 2, 2002/03:K330 (s) och 2002/03:K349 (s).

Skydd för kvinnor och barn

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker med hänvisning till pågående utredningar en motion om förbättrat skydd för de kvinnor och barn som lever under hotbild från sina före detta män respektive pappor.

Motion

I motion 2002/03:K351 av Hans Hoff (s) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att det är angeläget att se över vilka möjligheter som står till buds för att förbättra skyddet för de kvinnor och barn som lever i en hotbild från sina före detta män. Endast skyddad identitet ger enligt motionären i dag inte tillräckligt skydd. Det händer att myndigheter avslöjar adress och bostad. Motionären menar att det ofta brister i dagliga rutiner hos myndigheterna.

Bakgrund

Enligt 16 § folkbokföringslagen (1991:481) får en person som av särskilda skäl kan antas bli utsatt för brott, förföljelser eller allvarliga trakasserier på annat sätt vid flyttning medges att vara folkbokförd på den gamla folkbokföringsorten (kvarskrivning). Kvarskrivning får medges endast om den enskildes behov av skydd inte kan tillgodoses genom besöksförbud eller på annat sätt. Kvarskrivning får även avse den utsatte personens medflyttande familj.

Enligt 1 § lagen (1991:483) om fingerade personuppgifter kan en folkbokförd person som riskerar att bli utsatt för allvarlig brottslighet som riktar sig mot dennes liv, hälsa eller frihet få medgivande att använda andra personuppgifter om sig själv än de verkliga (fingerade personuppgifter). Medgivande att använda fingerade personuppgifter får inte lämnas om personen kan beredas tillräckligt skydd genom kvarskrivning enligt 16 § folkbokföringslagen eller på annat sätt. Ett medgivande att använda fingerade personuppgifter får även ges åt en familjemedlem till den utsatta, om personerna varaktigt bor tillsammans

Enligt 7 kap. 15 § sekretesslagen gäller sekretess i verksamhet som avser bl.a. folkbokföringen eller annan liknande registrering av befolkningen för uppgift om enskilds personliga förhållanden, om det av särskild anledning kan antas att den enskilde eller någon honom närstående lider men om uppgiften röjs. Bestämmelsen innebär att presumptionen är att uppgifterna är offent-

liga. Uppgifter om t.ex. personer som är förföljda kan i folkbokföringsregistren dock på olika sätt skyddas. Sekretess gäller även bl.a. i ärende om fingeerade personuppgifter för uppgift om enskilds personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon honom närstående lider men. Om en uppgift för vilken sådan sekretess gäller har lämnats till en annan myndighet gäller sekretessen också där.

I vissa fall förekommer det att man på förhand kan misstänka att en uppgift kommer att efterfrågas för att användas på ett sätt som kan vara till men för den enskilde, t.ex. att en adressuppgift används som ett led i förföljelse. I praxis förekommer då att skattemyndigheten för in en s.k. sekretessmarkering i registret. Markeringen anger att särskild försiktighet bör iakttagas vid bedömningen av om uppgifter om personen i fråga kan lämnas ut, eftersom uppgifterna kan omfattas av sekretess (prop. 1997/98:9 s. 34 f.). Förfarandet med sekretessmarkering är inte närmare lagreglerat men motsvarar det som gäller för den hemligstämpel som enligt 15 kap. 3 § sekretesslagen kan åsättas en allmän handling.

Enligt 7 kap. 9 § sekretesslagen gäller sekretess i grundskolan och gymnasieskolan för uppgift om enskilds identitet, adress och andra liknande uppgifter om enskilds personliga förhållanden, om det av särskild anledning kan antas att den enskilde eller någon honom närstående lider men om uppgiften röjs. Sekretesskyddet motsvarar det som gäller för adresser m.m. inom folkbokföringen.

Varje myndighet är ansvarig för sina egna personregister. Det innebär att det är myndigheten själv som, utifrån sina egna verksamhetsbehov, bestämmer vad som skall presenteras för sina handläggare. Det finns således ingen övergripande policy för hur myndigheterna skall behandla uppgifter om t.ex. sekretessmarkerade personer.

Justitieombudsmannen (JO) skall enligt 12 kap. 6 § regeringsformen utöva tillsyn över tillämpningen i offentlig verksamhet av lagar och andra författningar. JO har i samband med ett beslut (JO 1990/91 s. 387) betonat vikten av att uppgifter om vilka som av myndigheten har medgetts särskild sekretessprövning på ett korrekt sätt finns i de handlingar/svarsbilder som tjänstemän inom myndighet har som underlag för sitt arbete. Markeringar om särskild sekretessprövning, som skall vara en varningssignal för tjänstemän vid myndigheten, bör därför finnas i samtliga svarsbilder som dessa kan komma att använda i sina kontakter med allmänheten. JO beslutade med denna anledning att rikta kritik mot en myndighet för att ett register inte innehållit ifrågakavande markering i tillräcklig utsträckning.

Enligt 20 kap. 3 § rättegångsbalken dömes, om någon röjer uppgift som han är pliktig att hemlighålla enligt lag eller annan författning m.m., för brott mot tystnadsplikt till böter eller fängelse i högst ett år. Den som av oaktsamhet gör detta dömes till böter. I ringa fall skall dock ej dömas till ansvar.

Av 3 kap. 1 § skadeståndslagen följer att den som har arbetstagare i sin tjänst skall ersätta person- eller sakskada som arbetstagaren vållar genom fel eller försummelse i tjänsten. Enligt 3 kap. 2 § skadeståndslagen skall staten

vidare ersätta skador som vållas genom fel eller försummelse vid myndighetsutövning i verksamhet som staten svarar för.

Justitiekanslern (JK) har enligt lagen (1975:1339) om justitiekanslerns tillsyn tillsyn över att de som utövar offentlig verksamhet efterlever lagar och andra författningar samt i övrigt fullgör sina åligganden. JK fattade den 29 november 2002 beslut i en fråga gällande enskilda ersättningsanspråk på staten med anledning av utlämnande av skyddade personuppgifter (dnr 2306-01-40). En tjänsteman vid en försäkringskassa hade lämnat ut sekretesskyddade personuppgifter. Försäkringskassan anförde att den inte hade haft vetskap om att tjänstemannen lämnat ut sekretesskyddade personuppgifter, utan att denne hade missbrukat sitt behörighetskort och brutit mot gällande regler trots kännedom om dem. Enligt JK krävs, för att skadeståndsansvar för staten skall föreligga, att arbetstagarens handlande skall ha ett funktionellt samband med arbetstagarens tjänst, men det fordras inte att handlingen direkt avser fullgörandet av ett tjänsteåliggande. Som ett minimikrav gäller dock att det till väsentlig del är just på grund av tjänsteförhållandet eller de konkreta arbetsuppgifter arbetstagaren haft att utföra som han kommit att vålla skada. I det aktuella fallet hade enligt JK:s mening tjänstemannen inte agerat i tjänsten, varför staten i egenskap av arbetsgivare inte skulle svara för tjänstemannens brottsliga handlande. Vidare menade JK att staten också kan vara skadeståndsansvarig om det har förekommit fel eller försummelse vid myndighetsutövning. JK ansåg dock att det inträffade inte gav stöd för att det hade förekommit något sådant fel eller någon sådan försummelse.

För närvarande arbetar två utredningar med offentlighets- och sekretessfrågor respektive personsäkerhetsfrågor, alltså frågor som berör systemet med skyddad identitet. Den ena utredningen är Offentlighets- och sekretesskommittén (dir. 1998:32), som beräknas avsluta sitt arbete den 31 december 2003. Den andra utredningen har antagit namnet Personsäkerhetsutredningen (dir. 2001:107), som beräknas vara färdig den 1 september 2003.

Justitiekommittén behandlade i betänkande 2001/02:JuU11 en motion om strängare sekretess för folkbokföringsuppgifter rörande förföljda personer. Utskottet, som anmärkte att den aktuella lagstiftningen låg utanför utskottets beredningsområde, kunde inte se att det skulle finnas något behov av en generell skärpning av sekretessen för personuppgifter som förespråkades i motionen.

Skatteutskottet behandlade i betänkande 2001/02:SkU19 motioner gällande åtgärder för att förhindra att sekretessbelagda uppgifter om skyddad identitet lämnas ut. Då det gäller försäkringskassornas hantering av skyddade personuppgifter inhämtade utskottet yttrande av Riksförsäkringsverket (RFV), som har ansvaret för folkbokföringen. Av yttrandet framgår att mycket arbete har lagts ned på att utforma systemlösningar åt försäkringskassorna som så långt det är möjligt eliminerar risken för att skyddade personuppgifter kommer på drift på grund av misstag eller felaktig hantering. RFV betonade dock att den praktiska hanteringen hos försäkringskassorna ställer krav på organisation, arbetsrutiner och utbildning av personalen i dessa frågor. Detta, anförde RFV, är ett ansvar som ligger på varje särskild försäkringskassa. RFV

föreslog i sitt yttrande bl.a. en översyn av administrativa regler i olika verksamheter så att hänsyn kan tas till de människor som har behov av skydd. Utskottet konstaterade att de regelsystem som kan komma i fråga vid hanteringen av skyddade personuppgifter för närvarande granskas i olika utredningar och att försäkringskassorna lägger ned stora ansträngningar på att förbättra rutinerna, organisera arbetet och utbilda personalen så att det undviks att skyddade uppgifter röjs. Utskottet föreslog ett tillkännagivande till regeringen om att frågan hur man bör hantera skyddade personuppgifter hos myndigheterna för att förhindra att uppgifterna läcker ut bör belysas skyndsamt. Utskottet ansåg att detta inte krävde någon centralt initierad ytterligare utredning utan kunde ske i det pågående arbetet inom Regeringskansliet, olika statliga utredningar och enskilda berörda verk och myndigheter. Riksdagen följde utskottet (rskr. 2001/02:200).

Utskottets ställningstagande

Gällande bestämmelser innehåller flera regler som vid behov kan tillämpas för skydd av personuppgifter. Dessa är sekretessmarkering, kvarskrivning och användning av fingerade personuppgifter. JO har till uppgift att övervaka att myndigheter och offentliganställda rättar sig efter lagar och författningar och fullgör sina uppgifter. Även JK har tillsyn över att myndigheter och deras tjänstemän efterlever lagar och andra författningar. Utskottet konstaterar att det enligt gällande ordning finns goda möjligheter att skydda identiteten för personer som lever under hot och att JO och JK bl.a. övervakar hur myndigheter och tjänstemän tillämpar dessa. För närvarande pågår utredningsarbete gällande offentlighets- och sekretessfrågor respektive personsäkerhetsfrågor, som skall avslutas under 2003. Detta arbete bör inte föregripas. Utskottet avstyrker därför motion 2002/03:K351 (s).

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Bemötandefrågor (punkt 2)

av Kerstin Lundgren (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen vad som anförs i reservation 1. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2002/03:K215 och 2002/03:So296 yrkande 3.

Ställningstagande

I förvaltningslagen finns angivet vilka rättigheter medborgarna har i fråga om att ta del av handlingar, information m.m. Det som saknas är enligt min mening riktlinjer för bemötande av medborgarna. Behovet av ett värdigt bemötande av medborgarna gäller alla myndigheter, som t.ex. försäkringskassor, arbetsförmedlingar och taxeringsmyndigheter. I förvaltningslagen bör därför införas ett tillägg angående bemötandefrågor. För att medborgarna alltid skall bemötas med respekt av myndigheterna bör även alla myndigheter ständigt se över sin servicepolicy samt ge sin personal utbildning i bemötandefrågor. Med bifall till motionerna 2002/03:K215 och 2002/03:So296 yrkande 3 bör riksdagen som sin mening ge regeringen detta till känna.

2. Utvidgad skyldighet att meddela skriftligt beslut (punkt 3)

av Mats Einarsson (v), Kerstin Lundgren (c) och Gustav Fridolin (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 2. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:K269.

Ställningstagande

Socialtjänstlagen ger den enskilde medborgaren rätt till hjälp och stöd när han eller hon inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt. Den som är funktionshindrad har särskilda rättigheter garanterade genom lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade. Beslut med anledning av dessa lagar kan överklagas. Detta förutsätter emellertid att besluten har meddelats skriftligen till den hjälpsökande. Enligt den nuvarande lydelsen av förvaltningslagen är det myndigheten som bestämmer om under-

rättelsen skall ske muntligt eller skriftligt. Den hjälpsökande har visserligen rätt till skriftligt besked men kan lätt bli överrumplad och känner oftast inte heller till att han eller hon har rätt till ett skriftligt besked.

Rättssäkerheten skulle förbättras väsentligt om beslut alltid meddelas skriftligt. Eftersom den som söker hjälp är i en utsatt situation socialt, t.ex. på grund av ålder eller funktionshinder, kan ett muntligt besked innebära osäkerhet om innebörden av ett beslut även om det varit positivt. Det är inte heller säkert att ett positivt beslut verkställs, och då kan den enskildes situation bli än besvärligare. Därför bör förvaltningslagen ändras så att myndigheten åläggs att underrätta den sökande skriftligen om det beslut som fattats med anledning av hans eller hennes ansökan. Enligt vår mening bör regeringen därför, i enlighet med vad som anförs i motion 2002/03:K269, återkomma till riksdagen med förslag på sådan ändring av förvaltningslagen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

3. Dröjsmålstalan (punkt 4)

av Gunnar Hökmark (m), Helena Bargholtz (fp), Ingvar Svensson (kd), Tobias Krantz (fp), Kerstin Lundgren (c), Nils Fredrik Aurelius (m) och Bertil Kjellberg (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 4 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 3. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2002/03:K226, 2002/03:K241 yrkande 36 och 2002/03:K363.

Ställningstagande

I en rättsstat är det viktigt att medel står till buds som garanterar den enskilde medborgarens rätt till en säker och snabb handläggning av ett ärende. Detta är enligt vår mening särskilt angeläget vad gäller fall av myndighetsutövning mot den enskilde. Den enskildes ställning gentemot den offentliga förvaltningen bör därför stärkas genom införandet av en s.k. dröjsmålstalan. En sådan talan ger den enskilde en möjlighet att i domstol få prövat om ett förvaltningsärende onödigt uppehålls hos den myndighet som har att fatta beslut i ärendet. Möjlighet till dröjsmålstalan bör enligt vår mening finnas avseende förvaltningsärenden som omfattar myndighetsutövning mot den enskilde. Vi anser mot denna bakgrund att regeringen, i enlighet med vad som anförs i motionerna 2002/03:K226, 2002/03:K241 yrkande 36 och 2002/03:K363, bör lägga fram förslag till lag om dröjsmålstalan. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

4. Regelförenkling (punkt 5)

av Gunnar Hökmark (m), Helena Bargholtz (fp), Ingvar Svensson (kd), Tobias Krantz (fp), Kerstin Lundgren (c), Nils Fredrik Aurelius (m) och Bertil Kjellberg (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 5 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 4. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:K336.

Ställningstagande

En utgångspunkt i politiken skall vara att i alla avseenden göra medborgarnas vardag så enkel som möjligt. Samtidigt växer sig antalet lagar och andra regler som påverkar medborgarnas vardagsliv allt större. Många människor känner inte till lagstiftningen och vet inte heller vart de skall vända sig för att få svar på sina frågor. Ett överbyråkratiserat samhälle vinner ingen på, och särskilt drabbas de som inte har kunskap, tid eller resurser. Vi anser därför att hela samhällsbyråkratin måste ses över och förenklas. En förenklingskommission bör tillsättas med utgångspunkten att göra Sverige mindre byråkratiskt och svenskarnas vardag enklare. Vad som nu har anförts bör med bifall till motion 2002/03:K336 ges regeringen till känna.

5. Tillgänglig information och kommunikation (punkt 6)

av Helena Bargholtz (fp), Tobias Krantz (fp), Kerstin Lundgren (c) och Gustav Fridolin (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 6 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 5. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2002/03:K334 yrkande 2 och 2002/03:K359.

Ställningstagande

Personer med funktionshinder skall ha samma möjligheter som andra att ta del av information. Olika fysiska och psykiska funktionsnedsättningar får enligt vår mening inte utgöra hinder för att ta del av myndighetsinformation och kommunicera med myndigheter. Regeringen bör ta initiativ till att utveckla myndighetsinformationen så att denna finns i tillgängliga format och versioner för människor med särskilda behov. Myndigheternas hemsidor är särskilt viktiga härvidlag. Det bör även införas en rätt för synskadade att kommunicera med myndigheter med punktskrift. Med bifall till motionerna 2002/03:K334 yrkande 2 och 2002/03:K359 bör riksdagen som sin mening ge regeringen detta till känna.

6. Diarier på Internet (punkt 9)

av Helena Bargholtz (fp), Tobias Krantz (fp) och Kerstin Lundgren (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 9 borde ha följande lydelse:
Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 6. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:K241 yrkande 32.

Ställningstagande

Regering och riksdag bör stärka offentlighetsprincipen i det egna arbetet. Ett rimligt första steg är att göra de egna diarierna tillgängliga och sökbara på Internet och inleda överläggningar om sådana insatser i landets alla kommuner med kommun- och landstingsförbund. Med bifall till motion 2002/03:K241 yrkande 32 bör riksdagen som sin mening ge regeringen detta till känna.

7. Tillsättning av högre statliga tjänster (punkt 11)

av Gunnar Hökmark (m), Helena Bargholtz (fp), Ingvar Svensson (kd), Tobias Krantz (fp), Nils Fredrik Aurelius (m), Gustav Fridolin (mp) och Bertil Kjellberg (m)

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 11 borde ha följande lydelse:
Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 7. Därmed bifaller riksdagen delvis motion 2002/03:K379 yrkande 18.

Ställningstagande

Enligt vår uppfattning bör regeringens utnämningssmakt ses över i syfte att öka öppenheten vid tillsättningen av statliga myndighets- eller verkschefer och andra toptjänster. En möjlighet att öka denna öppenhet skulle kunna vara att låta kandidater till sådana tjänster frågas ut offentligt inför det riksdagsutskott som bereder ärenden som rör myndighetens eller verkets område. Regeringen bör utreda frågan och återkomma till riksdagen med förslag härom. Vad som nu har anförts bör med anledning av motion 2002/03:K379 yrkande 18 ges regeringen till känna.

8. Medborgarskapskrav vid tillsättning av tjänster (punkt 12)

av Gustav Fridolin (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 8. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:Sf289 yrkande 16.

Ställningstagande

Medborgarskapet har en grundläggande betydelse för människors möjligheter att påverka och deras känsla av tillhörighet till samhället. Det är även viktigt för deras levnadsvillkor. Alla medborgare skall behandlas lika och neutralt. Ingen får diskrimineras på grund av t.ex. födelseort. Jag anser därför att kravet på svenskt medborgarskap vid tillsättningar av statliga tjänster skall begränsas väsentligt till att omfatta betydligt färre tjänster än vad som i dag är fallet. Exempelvis finns det enligt min mening inte hållbara skäl till att utesluta icke-svenska medborgare från att tjänstgöra som nämndemän i domstolar. Med bifall till motion 2002/03:Sf289 yrkande 16 bör riksdagen som sin mening ge regeringen detta till känna.

9. Regionalt ansvar i förvaltningen (punkt 14)

av Kerstin Lundgren (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 14 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 9. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:K332.

Ställningstagande

Riksdagen har vid flera tillfällen slagit fast vikten av att all statlig verksamhet bidrar till en god regional utveckling. Detta återkommer bl.a. i de allmänna direktiv som ges till statliga utredningar. Däremot saknas ett tydligt uttalande om det regionala ansvaret i regeringens förvaltningspolitiska handlingsprogram, En förvaltning i demokratins tjänst. Att finna goda former för regional utveckling kräver medvetenhet, kunskap och uthållighet från olika statliga aktörers sida och måste ha stöd i klara mål hos ledningen hos respektive myndighet. För att det skall bli verklighet krävs tydlighet i alla de handlingsprogram som härrör från riksdag och regering. Jag anser att det finns starka skäl för att komplettera det förvaltningspolitiska handlingsprogrammet med ett avsnitt om den statliga förvaltningens ansvar för en god utveckling i hela landet. Vad som nu har anförts bör med bifall till motion 2002/03:K332 ges regeringen till känna.

10. HBT-kompetens inom offentlig sektor (punkt 15)

av Helena Bargholtz (fp), Mats Einarsson (v), Tobias Krantz (fp), Kerstin Lundgren (c) och Gustav Fridolin (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 15 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 10. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:K310 yrkande 4.

Ställningstagande

Vi anser att kraftfulla åtgärder bör vidtas för att på alla områden motarbeta fördomar, okunskap och olika former av diskriminering av homosexuella, bisexuella och transpersoner (HBT). En ökad HBT-kompetens inom den offentliga sektorn är av stor betydelse, inte minst för att motverka ohälsa och för att stärka dessa gruppers rättssäkerhet samt deras tillgång till utbildning och god social omvårdnad. Utbildnings- och informationsinsatser för att öka kunskapen om och förebygga diskriminering av ovan nämnda grupper är därför viktiga. Visst sådant arbete bedrivs i dag av bl.a. Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO).

Transsexualitet/transsexualism är inte en fråga om sexuell läggning utan om könstillhörighet. Det arbete som bedrivs av HomO omfattar således inte gruppen transpersoner. Det finns enligt vår mening därför anledning att ägna särskild uppmärksamhet åt vilka åtgärder som behövs för att inom offentlig sektor öka kunskapen om transsexualitet/transsexualism.

Med bifall till motion 2002/03:K310 yrkande 4 bör riksdagen som sin mening ge regeringen detta till känna.

11. Opinionsbildande myndigheter (punkt 18)

av Gunnar Hökmark (m), Helena Bargholtz (fp), Ingvar Svensson (kd), Tobias Krantz (fp), Kerstin Lundgren (c), Nils Fredrik Aurelius (m) och Bertil Kjellberg (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 18 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 11. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:K242.

Ställningstagande

Under senare år har det vuxit fram en alltmer vildvuxen flora av myndigheter vars främsta uppgift egentligen inte är att verkställa av statsmakterna fattade beslut, dvs. det som myndigheter traditionellt sett är inrättade för. Det mer eller mindre uttalade syftet är att ägna sig åt opinionsbildning och skapa debatt. Förekomsten av de nya opinionsbildande myndigheterna bidrar till att göra rollfördelningen mellan folkvalda politiker å ena sidan och verkställande tjänstemän å den andra otydlig. Detta kan i förlängningen bli ett problem för demokratin. Vi menar att den opinionsbildande rollen främst bör fyllas av folkvalda politiker från olika partier, inte av myndigheter och deras tjänstemän. Frågan om de nya opinionsbildande myndigheternas roll bör därför noggrant analyseras och utredas. Med bifall till motion 2002/03:K242 bör riksdagen som sin mening ge regeringen detta till känna.

12. Alkoholfri representation (punkt 20)

av Gustav Fridolin (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 20 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 12. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:K240.

Ställningstagande

Arbetslivet är ett område som jag anser bör vara alkoholfritt. Statliga medel skall inte användas för alkoholköp. Detta är enligt min mening ett viktigt skäl för en alkoholfri offentlig representation. Det viktigaste skälet är emellertid att det är ett konkret sätt för stat, landsting och kommun att visa solidaritet med dem som har eller riskerar att få alkoholproblem. Som ett föredöme för övrig offentlig verksamhet bör därför all representation i riksdagen och den statliga förvaltningen vara alkoholfri. Detta bör, med bifall till motion 2002/03:K240, ges regeringen till känna.

13. Vegetarisk och vegansk mat (punkt 21)

av Gustav Fridolin (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 21 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 13. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2002/03:K330 och 2002/03:K349 samt delvis motionerna 2002/03:K252 och 2002/03:K307 yrkande 2.

Ställningstagande

Frågan om vegetarisk och vegansk mat handlar om människors möjlighet att ta etiska ställningstaganden, och ytterst också om människors frihet. Det är oacceptabelt att t.ex. elever på skolor inte får fullvärdig mat med hänvisning till att de är vegetarianer eller veganer. Utöver att de blir utsatta för diskriminering så försämras också deras möjligheter att prestera goda studieresultat. Regeringen bör skyndsamt arbeta fram förslag om hur de som är vegetarianer eller veganer av etiska skäl skall kunna garanteras att få fullvärdig mat på skolor, behandlingshem, fängelser, ålderdomshem och i andra sammanhang där maten bekostas av det offentliga. Med bifall till motionerna 2002/03:K330 och 2002/03:K349 samt delvis motionerna 2002/03:K252 och 2002/03:K307 yrkande 2 bör riksdagen som sin mening ge regeringen detta till känna.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

2002/03:62

Riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i lagen (1976:633) om kungörande av lagar och andra författningar,
2. lag om ändring i förvaltningslagen (1986:223),
3. lag om ändring i lagen (1988:205) om rättsprövning av vissa förvaltningsbeslut.

Lagförslagen är intagna i *bilaga 2* till betänkandet.

Motioner från allmänna motionstiden

2002/03:K215 av Rigmor Stenmark (c):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att en översyn bör göras av myndigheternas servicepolicy.

2002/03:K226 av Maria Larsson (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en översyn av förvaltningslagen med syfte att sätta en tydlig tidsgräns för myndigheters svar till medborgare.

2002/03:K239 av Lennart Fremling (fp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av riktlinjer för den offentliga sektorns möjligheter att ta emot sponsring till sin verksamhet.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av riktlinjer för den offentliga sektorns möjligheter att lämna sponsring till aktiviteter utanför sin egen verksamhet.

2002/03:K240 av Tuve Skånberg (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen och riksdagsstyrelsen som sin mening vad i motionen anförs om en policy för alkoholfri representation för statlig förvaltning och för riksdagen.

2002/03:K241 av Maud Olofsson m.fl. (c):

32. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regering och riksdag bör lägga ut sina diaries på Internet i syfte att stärka offentlighetsprincipen.
36. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om införandet av en medborgarnas rättighetslista.

2002/03:K242 av Tobias Krantz och Johan Pehrson (fp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en utredning av de opinionsbildande myndigheternas roll.

2002/03:K250 av Håkan Juholt (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om riksdagens kontrollmakt.

2002/03:K252 av Birgitta Ohlsson (fp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att offentliga (kommun, landsting och stat) inrättningar i Sverige såsom exempelvis förskolan, grund- och gymnasieskolan, äldreomsorgen, fängelser, sjukhus och övriga myndigheter skall vara skyldiga att erbjuda vegetarisk och vegansk mat när så efterfrågas.

2002/03:K269 av Mats Einarsson m.fl. (v):

Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till sådan ändring i förvaltningslagen att den sökande garanteras skriftligt besked om beslut enligt vad i motionen anförs.

2002/03:K274 av Alice Åström m.fl. (v):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att alla anställda inom offentlig verksamhet skall få grundläggande information om meddelarfriheten och efterforskningsförbudet.

2002/03:K299 av Carina Hägg (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att myndighetsstrukturen skall inkludera även tjänster som i dag utförs av den svarta tjänstemarknaden och som vänder sig till invandrare med bristande kunskaper i svenska språket.

2002/03:K307 av Hillevi Larsson (s):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att diskriminering av vegetarianer och veganer vid skolmåltider inte får förekomma på landets skolor.

2002/03:K310 av Gabriel Romanus m.fl. (fp, s, v, c, mp):

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att de som verkar vid myndigheter skall ha kompetens i HBT-frågor.

2002/03:K330 av Marianne Carlström och Christina Nenes (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vegetarisk och vegansk mat i skolor m.m.

2002/03:K332 av Inger Lundberg m.fl. (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om komplettering av handlingsprogram för statlig verksamhet med riktlinjer om all statlig verksamhets ansvar för att bidra till regional utveckling.

2002/03:K334 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om rätten att kommunicera med myndigheter med punktskrift.

2002/03:K336 av Anna Grönlund (fp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att tillsätta en förenklingskommission.

2002/03:K349 av Håkan Juholt (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om rätt till vegetarisk kost.

2002/03:K351 av Hans Hoff (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om kvinnors skydd.

2002/03:K359 av Inger Lundberg (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om möjligheterna för människor med funktionsnedsättning att ta del av myndighetsinformation på Internet.

2002/03:K363 av Ingvar Svensson m.fl. (kd):

Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till lag om dröjsmålstalan enligt vad i motionen anförs.

2002/03:K379 av Bo Lundgren m.fl. (m):

18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om utnämningmakten.

2002/03:K383 av Gustav Fridolin (mp):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av lättillgänglig information om demokratin och det svenska statskicket.
14. Riksdagen begär att regeringen återkommer med åtgärder för att stimulera mer objektiv EU-information.

2002/03:K427 av Eva Arvidsson m.fl. (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vikten av alla medborgares tillgång till samhällsinformation.

2002/03:Sf289 av Peter Eriksson m.fl. (mp):

16. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring av kravet om svenskt medborgarskap vid tillsättningar.

2002/03:So296 av Kenneth Johansson m.fl. (c):

3. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring i förvaltningslagen kring bemötandefrågor.

2002/03:A242 av Annelie Enochson m.fl. (kd):

1. Riksdagen begär att regeringen inför riksdagen redovisar hur man skall öka kvinnorepresentationen bland myndighetschefer och ambassadörer, i enlighet med vad som anförs i motionen.
21. Riksdagen begär att regeringen vidtar åtgärder för att komma till rätta med osakliga löneskillnader för handläggarna i Regeringskansliet, i enlighet med vad som anförs i motionen.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

1. Förslag till lag om ändring i lagen (1976:633) om kungörande av lagar och andra författningar

Härigenom föreskrivs att 6, 9, 10 och 12 §§ lagen (1976:633) om kungörande av lagar och andra författningar¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Författningar som beslutas av centrala myndigheter under regeringen skall, *om inte annat följer av 5 § andra stycket*, kungöras i den författningssamling som myndigheten enligt regeringens beslut låter ge ut eller, om en sådan författningssamling saknas, i någon annan av regeringen bestämd författningssamling som ges ut genom en central myndighets försorg.

Om författningen skall gälla endast inom ett eller några län, kan myndigheten besluta att författningen i stället skall kungöras i det berörda länets författningssamling.

Om det inte finns någon författningssamling i vilken kungörandet kan ske, skall författningen kungöras i Svensk författningssamling. I övrigt får en sådan författning som avses i första stycket kungöras i Svensk författningssamling endast när det av särskilda skäl anses vara den lämpligaste åtgärden.

Föreslagen lydelse

6 §

Författningar som beslutas av centrala myndigheter under regeringen skall kungöras i den författningssamling som myndigheten enligt regeringens beslut låter ge ut eller, om en sådan författningssamling saknas, i någon annan av regeringen bestämd författningssamling som ges ut genom en central myndighets försorg.

9 §²

Författningar som beslutas av en länsstyrelse eller av någon annan regional eller lokal statlig myndighet som är underordnad regeringen skall, *om inte annat följer av 5 § andra stycket*, kungöras i författningssamlingen för det län inom vilket myndigheten har sitt säte. Länets författ-

Författningar som beslutas av en länsstyrelse eller av någon annan regional eller lokal statlig myndighet som är underordnad regeringen skall kungöras i författningssamlingen för det län inom vilket myndigheten har sitt säte. Länets författningssamling ges ut genom länsstyrelsens försorg.

¹ Lagen omtryckt 1989:935.

² Senaste lydelse 1993:1607.

ningssamling ges ut genom länsstyrelsens försorg.

Om utomordentliga förhållanden kräver det, kan regeringen medge att författningen kungörs på något annat sätt än i länets författningssamling.

10 §

Om kungörandet av kommunala författningar gäller, *utöver vad som följer av 5 § andra stycket*, vad som är särskilt föreskrivet.

Om kungörandet av kommunala författningar gäller vad som är särskilt föreskrivet.

12 §

Om författning, som har kungjorts i författningssamling som avses i denna lag, *upphäves* eller ändras efter *besvär*, skall den myndighet som har ombesörjt kungörandet låta kungöra upphävandet eller ändringen i de former i vilka författningen ursprungligen kungjordes.

Om författning, som har kungjorts i författningssamling som avses i denna lag, *upphävs* eller ändras efter *överklagande*, skall den myndighet som har ombesörjt kungörandet låta kungöra upphävandet eller ändringen i de former i vilka författningen ursprungligen kungjordes.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2003.

2. Förslag till lag om ändring i förvaltningslagen (1986:223)

Härigenom föreskrivs att 5 § förvaltningslagen (1986:223) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §³

Myndigheterna skall ta emot besök och telefonsamtal från enskilda. Om särskilda tider för detta är bestämda, skall allmänheten underrättas om dem på lämpligt sätt.

Myndigheterna skall också se till att det är möjligt för enskilda att kontakta dem med hjälp av telefax och elektronisk post och att svar kan lämnas på samma sätt.

En myndighet skall ha öppet under minst två timmar varje helgfri måndag–fredag för att kunna ta emot och registrera allmänna handlingar och för att kunna ta emot framställningar om att få ta del av allmänna handlingar som förvaras hos myndigheten. Detta gäller dock inte om en sådan dag samtidigt är midsommarafton, julafton eller nyårsafton.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2003.

³ Senaste lydelse 1999:286.

3. Förslag till lag om ändring i lagen (1988:205) om rättsprövning av vissa förvaltningsbeslut

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1988:205) om rättsprövning av vissa förvaltningsbeslut skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Lagen gäller inte beslut av en sådan nämnd vars sammansättning är bestämd i lag och vars ordförande skall vara eller ha varit ordinarie domare.

Lagen gäller inte heller

1. beslut av arrendenämnd, hyresnämnd eller övervakningsnämnd,

2. beslut om svenskt medborgarskap,

3. beslut om utlänningars vistelse i riket,

4. beslut om värnpliktigas eller reservpersonals inkallelse eller tjänstgöring inom försvarsmakten,

5. beslut enligt lagen (1966:413) om vapenfri tjänst,

6. beslut som rör skatter eller avgifter,

7. beslut enligt lagen (1992:1602) om valuta- och kreditreglering eller beslut i frågor om allmän likviditetsindragning eller allmän prisreglering,

8. andra beslut enligt lagen (1992:1300) om krigsmateriel än sådana som avser återkallelse av tillstånd enligt 3 eller 4 §,

9. beslut om tillstånd till sådan verksamhet som avses i 1 § 3–4 lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet,

10. andra beslut enligt lagen (2000:1064) om kontroll av produkter med dubbla användningsområden

Föreslagen lydelse

2 §⁴

Lagen gäller inte beslut av en sådan nämnd vars sammansättning är bestämd i lag och vars ordförande skall vara eller ha varit ordinarie domare.

Lagen gäller inte heller

1. beslut av arrendenämnd, hyresnämnd eller övervakningsnämnd,

2. beslut om svenskt medborgarskap,

3. beslut om utlänningars vistelse i riket,

4. beslut om totalförsvarspliktigas och reservofficerares inkallelse och tjänstgöring,

5. beslut som rör skatter eller avgifter,

6. beslut enligt lagen (1992:1602) om valuta- och kreditreglering eller beslut i frågor om allmän likviditetsindragning eller allmän prisreglering,

7. andra beslut enligt lagen (1992:1300) om krigsmateriel än sådana som avser återkallelse av tillstånd enligt 3 eller 4 §,

8. beslut om tillstånd till sådan verksamhet som avses i 1 § 3 och 4 lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet,

9. andra beslut enligt lagen (2000:1064) om kontroll av produkter med dubbla användningsområden

⁴ Senaste lydelse 2000:1065.

och av tekniskt bistånd än regeringens beslut som avser återkallelse av tillstånd.

och av tekniskt bistånd än regeringens beslut som avser återkallelse av tillstånd.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2003.